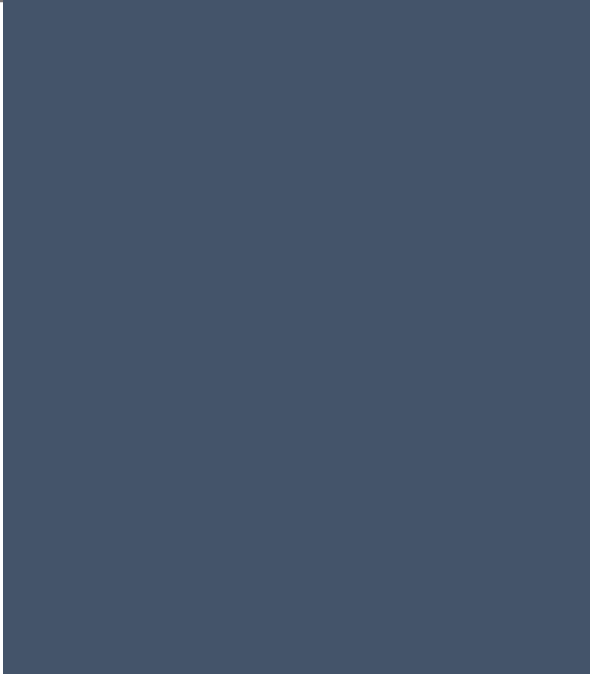

Een andere kijk op de Rotterdamse Tegenprestatie

Een inductief onderzoek naar de invloed
van persoonlijke kenmerken op de
totstandkoming van individuele frames.

Auteur: J.O. Legen

Studentnummer: 388359jl

Eerste lezer: Dr. R.F.I. Moody

Tweede lezer: E.A. de Bruijn MSc

Specialisatie: Master Beleid en Politiek

Type document: Masterscriptie

Datum: 27 oktober 2017

Colofon

Algemeen

Opleidingsinstituut: Erasmus Universiteit Rotterdam
Adres: Burgemeester Oudlaan 50, 3062 PA Rotterdam
Opleiding: Bestuurskunde
Module: Master Beleid en Politiek
Titel: Een andere kijk op de Rotterdamse Tegenprestatie
Ondertitel: Een inductief onderzoek naar de invloed van persoonlijke kenmerken op de totstandkoming van individuele frames

Student

Naam: J.O. Legen (Jazz)
Studentnummer: 388359jl
E-mailadres: jazzlegen@gmail.com
Telefoon: 06-41636441

Begeleider en eerste lezer

Naam: Dr. R.F.I. Moody
E-mailadres: moody@fsw.eur.nl

Tweede lezer

Naam: E.A. de Bruijn MSc
E-mailadres: e.a.debruijn@essb.eur.nl

Stagebedrijf

Naam: Gemeente Rotterdam
Adres: Meent 119, 3011 JH Rotterdam

Opdrachtgever

Naam: Drs. N.A. van Wijk
Functie: Afdelingshoofd Taskforce Tegenprestatie

Praktijkbegeleider

Naam: T.P. Kruf MSc
Functie: Intermediair Taskforce Tegenprestatie
E-mailadres: tp.kruf@rotterdam.nl

Stageperiode

1 februari 2017 tot 1 augustus 2017

Voorwoord

Voor u ligt de scriptie ‘Een andere kijk op de Rotterdamse Tegenprestatie’. Dit onderzoek is uitgevoerd in het kader van mijn afstuderen aan de Erasmus Universiteit Rotterdam, meer specifiek de masteropleiding Bestuurskunde specialisatie Beleid en Politiek. Het onderzoek is daarnaast uitgevoerd in opdracht van Taskforce Tegenprestatie, een taskforce binnen de gemeente Rotterdam.

Speciale dank gaat uit naar mijn twee begeleiders in het onderzoeksproces, te weten: Thomas Kruf MSc en Dr. Rebecca Moody. Thomas heeft mij in no-time wegwijs gemaakt binnen de gemeentelijke organisatie en stond altijd klaar indien randvoorwaarden voor mijn onderzoek leken weg te vallen. Ook de begeleiding van Rebecca heb ik als erg prettig ervaren, van een alternatieve ‘WhatsApp-scriptiekring’ boven op een berg tijdens haar vakantie tot telefonische besprekingen op zondagochtend. Rebecca stond altijd klaar om te helpen.

Daarnaast wil ik graag alle werknemers van Taskforce Tegenprestatie bedanken voor hun medewerking, kritische spiegelingen en het meedenken.

Ik wens u veel leesplezier toe.

Jazz Legen

Rotterdam, 22 oktober 2017

Samenvatting

Taskforce Tegenprestatie werd begin 2015 in het leven geroepen om uitvoering te geven aan een collegeprioriteit, de Rotterdamse Tegenprestatie. Elke Rotterdammer, met een verre afstand tot de arbeidsmarkt, diende een afspraak te maken met de gemeente Rotterdam in het kader van de individuele ‘tegenprestatie’. Met de enorme doelgroep en het bijkomende verplichte karakter van de Rotterdamse Tegenprestatie leek de opdracht al gauw een onmogelijke opgave. Taskforce Tegenprestatie is daarom continu op zoek naar vernieuwende, duurzame en laagdrempelige werkprocessen om de dienstverlening te optimaliseren. Om bij te dragen aan deze continue verbetering ligt de focus van dit onderzoek op heersende frames betreffende de Rotterdamse Tegenprestatie en haar handhaving. In de dagelijkse praktijk wordt namelijk ervaren dat de persoonlijke visies betreffende de Tegenprestatie onder werkzoekenden bepalend zijn voor het succes van hun tegenprestatietraject. Inzicht in de totstandkoming van de frames is in potentie een machtig middel om het controlevraagstuk aan te vliegen. Hiervoor is de volgende hoofdvraag opgesteld: *“Welke persoonlijke factoren zijn sturend op de individuele frames betreffende de Rotterdamse Tegenprestatie en haar handhaving onder werkzoekenden en netwerkpartners?”*

Binnen dit onderzoek is op een inductieve wijze getracht de invloed van verschillende persoonsgebonden factoren op de persoonlijke frames betreffende de Rotterdamse Tegenprestatie en haar handhaving aan te tonen. Inductieve interviews, een theoretische verdiepingsslag en een statistische toets op de uitkomsten van een survey onder werkzoekenden en netwerkpartners, zijn gebruikt om dit inzicht te vergroten. Uit de inductieve interviews kwamen een achttal factoren voort. Van deze acht factoren, te weten: ‘woonsituatie’, ‘invulling tegenprestatie’, ‘self-rated health’, ‘opleidingsniveau’, ‘duur in bijstand’, ‘ervaring dienstverlening gemeente’, ‘visie solidariteit’ en ‘vertrouwen in de gemeente’, bleken slechts een drietal factoren statistisch significant sturend te zijn op minimaal een van de twee frames van werkzoekenden. Het betreft de factoren: ‘invulling tegenprestatie’, ‘ervaring dienstverlening gemeente’ en ‘visie solidariteit’. Bij netwerkpartners werd geen van de factoren als significant sturend bevonden.

Op basis van deze uitkomsten wordt Taskforce Tegenprestatie een vijftal aanbevelingen gedaan. Allereerst wordt aanbevolen de focus binnen de controle en handhaving te richten op de eerste drie maanden van het tegenprestatietraject. Ten tweede zou de focus binnen deze eerste drie maanden in het speciaal gericht moeten zijn op werkzoekenden met een lage tevredenheid met de dienstverlening van de gemeente. Ook werkzoekenden met een afkeer tegen formele tweezijdige solidariteit dienen, ten derde, extra controle te genieten. Ten vierde dient het Taskforce Tegenprestatie zich te beseffen dat voor elke doelgroep de totstandkoming van de frames weer anders werkt. Aanbeveling vijf geeft inzicht in de optimale opbouw van een toekomstige ‘Rotterdamse Tegenprestatie campagne’.

Inhoudsopgave

Colofon	1
Voorwoord	2
Samenvatting	3
1. Inleiding	7
1.1 Aanleiding	7
1.2 Hoofdvraag	8
1.3 Doel en aanpak	9
1.4 Leeswijzer	9
1.5 Relevantie	9
1.5.1 Maatschappelijke relevantie	9
1.5.2 Wetenschappelijke relevantie	10
2. Context	11
2.1 De Rotterdamse werkzoekende	11
2.2 De Rotterdamse Tegenprestatie	13
2.3 De aanpak van de Rotterdamse Tegenprestatie	13
2.4 Netwerkpartners binnen de Rotterdamse Tegenprestatie	14
2.5 Het frame van de Rotterdamse Tegenprestatie	14
3. Oriënterend theoretisch kader	16
3.1 Wat is framing?	16
3.2 Framing in de media	17
3.3 Framing in de politiek	18
3.4 Framing in beleid	18
3.5 Opbouw van een frame	20
3.6 Persoonlijke kenmerken op frame	21
4. Methodologische verantwoording	23
4.1 Onderzoeksopzet	23
4.2 Inductieve dataverzamelingsmethoden	23
4.2.1 Interview	23
4.2.2 Observatie	24
4.3 Deductieve dataverzamelingsmethoden	25
4.3.1 Survey	25
4.4 Betrouwbaarheid en geldigheid	25
4.4.1 Betrouwbaarheid	25
4.4.2 Geldigheid	26
5. Inductieve interviews	27

5.1 Self-rated health.....	27
5.2 Woonsituatie.....	28
5.3 Opleidingsniveau.....	29
5.4 Duur in bijstand.....	30
5.5 Invulling tegenprestatie.....	30
5.6 Ervaring dienstverlening gemeente.....	31
5.7 Solidariteit.....	32
5.8 Vertrouwen in de gemeente.....	33
6. Theoretisch kader II.....	35
6.1 Self-rated health.....	35
6.2 Woonsituatie.....	36
6.3 Opleidingsniveau.....	37
6.4 Duur in bijstand.....	39
6.5 Invulling tegenprestatie.....	40
6.6 Ervaring dienstverlening gemeente.....	42
6.7 Solidariteit.....	43
6.8 Vertrouwen in de gemeente.....	44
7. Conceptualisering, operationalisering en beschrijvende statistiek.....	47
7.1 Conceptuele modellen.....	47
7.1.1 Factoren werkzoekenden.....	47
7.1.2 Factoren netwerkpartners.....	48
7.1.3 Aanvullend conceptueel model.....	49
7.2 Afbakening.....	50
7.2.1 Domein.....	50
7.2.2 Beweerde.....	50
7.3 Operationalisering.....	51
7.3.1 Persoonlijk frame.....	51
7.3.2 Acht factoren.....	51
7.3.3 Stellingen.....	52
7.4 Beschrijvende statistiek.....	56
7.4.1 Werkzoekenden.....	56
7.4.2 Netwerkpartners.....	57
8. Analyse.....	58
8.1 Factoranalyse.....	58
8.1.1 Werkzoekenden.....	59
8.1.2 Netwerkpartners.....	64
8.2 Schalen vormen.....	65

8.2.1 Werkzoekenden	65
8.2.2 Netwerkpartners	66
8.3 Binominale logistische regressie	67
8.3.1 Assumpties	67
8.3.2 Uitkomsten binominale regressie	69
8.4 Synthese	81
8.4.1 Resultaten statistische toets	81
8.4.2 Resultaten interviews	83
8.4.3 Resultaten theoretische verdieping	85
9. Conclusie	90
10. Discussie	92
11. Aanbevelingen	97
Literatuur	100
Bijlagen	110
1. Uitnodiging individueel gesprek werkzoekenden	111
2. Topiclijst interviews werkzoekenden	112
3. Survey werkzoekenden	113
4. Online survey netwerkpartners	117
5. Begeleidende brief werkzoekenden	120

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

‘Dé bijstandshoofdstad van Nederland’, zo wordt havenstad Rotterdam begin 2017 genoemd in het NRC Handelsblad (Naber, 2017). In het artikel wordt de naam toegelicht, Rotterdam blijkt, met een bijstandsdichtheid van 9,6%, aanvoerder van de grote Nederlandse steden. Volgens de Rotterdamse wethouder van Economie en Werkgelegenheid, Maarten Struijvenberg, komt dit probleem niet voort uit een tekort aan vacatures in zijn havenstad. “Een groot deel van de notoire bijstandsontvangers”, zo stelt de wethouder, “zijn door hun grote afstand tot de arbeidsmarkt niet makkelijk te plaatsen.” (Naber, 2017).

Met als doel deze afstand tot de arbeidsmarkt te verkleinen, vond, op initiatief van het Rotterdamse College, de ‘verplichte tegenprestatie’ begin 2015 haar oorsprong (Verordening Tegenprestatie, 2015). Onder het motto, ‘iedereen kan iets bijdragen’, werd de Maasstad dé voorloper in de ‘verplichte tegenprestatie in de bijstand’. Taskforce Tegenprestatie werd in het leven geroepen om uitvoering te geven aan deze prioriteit van het college. Elke Rotterdammer, met een verre afstand tot de arbeidsmarkt, diende een afspraak te maken met de gemeente Rotterdam in het kader van de individuele ‘tegenprestatie’.

Aan deze taak heeft Taskforce Tegenprestatie een flinke kluit; inmiddels zijn 10.000 van de 21.000 werkzoekende Rotterdammers gesproken. Gedurende het proces is gebleken dat toeleiding naar een tegenprestatie een zeer intensieve klus is. Gemiddeld zijn vijf á zes contactmomenten tussen gemeente en de individuele werkzoekende nodig om tot een succesvolle plaatsing te komen.

Indien een geschikte tegenprestatie gevonden is, komt het verplichte karakter van het daadwerkelijk en blijvend uitvoeren van de tegenprestatie, om de hoek kijken. Om ook hier uitvoering aan te geven, dient de gemeente Rotterdam een controlecomponent toe te voegen. Hierin wordt op dit moment, volgens Taskforce Tegenprestatie zelf, nog tekortgeschoten. Een volledige controle vindt op dit moment vanuit haalbaarheidsoverwegingen (o.a. capaciteit en bereikbaarheid) namelijk niet plaats en wordt er vooralsnog gewerkt op basis van vertrouwen.

Creativiteit in de werkwijze is, gezien de beperkte financiële middelen, een vereiste in het sociale domein. Des wegens is Taskforce Tegenprestatie continu op zoek naar vernieuwende, duurzame en laagdrempelige werkprocessen om de dienstverlening te optimaliseren. Dit onderzoek is dienend aan deze continue zoektocht. Gezien de enorme groep werkzoekenden die begeleid dient te worden, zal een traditioneel controlemechanisme geen uitkomst bieden binnen dit vraagstuk.

Vanuit Taskforce Tegenprestatie kwam de vraag om de focus binnen deze zoektocht te leggen op de bestaande beelden, visies en opinies betreffende de Rotterdamse Tegenprestatie onder de betrokken partijen. In de dagelijkse praktijk ervaren activeringscoaches, de street-level bureaucraten van Taskforce Tegenprestatie, namelijk dat er veel verschillende meningen, beelden en verwachtingen bestaan over de Rotterdamse Tegenprestatie. De manier waarop werkzoekenden denken over de Tegenprestatie lijkt in de praktijk eveneens de bereidwilligheid tot medewerking te bepalen. Met een verantwoordelijke wethouder van Leefbaar Rotterdam, G4-steden met een geheel andere aanpak dan die van Rotterdam en een politieke partij die een groot tegenstander is van alles wat met de tegenprestatie te maken heeft, kun je rekenen op veel media-aandacht. Negatieve aandacht in de media is eveneens direct merkbaar in het contact met werkzoekenden.

Naast de interesse voor beelden, visies en opinies bestond er voorafgaand aan dit onderzoek binnen Taskforce Tegenprestatie interesse in risicoprofilering. Een methode die binnen de gemeente Rotterdam door steeds meer verschillende afdelingen gebruikt wordt. Klantprofielen worden gebruikt om snel een maatwerkaanpak bij een klant te vinden. Een combinatie van het inzicht in beelden, visies en opinies van de Rotterdamse Tegenprestatie en het inzetten van risicoprofielen binnen Taskforce Tegenprestatie, zou een eerste stap kunnen zijn in de zoektocht naar een optimalere dienstverlening. Inzicht in het effect van persoonlijke kenmerken op de individuele totstandkoming van beelden, visies en opinies van de tegenprestatie zou een krachtig middel kunnen zijn om het controlevraagstuk aan te vliegen. Het biedt mogelijk inzicht in welke persoonlijke intrinsieke en extrinsieke factoren ervoor zorgen dat de tegenprestatie ook daadwerkelijk (blijvend) wordt uitgevoerd binnen de gemaakte afspraken. De onderliggende aanname is hier dat een negatieve beelden, visies en opinies van de Tegenprestatie onder werkzoekenden het tegenprestatietraject zal belemmeren. De beelden, visies en opinies zullen ondervangen worden in de framingsliteratuur.

Omdat netwerkpartners, de begeleidingspartijen van tegenpresteerders, nauw betrokken zijn bij de uitvoering van de tegenprestatie, zullen de daar heersende frames eveneens fungeren als onderzoeksobject.

1.2 Hoofdvraag

De hoofdvraag binnen dit onderzoek luidt:

“Welke persoonlijke factoren zijn sturend op de individuele frames betreffende de Rotterdamse Tegenprestatie en haar handhaving onder werkzoekenden en netwerkpartners?”

1.3 Doel en aanpak

Het doel van dit onderzoek is het door middel van inductief kwalitatief én kwantitatief onderzoek in kaart brengen welke persoonlijke factoren sturend zijn op de individuele frames van werkzoekenden en netwerkpartners betreffende de Rotterdamse Tegenprestatie en haar handhaving om hiermee een bijdrage te leveren aan de literatuur over framing en het doen van aanbevelingen aan Taskforce Tegenprestatie betreffende het controlevraagstuk binnen de Rotterdamse Tegenprestatie.

1.4 Leeswijzer

Na deze inleiding zal afgetrapt worden met een uitgebreide omschrijving van de context van dit onderzoek. Gekozen is om deze context al vroeg in het onderzoek op te nemen, omdat de onderzoeker gemerkt heeft dat er veel onduidelijkheid en onjuiste aannames bestaat rondom de Rotterdamse Tegenprestatie. Na de context is er ruimte voor het oriënterend theoretisch kader, waarin de bestaande framingsliteratuur uiteengezet wordt. In dit theoretisch kader wordt het hiaat in de huidige literatuur belicht. Na het oriënterende theoretisch kader zal stilgestaan worden bij de methodologische verantwoording. Daaropvolgend zullen afgenomen inductieve interviews met werkzoekenden uit de doelgroep van de Rotterdamse Tegenprestatie toegelicht worden, waarbij de focus ligt op acht factoren waarvan het vermoeden bestaat dat ze sturend zijn op de individuele frames. Deze acht factoren zullen vervolgens, in het tweede deel van het theoretisch kader, verder theoretisch uitgediept worden. Bekeken wordt of de vermoedens uit de inductieve interviews statistische kunnen worden bevestigd. Na deze theoretische verdieping wordt meer stilgestaan bij de conceptuele modellen en de operationalisering van dit onderzoek. Vervolgens zullen de resultaten van de afgenomen survey onder werkzoekenden en netwerkpartners geanalyseerd worden. In de synthese zullen daaropvolgend de resultaten van de interviews, de theoretische verkenning en de statistische resultaten met elkaar vergeleken. Deze synthese vormt de basis voor de conclusie, discussie en aanbevelingen aan Taskforce Tegenprestatie, waarmee dit onderzoek afgesloten zal worden.

1.5 Relevantie

De relevantie betreft de maatschappelijke en theoretische meerwaarde van een onderzoek:

1.5.1 Maatschappelijke relevantie

De resultaten van het uitgevoerde onderzoek, naar het effect van persoonlijke factoren op het frame van de Rotterdamse Tegenprestatie bij werkzoekenden en netwerkpartners, zijn van belang voor Taskforce Tegenprestatie. Dit onderzoek is een eerste stap in de zoektocht naar een meer optimale dienstverlening binnen de Rotterdamse Tegenprestatie. Inzicht in de totstandkoming van frames bij individuele werkzoekenden, kan resulteren in een meer gerichte aanpak per klant aan de voorkant van het proces. Hierdoor kunnen kosten voor de maatschappij beperkt blijven en wordt er een eerste stap

gezet binnen het zojuist geschetste controlevraagstuk. Naast de financiële winst zullen immateriële maatschappelijke winsten geboekt kunnen worden. De meer efficiënte en effectieve dienstverlening zullen door zowel werkzoekenden als door activeringscoaches in de dagelijkse praktijk mogelijk als prettiger ervaren worden. Werkdruk zal namelijk onder activeringscoaches dalen en werkzoekenden zullen zich beter gehoord voelen.

Dit onderzoek biedt daarnaast inzicht in de veelbesproken Rotterdamse Tegenprestatie. Veel negatieve publiciteit omtrent dit onderwerp komt vaak voort uit onbegrip. De omschreven context binnen dit onderzoek, dat onder andere in zal gaan op de organisatorische opbouw van de gemeente Rotterdam en de beeldvorming van de Rotterdamse Tegenprestatie, biedt een uitkomst voor deze onduidelijkheid. Conclusies van dit onderzoek zullen daarnaast invloed hebben op het gehele sociale domein. Indien de sturende werking van persoonlijke factoren aangetoond wordt, vormt dit een wetenschappelijke onderbouwing voor de eerdergenoemde risicoprofilering. Tegelijkertijd, indien individuele factoren geenszins sturend blijken op de individuele frames van werkzoekenden, zullen wetenschappelijke vraagtekens gezet moeten worden bij de risicoprofilering in het sociaal domein.

1.5.2 Wetenschappelijke relevantie

Binnen de bestaande wetenschappelijke framingsliteratuur wordt het begrip framing vanuit allerlei hoeken bekeken. Zo is er aandacht voor de verschillende vormen van framing, de effecten van framing en verschillende bestanddelen van een ‘sterk’ frame. Dit onderzoek richt zich echter op de vraag of persoonlijke factoren van individuen van invloed zijn op een persoonlijke positieve of negatieve grondhouding ten opzichte van het concept tegenprestatie en handhaving middels een mogelijke korting op de uitkering. De onderzochte persoonlijke factoren zijn zowel persoonskenmerken zoals: ‘self-rated health’ en ‘opleidingsniveau’, als factoren betreffende de visie op samenleving en waarden, zoals: ‘visie solidariteit’ en ‘vertrouwen in de gemeente’. Dit, om te onderzoeken of in deze factoren een voorspellende waarde schuilt, waarop geanticipeerd kan worden. In huidige framingsliteratuur is weinig bekend over de sturende werking van persoonlijke factoren op de totstandkoming van een frame bij individuele personen. Hierin schuilt de wetenschappelijke relevantie van dit onderzoek. Indien de sturende werking van individuele factoren op de totstandkoming van individuele frames kan worden aangetoond, is dit een aanvulling op de bestaande framingsliteratuur.

2. Context

Voordat de breed uitgestrekte framingsliteratuur uiteengezet zal worden, zal de context van de Rotterdamse Tegenprestatie aangestipt worden. Door vroeg in dit onderzoek aandacht te schenken aan de context, zal de lezer meer inzicht krijgen in het controlevraagstuk binnen Taskforce Tegenprestatie. Het breed heersend onbegrip betreffende de Rotterdamse Tegenprestatie is eveneens een reden voor de plaatsing van de context zo vroeg in dit onderzoek. Binnen dit hoofdstuk zal aandacht geschonken worden aan: de verschillende soorten werkzoekenden binnen de gemeente Rotterdam, de organisatorische opbouw van de gemeente Rotterdam, de plek van Taskforce Tegenprestatie binnen deze organisatie en tot slot het frame van de Rotterdamse Tegenprestatie.

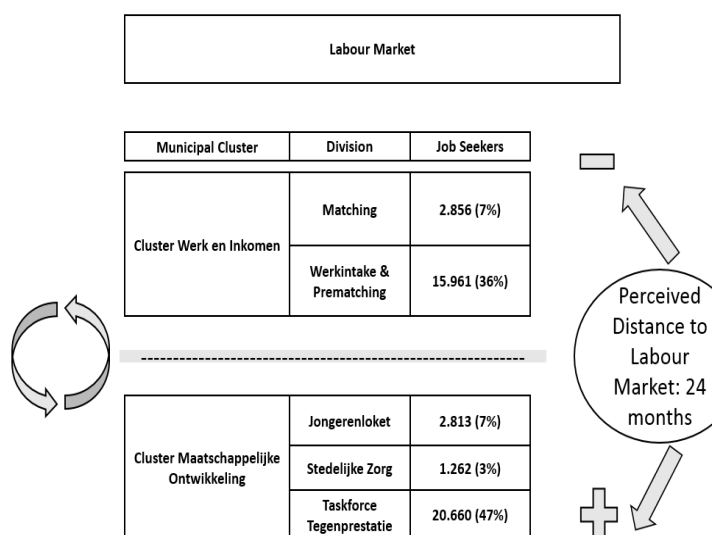
2.1 De Rotterdamse werkzoekende

Bijna 44.000 Rotterdammers leven van een van de 39.100 bijstandsuitkeringen die de gemeente Rotterdam jaarlijks uitschrijft. Voor de gemeente Rotterdam betekent dit een grote kostenpost. Deze kostenpost wordt uiteraard het liefst zo klein mogelijk gehouden. De gemeente Rotterdam werkt dan ook hard aan het stimuleren van de uitstroom naar betaald werk, onder andere door het sturen op gedrag, kennis en vaardigheden (Gemeente Rotterdam, 2014:a).

De gemeente Rotterdam telt ongeveer 11.000 medewerkers, die zich dagelijks inzetten voor de 639.587 inwoners van de gemeente Rotterdam. Met een coalitie van Leefbaar Rotterdam, D66 en het CDA, ligt het dagelijks bestuur in handen van het college van burgemeester en wethouders. Het ambtelijk apparaat wordt aangestuurd door de gemeentesecretaris. Het gemeentelijk apparaat wordt onderverdeeld in een vijftal clusters. Het cluster ‘Werk & Inkomen’ en het cluster ‘Maatschappelijke Ontwikkeling’ zijn het meest interessant voor de 44.000 Rotterdammers die afhankelijk zijn van de bijstandsuitkering.

De onderverdeling van werkzoekenden over deze twee clusters wordt gemaakt aan de hand van de zogenaamde: ‘gepercipieerde afstand tot de arbeidsmarkt’. Hiermee wordt bedoeld op de inschatting van de gemeente betreffende de afstand tot de arbeidsmarkt, in maanden, van een individuele werkzoekende. Is deze afstand kleiner dan 24 maanden, dan komt de werkzoekende terecht bij het cluster Werk & Inkomen. Indien de afstand groter wordt geschat dan 24 maanden, dan belandt een werkzoekende bij het cluster Maatschappelijke Ontwikkeling.

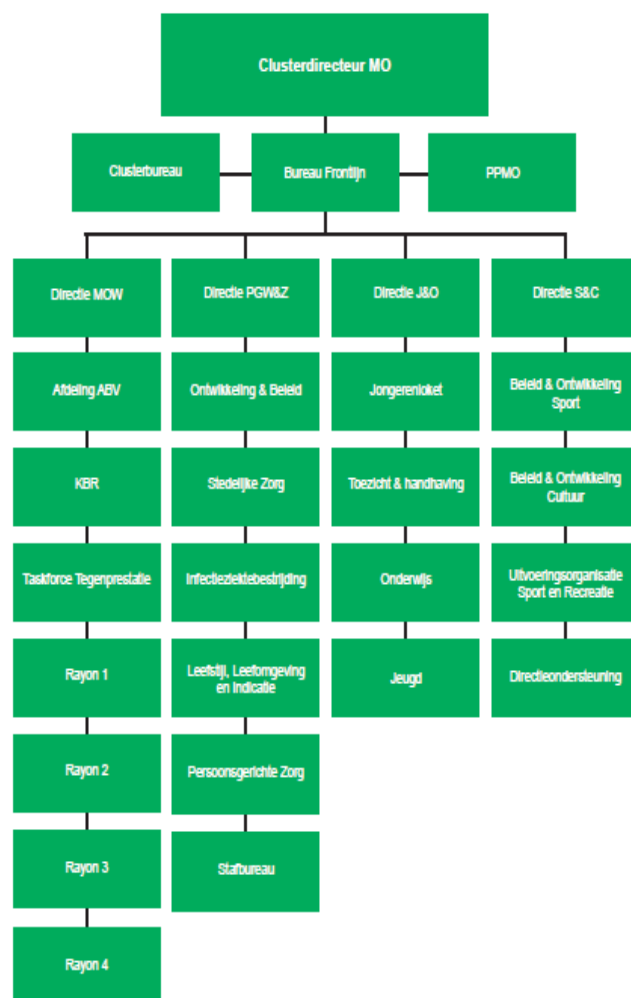
Het cluster Werk & Inkomen heeft als doel het maximaliseren van de uitstroom van werkzoekenden. Zoals uit figuur 1. blijkt, wordt het cluster Werk & Inkomen verdeeld in enerzijds ‘WerkLoont en matching’ en anderzijds ‘werkintake en prematching’. Bij WerkLoont en matching wordt getracht een brug te faciliteren tussen werkzoekende en betaalde vacatures. Indien wordt vastgesteld dat een werkzoekende nog niet over de kwaliteiten beschikt om aan een vacature gekoppeld te worden, dan worden bij werkintake en prematching allerlei middelen ingezet gericht op arbeidsontwikkeling en re-integratie van de werkzoekende.

Figuur 1. Overzicht verdeling werkzoekenden cluster Werk & Inkomen en cluster Maatschappelijke ontwikkeling

Indien wordt ingeschat dat de stap naar de arbeidsmarkt niet binnen 24 maanden gerealiseerd kan worden, dan wordt de werkzoekende ondergebracht binnen het cluster Maatschappelijke Ontwikkeling. Daar waar ‘uitstroom naar werk’ het directe doel van Werk en Inkomen is, ligt de focus binnen Maatschappelijke Ontwikkeling op ‘het stimuleren van participatie’ (Gemeente Rotterdam, 2013).

Zoals figuur 2 laat zien, wordt het cluster Maatschappelijke Ontwikkeling weer onderverdeeld in een viertal directies, te weten: ‘sport en cultuur’, ‘jeugd & onderwijs’, ‘publieke gezondheid, welzijn en zorg’ en ‘maatschappelijke ondersteuning in de wijk’. Taskforce Tegenprestatie valt onder de directie ‘maatschappelijke ondersteuning in de wijk’. Taskforce Tegenprestatie bedient veruit het grootste aantal werkzoekenden van alle directies. Daarnaast gaat het hier tevens om de minst kansrijke doelgroep. De doelgroep kenmerkt zich door de hoge leeftijd, gemiddeld ruim 51 jaar, gemiddeld 11 jaar in de uitkering, geen of nauwelijks werkervaring en het hoge percentage van multi-problematiek.

Figuur 2. Organogram Cluster Maatschappelijke ontwikkeling

2.2 De Rotterdamse Tegenprestatie

De Participatiewet schijft voor dat elke gemeente een verordening omtrent de invulling van de tegenprestatie dient op te stellen. De gemeente Rotterdam geeft gehoor aan deze eis met de ‘Verordening tegenprestatie Participatiewet Rotterdam 2015’. Als een van de weinige gemeenten heeft de gemeente Rotterdam een verplichtend karakter toegevoegd aan deze verordening. De tegenprestatie wordt als volgt gedefinieerd: “maatschappelijk nuttige werkzaamheden (onbeloond) die door het college aan een werkzoekende met een gemeentelijke uitkering kan worden opgelegd en die kunnen worden verricht naast of in aanvulling op reguliere arbeid en niet leiden tot verdringing op de arbeidsmarkt.” (Gemeente Rotterdam, 2014:a, artikel 1).

Deze invulling van de verordening dwingt de Rotterdamse werkzoekende, uit de doelgroep van de tegenprestatie, tot het daadwerkelijk leveren van een tegenprestatie. Een tegenprestatie kan verschillende vormen aannemen, te weten: vrijwilligerswerk, mantelzorg, het volgen van taal- of beweegtrainingen of het werken aan persoonlijke problemen (Gemeente Rotterdam, 2014:a). Aan deze verplichting zit eveneens een handhavingscomponent verbonden. Indien een werkzoekende verwijtbaar nalatig is in het meewerken aan het tegenprestatietraject, kan een maatregel opgelegd worden. Deze korting wordt vormgegeven door het inhouden van (een deel van) de uitkering, een korting (Gemeente Rotterdam, 2014:a). Hoewel het korten wettelijk mogelijk is, wordt dit in de praktijk nauwelijks gedaan. De gemeente Rotterdam erkent dat het laatste middel moet zijn, aangezien er over het algemeen niemand beter van wordt. In 2016 werden slechts 92 kortingen in het kader van de Tegenprestatie opgelegd.

2.3 De aanpak van de Rotterdamse Tegenprestatie

De aanpak van de Rotterdamse Tegenprestatie kenmerkt zich door de gebiedsgerichte aanpak. Activeringscoaches beheren een gebied, kennen de kenmerken van deze wijk en haar bewoners en hebben contact met de lokale netwerkpartners. (Gemeente Rotterdam, 2014:b). Een eerste contact met werkzoekenden wordt gelegd via een brief. Hierin wordt de werkzoekende uitgenodigd voor een eerste gesprek in het kader van de tegenprestatie. Dit eerste gesprek is voornamelijk informatief, ruimte voor vragen is volop aanwezig. Na het eerste gesprek is de werkzoekende altijd eerst zelf aan zet. Men gaat op zoek naar een ‘tegenprestatieplaats’ in lijn met de eigen interesses. Na zes weken staat het tweede gesprek gepland, afhankelijk van de uitkomst van de zoektocht wordt dit gesprek vormgegeven. Vaak is het de werkzoekende er niet in geslaagd zelfstandig een tegenprestatie te vinden. Veelal verwijst de activeringscoach de werkzoekende naar een van de netwerkpartners, waarbij rekening gehouden wordt met interesses en kwaliteiten. Afhankelijk van de werkzoekende zullen vervolgesprekken plaatsvinden, aan tafel of telefonisch. Naast de individuele gesprekken worden groepsbijeenkomsten ingezet om werkzoekenden te begeleiden naar een gepaste tegenprestatieplaats. Bij deze

bijeenkomsten zijn tevens afgevaardigden van de netwerkpartners aanwezig. Sturing op zelfsturing staat hier centraal, werkzoekenden kunnen zelf kiezen welke netwerkpartner aan te spreken.

2.4 Netwerkpartners binnen de Rotterdamse Tegenprestatie

Zoals reeds besproken in de context, wordt de begeleiding van een tegenprestatie veelal verzorgd door een ‘netwerkpartner’. Een netwerkpartner is een breed begrip en de standaard netwerkpartner bestaat dan ook niet. Een netwerkpartner kan een bestuurslid van de lokale voetbalvereniging zijn, maar ook de vrijwilligerscoördinator van een grote zorginstelling. Naast de begeleiding bij het vrijwilligerswerk wordt een netwerkpartner eveneens ingezet voor het verzorgen van taal- of beweegtrajecten of het begeleiden van mantelzorgers. Hier gaat het over de grotere welzijnspartijen zoals WMO-Radar, Dock en ZoWel!

Via een aanbestedingsprocedure vergaren deze partijen opdrachten vanuit de gemeente per gebied, waarna er een zakelijke contractuele samenwerking ontstaat. Activeringscoaches kunnen werkzoekenden aanbevelen hun tegenprestatie te leveren onder begeleiding van een van de welzijnspartijen.

Hier bestaat een belangrijk onderscheid, sommige netwerkpartners hebben dus een zakelijke relatie, waarin partijen worden gecontroleerd en worden teruggeroepen indien afspraken niet nagekomen worden. Anderzijds bestaat er ook een belangrijk deel van de netwerkpartners die nauwelijks contact heeft met de gemeente. Het gaat hier bijvoorbeeld om: moskeeën, voetbalvereniging, kerken en hondenscholen. Juist in de groep netwerkpartners waar geen contractuele samenwerking mee bestaat, schuilt de kracht van de Rotterdamse Tegenprestatie, aan deze groep netwerkpartners zitten namelijk nauwelijks kosten verbonden. Toch kunnen alle voordelen van het leveren van een tegenprestatie worden ervaren door de tegenpresteerders.

2.5 Het frame van de Rotterdamse Tegenprestatie

Dit hoofdstuk zal afgesloten worden met een korte uiteenzetting van de sturende krachten op de beeldvorming van de Rotterdamse Tegenprestatie. Zoals reeds beschreven wordt in de praktijk ervaren dat burgers en potentiële netwerkpartners, geen correct beeld hebben van de Rotterdamse Tegenprestatie. Hierdoor ontstaat veelal een negatief frame, gebaseerd op onjuiste aannames.

Een eerste sturende kracht is wethouder van Economie en Werkgelegenheid van de gemeente Rotterdam, Maarten Struijvenberg. Het frame dat Struijvenberg verkondigt, bevat een sterk wederkerigheidskarakter. Alleen de keuze voor de naam ‘Tegenprestatie’ geeft al duidelijk aan dat de werkzoekende ‘iets terug moet doen’. Naast de keuze voor deze naam, komt dit

wederkerigheidskarakter ook terug in zowel het beleid dat Struijvenberg voert als in zijn mediaoptredens. Struijvenberg presenteert zich al een echte ‘Leefbaar wethouder’. *“De belastingbetaler mag verwachten van een werkzoekende dat hij zich inzet voor zijn uitkering”*: zo stelt de wethouder (Naber, 2017). Tevens is Struijvenberg stellig dat de werkloosheid in zijn stad niet zijn schuld is: *“Er zijn in Rotterdam duizenden vacatures, ook voor laagopgeleiden, dus daar ligt het probleem niet. Eenieder die in de bijstand belandt, dient niet te kritisch te zijn in de zoektocht naar een nieuwe baan, vanuit een betaalde baan kan namelijk altijd verder gezocht worden.”* (Naber, 2017). Concluderend, Struijvenberg verkondigt duidelijk het wederkerigheidskarakter in zijn frame, werkloze Rotterdammers mogen niet in de slachtofferrol kruipen, maar ze moeten iets terug moeten doen voor de stad.

Naast de uitlatingen van Struijvenberg, is het televisieprogramma Monitor eveneens zeer sturend geweest op de heersende frames rondom de Rotterdamse Tegenprestatie. Onder de titel: ‘De harde werkelijkheid van de Tegenprestatie’, opende actualiteitenprogramma de Monitor op 11 oktober 2015 de discussie (Sommers, 2015). De Rotterdamse aanpak werd flink kritisch belicht. De Rotterdamse Tegenprestatie werd, onterecht, in verband gebracht met het verplichte ‘papierprikken door hoogopgeleiden’. Binnen het frame, verkondigt door Monitor, staat de Rotterdamse Tegenprestatie gelijk aan ‘het pesten van werklozen’. Een belangrijke kanttekening die hier geplaatst dient te worden is dat het ‘papierprikken’ een onderdeel is van een re-integratietraject binnen het cluster Werk en Inkomen. Voor de doelgroep van Taskforce Tegenprestatie geldt dat geen van de werkzoekenden haar tegenprestatie levert door het prikken van papier. Werkzoekenden zijn, zoals reeds benoemd, altijd zelf eerst aan zet om een passende tegenprestatieplaats te vinden. Ook de plaatsen aangeboden door netwerkpartners staan in geen verhouding tot het geschetste frame van de Monitor. Ondanks dat het frame gebaseerd is op onwaarheden, heeft het een grote invloed gehad op de frames van burgers in Nederland betreffende de Rotterdamse aanpak.

Een laatste belangrijke sturende factor is de uitnodigingsbrief die men ontvangt wanneer men uitgenodigd wordt voor een eerste gesprek betreffende de invulling van de tegenprestatie. Het dwingende karakter van de tegenprestatie wordt in de deze brief duidelijk gemaakt. De brief is bijgevoegd als bijlage 1. De duidelijke verwijzing naar het verplichte karakter van de tegenprestatie stimuleert enerzijds het opkomstpercentage bij de individuele gesprekken, maar zorgt er anderzijds voor dat werkzoekenden met een bepaalde instelling, een bepaald frame, het gesprek zullen beginnen.

Deze drie voorbeelden zijn slecht een fractie van alle sturende krachten op de frames van de Rotterdamse Tegenprestatie. Toch schetsen ze fraaie voorbeelden van de manier waarop (onjuiste) aannames bepalend kunnen zijn voor de heersende frames onder de bevolking.

3. Oriënterend theoretisch kader

Voordat de verdieping in deze inductieve interviews gezocht kan worden, zal het brede scala aan framingsliteratuur uiteengezet worden in een oriënterend theoretisch kader. De lezer wordt hier geïntroduceerd in de framingsliteratuur, waardoor de gemaakte keuzes binnen dit onderzoek beter geplaatst kunnen worden. Zo zal in het oriënterend theoretisch kader getracht worden meer duidelijkheid te verschaffen betreffende het eerder benoemde hiaat binnen de framingsliteratuur.

3.1 Wat is framing?

Toen de Republikeinen, in aanloop van de Amerikaanse presidentsverkiezingen van 2004, voor het eerst ‘framingtechnieken’ gebruikten in hun campagne, steeg de interesse voor het begrip ‘framing’ binnen de politieke wereld enorm (Bai, 2005). George W. Bush werd president van de Verenigde Staten en al snel was framing niet meer weg te denken uit elk politiek landschap.

Al ver voor 2004 werd framing binnen verschillende wetenschapsgebieden uitvoerig besproken. Maar, pas sinds het begin van de millenniumwisseling stijgt het aantal publicaties enorm. Hoewel framing oorspronkelijk afkomstig is uit de cognitieve psychologie (Bartlett, 1932) en de antropologie (Bateson, 1972) zijn er veel andere wetenschapsgebieden die de verdieping zoeken in framing.

Van Gorp somde reeds de verschillende wetenschapsgebieden, die hebben voortgebouwd op het werk van Bartlett en Bateson, op, zoals: het onderzoek naar artificiële intelligentie en psychologie (Minsky, 1975; Schank & Abelson, 1977), sociologie (Goffman, 1974), economie (Kahneman & Tversky, 2000), linguïstiek (Tannen, 1993), studie naar sociale bewegingen (Snow et al., 1986), beleidswetenschap (Schön & Rein, 1994), communicatiewetenschap (Gitlin, 1980; Entman, 1991, 1993), politieke communicatie (Gamson, 1992), public relations (Hallahan, 1999) en gezondheidscommunicatie (Rothman & Salovey, 1997; Van Gorp, 2006).

De enorme spreiding van het begrip binnen het wetenschappelijk landschap maakt het lastig om het algemene concept ‘framing’ te vangen in één definitie. Definities van framing met een structurerend karakter zijn dan ook nauwelijks aanwezig. Meestal, zo stelt Van Gorp, betreft het definities die in termen van eigen discipline of toepassingsgebied zijn opgesteld (Van Gorp, 2006). Brosius en Eps stellen zelfs dat het concept framing nergens echt duidelijk geëxpliceerd wordt en dat het niet als werkbaar concept kan worden gebruikt. Ze zien framing hooguit als een metafoor dat niet in een onderzoeksvraag gebruikt kan worden (Brosius & Eps, 1995).

Van Gorp en Brosius en Eps stellen dus dat het essentieel is dat we ons bewust zijn van deze spreiding en het begrip met voorzichtigheid hanteren.

Een verdieping in de bestuurskundige framing lijkt dan ook de meest logische vervolgstap. Een drietal stromingen is terug te vinden in bestuurskundige framingsliteratuur, te weten: ‘framing in media’, ‘framing in de politiek’ en ‘framing in beleid’.

3.2 Framing in de media

De bestuurskundige framingsliteratuur beschrijft de rol van de media in de politieke besluitvorming.

Door een bepaald frame te communiceren heeft de media een sturende werking op de bevolking.

Tucker beschrijft framing als: ‘het proces waarbij kernwoorden, zinnen, beelden en thema’s, bepaalde feiten of bepaalde invalshoeken benadrukken en promoten’ (Tucker, 1998).

Nelson, Oxley en Clawson sluiten zich aan bij de stellingname van Tucker, ze voegen er echter aan toe dat het frame dat neergezet wordt door de media, direct haar doorwerking heeft in de gedachten en acties van individuen (Nelson, Oxley & Clawson, 1997). Ze stellen dat communicatiebronnen, zoals nieuwsorganisaties, de macht hebben en daarmee politieke issues of publieke controverse teweeg te brengen. Bennett erkent eveneens de invloed van de media op een heersend frame. Bennett stelt dat de framing in de media voornamelijk haar grondslag vindt in de commercialisering van de media en de opkomst van de gratis media (Bennett, 2016).

Doordat burgers slechts blootgesteld worden aan één frame, wordt deze sturende werking, volgens Druckman, alleen maar groter. Dit komt doordat men zelf maar één bepaalde nieuwsbron volgt, alleen nieuws volgt waar men het mee eens is of überhaupt maar toegang heeft tot één frame (Druckman, 2001). De manier waarop een issue geframed is, heeft volgens Druckman dan ook direct invloed op de opvattingen van de burger. Hij baseert deze opvatting op een studie van Sniderman en Theriault uit 1999, die aantonen dat de steun die burgers verlenen aan overheidsuitgaven voor een belangrijk deel wordt bepaald door de manier waarop de uitgaven geframed is in de media (Druckman, 2000; Sniderman & Theriault, 1999).

Er bestaat een discussie binnen de literatuur over de vraag wie er bepaalt hoe nieuws geframed wordt. Strömback en Nord concluderen, in lijn met het bovenstaande, dat journalisten voornamelijk bepalen hoe het nieuws geframed wordt (Strömback & Nord, 2006). Groen en Van der Zwan stellen echter, dat journalisten afhankelijk zijn van de input van politici (Groen & Van der Zwan, 2005). Sinds de millenniumwisseling groeit de aandacht binnen de politieke wereld voor strategische overwegingen in de communicatie, de fysieke presentatie van politici en de professionalisering van politieke campagnes (Boomgaarden et al., 2011). Hiermee komt de tweede grote stroming binnen de bestuurskundige framingsliteratuur, ‘framing in de politiek, aan het licht.

3.3 Framing in de politiek

Groen en Van der Zwan en Boomgaarden et. al. stellen dat binnen het framingsproces niet de media aan zet is, maar dat de politiek bepalend is. Zoals al eerder benoemd, waren de Amerikaanse presidentsverkiezingen van 2004 de eerste verkiezing waar framing een grote rol speelde. Scheffer benoemt dat Nederland pas in 2007 echt werd geconfronteerd met een schoolvoorbeeld van framing, toen VVD'er Frits Bolkestein pleitte voor een nieuwe weg die ingeslagen moest worden in het integratiedebat (Scheffer, 2007). Na de succesvolle framing van Frits Bolkestein zijn er nog vele politici die hem volgden. Anno 2017 is de framing niet meer weg te denken uit het Nederlandse politieke landschap. Politici trachten hun beleidsvoorstellen op de media-agenda te plaatsen en op aannemelijke wijze te framen om zo publieke steun te winnen (Miller & Riechert, 2001). Politieke partijen doen er ook steeds meer aan om de framing van hun boodschappen zoveel mogelijk te beïnvloeden en communicatie vanuit politieke partijen is dan ook steeds verder geprofessionaliseerd (Brown, 2011).

Framing in de politiek heeft, volgens De Bruijn, een belangrijke link met de taalkunde. Juist in de politiek, waar elk woord van een politici via allerlei kanalen vele malen wordt herhaald, is het essentieel dan men zich bewust is van de woordkeuze. De Bruijn stelt dat framing een manier is voor politici om burgers te verleiden het met hun eens te zijn, 'Framing is naming' (De Bruijn, 2010, p. 10). Korsten beschrijft dat het gebruik van onder meer de anafoor, de metafoor, de herhaling, het parallelisme, de tegenstelling, het prijzen van iets of iemand, het zich laten identificeren met het land ('ons land'), het benadrukken van waarden en normen, het uiten van dreigende rampspoed, succesvol spreken van politici kan bevorderen (Janssen & Mulder, 2009; De Bruijn, 2010; Korsten, 2013). Al met al kan gesteld worden dat de politieke wereld anno 2017 volop bezig is met framing.

Schön en Rein maken een onderscheid tussen rhetorical en action frames (Schön & Rein, 1994). Bij rhetorical frames gaat het om fundamentele opvattingen van beleidsvoerders zoals die naar voren komen in de uitspraken over beleid zoals in beleidsdocumenten en toespraken. Bij action frames gaat het om fundamentele opvattingen van beleidsvoerders die blijken uit wat ze doen. Een analyse van het handelen van beleidsvoerders kan inzicht verschaffen in hun opvattingen.

3.4 Framing in beleid

Zoals reeds aan de orde kwam bij de artikelen van Druckman, is framing een essentieel middel in de strijd voor draagkracht voor beleid. Hierin schuilt een belangrijke overlap tussen de drie stromingen. Door de media worden burgers geactiveerd en vormen ze een mening met de informatie die aangereikt wordt. Hierdoor kan een issue op de beleidsagenda verschijnen. Birkland en Lawrence gaan een stapje verder en stellen dat framing meer is dan agendasetting alleen, zonder framing is volgens hen

beleidsverandering onmogelijk. “Policy change require framing to focus attention and resources on particular problems to be remedied by particular means” (Birkland & Lawrence, 2009). Nisbet en Hume redeneren in hetzelfde straatje, “the framing of the issue affects its “popularity”, playing an important role in the shaping of outcomes in policymaking.” (Nisbet & Hume, 2006).

Framing bepaalt dus in belangrijke mate de uitkomst van beleidsdebatten, steeds minder worden beslissingen genomen op basis van inhoud. Semetko & Valkenburg tonen dit aan door te laten zien dat eenzelfde ‘EU-issue’, op een verschillende manier geframed, heel anders ervaren wordt door burgers. De publieke opinie en de mate waarin mensen de issues belangrijk achten, loopt flink uiteen wanneer er verschillende frames gebruikt worden bij een gelijkblijvend issue (Semetko & Valkenburg, 2000).

Rein en Schön stellen ook dat achter elk beleid een bepaald frame schuil gaat. Met de term ‘frame reflection’ omschrijven ze dit verschijnsel (Rein & Schön, 1994). Onderscheid maken Rein en Schön tussen ‘policy disagreements’ en ‘policy controversies’. Het onderscheid tussen deze twee termen wordt duidelijk wanneer twee of meer probleemoplossing combinaties met elkaar botsen. Bij policy disagreements verschillen de partijen over een verschil van mening over de manier waarop een bepaald probleem opgelost zou moeten worden, maar is er wel sprake van vergelijkbare normatieve opvattingen, wereldbeelden en ideeën. Bij policy controversies missen deze gemeenschappelijke normatieve opvattingen, wereldbeelden en ideeën. Een beroep op gangbare regels of wetenschappelijk onderzoek kan bij de min of meer gelijke frames een uitkomst bieden bij de beleidscontroversie. Indien, zoals ‘t Hart en Kleiboer stellen, ‘de consensusmachine’ vastloopt is er sprake van beleidscontroversen (‘t Hart & Kleiboer, 1995). Deze kan lang standhouden voordat een oplossing gevonden is. Schön en Rein verklaren dit door te stellen dat bij beleidscontroversen de verschillende standpunten gestoeld zijn op conflicterende frame. Deze controversen kunnen het politieke systeem verlammen, consensus is dan haast onmogelijk (‘t Hart & Kleiboer 1995).

In lijn met Schön en Rein stelt Moody dat een frame een interpretatie is van de sociale realiteit: “a frame holds the assumptions, expectations and knowledge about the purpose, context, importance and role of policy by a certain group of actors.” (Moody, 2011). Deze interpretaties tezamen strijden in de beleidsarena voor een plek op de beleidsagenda, om uiteindelijk daadwerkelijk een verandering in het bestaande beleid voort te brengen (Bachrach & Baratz, 1970; Kingdon, 1995).

Samenvattend, een frame is volgens Moody een interpretatie van de sociale realiteit. Indien deze frames overeenkomen, bij policy disagreements verschillen de standpunten, maar is er wel sprake van een gemeenschappelijk frame. Bij policy controversies verschillen de standpunten doordat ze op verschillende frames gestoeld zijn, de strijd in de beleidsarena kan dan erg lang duren.

Nadat de drie stromingen ‘framing in media’, ‘framing in politiek’ en ‘framing in beleid’ uiteengezet zijn, zal een verdieping gezocht worden in de opbouw van een frame.

3.5 Opbouw van een frame

Korsten omschrijft acht essentiële ingrediënten die samen optellen tot een aansprekend frame. Achtereenvolgens zullen deze doorgelopen worden. Het eerste ingrediënt voor een aansprekend frame noemt Korsten ‘denkraam plus’, waarmee hij doelt op dat wat een frame meer maakt dan een oneliner. Een frame dient kernwoorden of zinsneden met vertelkracht te bevatten. Van Gorp noemt dit op zijn beurt: ‘reasoning devices’ (Van Gorp, 2006). Het ‘zorg-is-geen-markt-frame’ en de ‘hypotheekrenteaftrek-is-villasubsidie-frame’ zijn concrete voorbeelden. Inspelen op emoties ziet Korsten als een ander essentieel bestandsdeel van een frame. Het gaat hier om het inspelen op emoties als woede, hoop, rechtvaardigheid en optimisme. Janssen en Mulder benadrukken echter dat het inspelen op emoties vaak ten koste gaat van rationaliteit. Vooral lagere sociale klassen in de samenleving zijn hier vatbaar voor (Janssen en Mulder, 2009). Korsten ziet een ‘sturend kader’ eveneens als essentieel ingrediënt van een aansprekend frame. Burgers dienen in een bepaalde denkrichting geduwd te worden door middel van ingebouwde en herkenbare interpretatiekaders. Ook in ‘omvattendheid’ ziet Korsten een belangrijk ingrediënt. Een frame draagt een analyse-probleemrichting die uit te werken valt. Zo impliceert het ‘zorg-is-geen-markt-frame’ dat concurrentie tussen ziekenhuizen onwenselijk is. Volgens Korsten dient een frame eveneens ‘aansprekende kernwoorden’ in zich te dragen. Concrete voorbeelden hiervan zijn: ‘kopvoddentax’, ‘villasubsidie’ en ‘Betuwelijn’. Deze voorbeelden laten volgens de Bruijn zien dat een frame met een aansprekend kernwoord blijft hangen, hierdoor kan een politicus een discussie voor langere tijd naar eigen hand zetten (De Bruijn, 2011). Tevens moet een frame ‘betekenis hebben’. Het frame moet op het juiste moment de kern van de zaak raken. Toen Frits Bolkensteijn in de jaren negentig voor het eerst een kritische noot plaatste bij de multiculturele samenleving en de integratie van allochtonen in Nederland bleek er een enorm draagvlak te bestaan voor dit frame. Hierdoor heeft dit frame jarenlang de discussie rondom integratie gedomineerd. Aansprekende frames kenmerken zich eveneens door het hebben van volgers. Deze volgers geloven in het bestaan van het frame en dragen dit frame ook uit. Een ‘framer’ zal er altijd naar streven om het eigen frame zo veel mogelijk terug te laten komen. Wanneer een frame volgers krijgt en een plek krijgt in de bestaande discussie zal er een ‘tegenframe’ moeten ontstaan. Tot slot benoemt Korsten het belang van zowel onder- als bovenliggende frames. Een frame is niet op zichzelf staand. Een frame bestaat uit meerdere frames en is altijd deel van een groter frame.

Vreese mengt zich in de discussie rondom de totstandkoming van een frame. Vreese maakt onderscheid tussen ‘frame-building’ en ‘frame-setting’. Frame-building doelt op factoren die de

frames beïnvloeden. Een voorbeeld hiervan zijn de interne journalistieke factoren als: redactiestatuten en de heersende percepties op nieuwswaarden die bepalen hoe journalisten en nieuwsorganisaties een onderwerp framen (De Vreese, 2005). Externe journalistieke factoren als: het heersende discours over het betreffende onderwerp of de cultuur waarin een frame ontstaat, zijn eveneens een onderdeel van het frame-building (Carragee & Roefs, 2004; De Vreese, 2004; Van Gorp, 2007).

Frame-setting gaat over de interactie tussen mediaframes en de kennis en voorkeuren van individuen. Bewijzen voor frame-setting in het migratiedebat zijn onder meer gevonden door het eerder beschreven onderzoek van Boomgaarden en Vliegthart naar het verband tussen de mediaberichtgeving over migratie-gerelateerde onderwerpen en de intentie van burgers om te stemmen voor anti-immigratie partijen (Boomgaarden & Vliegthart, 2007). Dit effect is ook bevestigd door experimenteel bewijs (Beyer et al., 2014).

3.6 Persoonlijke kenmerken op frame

Zoals in bovenstaand theoretisch kader aan bod komt, beschrijft Korsten uitvoerig de opbouw van een frame door een opsomming te maken van essentiële bestandsdelen. Ook is er aandacht voor de ‘frame-building’ en ‘frame-setting’ van Vreese, echter besteedt deze louter aandacht aan mediaframes. Daarnaast komt in bovenstaand kader naar voren dat er in de bestuurskundige literatuur veel aandacht bestaat voor allerlei mogelijke effecten van een frame, in beleid, media en politiek. De literatuur mist echter inzichten betreffende de sturende effecten van persoonlijke kenmerken op de totstandkoming van een frame bij een individu.

Om tot dit inzicht te komen dient een verdiepingsslag gemaakt te worden op de grens tussen de bestuurskundige framingsliteratuur en de ‘cognitieve personality-literatuur’. De ‘personality-literatuur’ tracht verschillen tussen personen te verklaren op basis van persoonlijkheid. Gesteld wordt dat twee personen die verschillen in hun persoonlijkheid, verschillend zullen reageren op hun omgeving bij gelijke situationele factoren. De grootste stroming binnen de ‘personality-literatuur’ is het ‘traitbased’ paradigma (John and Srivatsava 1999; Asendorpf 2004).

In lijn met het ‘traitbased paradigma’ deed Schoen onderzoek naar het effect van ‘personality traits’ op het frame omtrent buitenlandbeleid onder Duitse burgers. Zo bewijst Schoen in zijn artikel dat een positieve houding ten opzichte van internationale samenwerking en een meer sceptische houding ten opzichte van het leger, vaker aangetroffen wordt bij burgers met een persoonlijkheid gekenmerkt door ‘agreeableness’ en ‘openness’. Schoen toont met dit onderzoek de voorspellende waarden van persoonlijkheid op het individuele frame betreffende buitenlandbeleid aan (Schoen, 2007). Tevens neemt Schoen in zijn onderzoek ook de ‘traditionele factoren’ mee. Zo correleert een toename in de

factor 'age' met een sceptische houding omtrent de invoering van de euro en de invasie van het Amerikaanse leger in Irak. Tevens zien oudere burgers liever een sterker Duits leger dan de jonge Duitsers. Naast de factor 'age', laten onder anderen de factoren 'education', 'ideology' en 'region' een significant sturend effect zien op de visie van de Duitse burger op het 'buitenlandbeleid' (Schoen, 2007).

Jæger onderzocht de relatie tussen socio-economische en ideologische factoren op het individuele frame van Deense burgers op de 'welfare provisions'. Met als doel het aantonen van de onderliggende verklaring, gaat het om 'self-interest' of 'political ideology'? Burgers met: een lager inkomen, een slechtere gezondheid en kinderen, staan sneller positief tegenover 'welfare provisions'. De conclusie die Jæger hieruit trekt is dat vooral 'self-interest' de sturende kracht is bij de totstandkoming van de visie omtrent 'welfare provisions' in Denemarken (Jæger, 2006).

Uit bovenstaand oriënterend theoretisch kader blijkt dat de bestaande wetenschappelijke framingsliteratuur vanuit allerlei hoeken naar het begrip framing kijkt. Zo is er aandacht voor de verschillende vormen van framing, de effecten van framing en verschillende bestanddelen van een 'sterk' frame. Maar, pas wanneer de overstap gemaakt wordt naar de cognitieve personality-literatuur, wordt het effect van sturende persoonlijke factoren erkend.

Zo redeneren Schoen en Jæger vanuit het idee dat persoonlijke factoren invloed hebben op individuele frames van enerzijds de Duitse- en anderzijds de Deense burgers. Echter, welke specifieke factoren sturen zouden zijn op de doelgroep van dit specifieke onderzoek, de werkzoekende Rotterdammer en de netwerkpartners, blijft gissen. Vanuit deze gedachte heeft de onderzoeker ervoor gekozen de factoren te achterhalen uit inductieve interviews met individuele werkzoekenden uit het bestand van de Rotterdamse Tegenprestatie.

4. Methodologische verantwoording

Nu de aanleiding, de context en de theoretische grondslag van dit onderzoek toegelicht zijn, zullen de gehanteerde methoden van het onderzoek gepresenteerd worden. Dit onderzoek kenmerkt zich door de combinatie van zowel inductieve als deductieve onderzoeksmethoden. Dit vraagt om opheldering.

4.1 Onderzoeksopzet

Ruwweg kan dit onderzoek opgesplitst worden in twee delen, een inductief en een deductief deel. Binnen de twee delen zijn verschillende methoden en technieken gebruikt. Binnen het eerste, inductieve, deel van dit onderzoek zijn zowel een observatie van een gesprek tussen werkzoekenden en activeringscoach als een zestal inductieve interviews onder werkzoekenden uit de doelgroep van Taskforce Tegenprestatie uitgevoerd. Tijdens de observatie en de interviews heeft de onderzoeker getracht mogelijke sturende factoren op de persoonlijke frames van werkzoekenden te achterhalen. Deze acht factoren hebben de basis gevormd voor een tweede theoretisch kader waarin de mogelijke sturende waarden van de factoren theoretisch onderbouwd worden. Dit theoretisch kader vormt weer de basis voor het deductieve deel van dit onderzoek. In dit deductieve deel is een (digitale) survey onder werkzoekenden en netwerkpartners uitgezet. Resultaten van deze survey zijn, in combinatie met de uitkomsten van de theoretische verkenning én de interviews en observatie, geanalyseerd om uiteindelijk antwoord te kunnen geven op de hoofdvraag van dit onderzoek.

Gekozen is voor de combinatie van inductief en deductief onderzoek gezien de beperkte beschikbare theorie over de totstandkoming van individuele frames. Daarnaast betreft de onderzochte doelgroep een dermate specifieke groep dat een lijst met standaard persoonsgegevens naar alle waarschijnlijkheid niet passend zou zijn geweest.

4.2 Inductieve dataverzamelingsmethoden

De inductieve dataverzameling is middels een observatie en een zestal interviews verlopen. De uitvoering van deze methoden is cruciaal voor de uitkomsten en verdient daarom ook aandacht.

4.2.1 Interview

Gekozen is om binnen dit onderzoek interviews af te nemen bij zes werkzoekenden uit de doelgroep van de tegenprestatie. De interviews zijn face-to-face en individueel afgenomen. Gezien het inductieve karakter van de interviews, is er gekozen voor een semigestructureerd interview. Voorafgaande aan de interviews heeft de onderzoeker de anonimiteit van de respondent nadrukkelijk benoemd. Daarnaast heeft de onderzoeker zichzelf als onafhankelijke partij gepositioneerd, in de beleving van de respondent was de onderzoeker geen medewerker van de Gemeente Rotterdam. De onderzoeker heeft

getracht tijdens het interview elke vorm van waardenoordelen te vermijden en is er zoveel mogelijk doorgevraagd met open vragen. Hierdoor zijn vermoedens ontstaan betreffende mogelijke sturende effecten van factoren die voorafgaande aan het onderzoek niet eerder in beeld waren. Bovenstaande keuzes zijn eveneens gemaakt om sociaal wenselijke antwoorden zo veel mogelijk te beperken. Tot slot is er tijdens het interview veel ruimte voor eigen inbreng van werkzoekenden geweest, wel bracht een topiclijst structuur.

De vragen op deze topiclijst zijn voorgekomen uit gesprekken tussen de onderzoeker en werknemers van Taskforce Tegenprestatie betreffende vermoedelijke sturende factoren. Door interviews af te nemen zullen sterkere aanbevelingen aan de gemeente Rotterdam kunnen volgen. Omdat de doelgroep van de Rotterdamse Tegenprestatie een unieke groep mensen is, volstaat een standaard persoonskenmerkenlijst naar verwachting onvoldoende. De topiclijst is opgenomen in bijlage 2.

Omwille van de beperkte tijdspanne waarin dit onderzoek uitgevoerd is, is het niet mogelijk gebleken inductieve interviews af te nemen onder medewerkers van de netwerkpartners. Een zestal transcripten van eerder afgenomen interviews is gebruikt als naslagwerk om de factoren voortkomend uit de interviews met werkzoekenden te spiegelen. Hieruit kwamen vermoedens van een grote overlap in een aantal sturende persoonlijke factoren tussen werkzoekenden en de netwerkpartners voort, deze factoren zijn meegenomen in het verdere onderzoek.

4.2.2 Observatie

De observatie is een methode waarmee data en informatie wordt gehaald uit waarnemingen op locatie bij personen, situaties, voorwerpen of processen (Verschuren & Doorewaard, 2007, p. 234-237). Deze onderzoeksmethoden is binnen dit onderzoek slecht één keer ingezet bij een werkzoekenden die niet bereid was te participeren in een interview.

Bij observatie is er het risico dat de aanwezigheid van de onderzoeker het gedrag van de onderzochte beïnvloedt omdat laatstgenoemde door aanwezigheid van de onderzoeker mogelijk anders gedrag dan normaal vertoont. Binnen dit onderzoek is gebruik gemaakt van deze participerende observatie daar waar de onderzoeker zich opstelde in de rol van activeringscoach. Een interview met deze werkzoekende was, gezien zijn vijandige houding, niet mogelijk. Tijdens het individuele gesprek heeft de onderzoeker gelet op de houding van de werkzoekende zelf. Deze participerende observatie heeft bijgedragen bij het analyseren van het contactmoment tussen werkzoekende en activeringscoach. De observatie van deze kritische werkzoekende in het onderzoek heeft bijgedragen aan dit onderzoek, de kans is nu groter dat de voortgekomen factoren een meer valide afspiegeling zijn van de gehele doelgroep. Immers, niet de gehele doelgroep van de tegenprestatie staat welwillend tegenover de verplichting die de Rotterdamse Tegenprestatie met zich meebrengt.

4.3 Deductieve dataverzamelmethode

De deductieve dataverzameling is verlopen middels het afnemen van een survey onder zowel netwerkpartners als werkzoekenden.

4.3.1 Survey

In een survey probeert de onderzoeker een zo'n breed mogelijk beeld te verkrijgen van een uitgebreid tijdruimtelijk fenomeen (Verschuren & Doorewaard, 2007, p.166). De survey is onder werkzoekenden schriftelijk afgenomen en via de post verspreid. 2500 werkzoekenden uit het tegenprestatiebestand ontvingen de survey. Er is gekozen voor dit communicatiekanaal gezien het feit dat de doelgroep een hoge mate van digibetisme kent. Dit maakt dat het digitaal verzenden van de survey naar werkzoekenden onwenselijk is. Daarnaast is de post het reguliere kanaal in de communicatie tussen de gemeente en de Rotterdamse bijstandsontvanger. Om de kosten van de participatie te dekken, werd er bij elke survey een antwoortenveloppe meegestuurd. Met de keuze voor de post is ingezet op een toegankelijke, kosteloze en vertrouwde communicatievorm, met als doel een zo hoog mogelijke response. Naast de survey en de antwoortenveloppe ontvingen respondenten een begeleidende brief, opgenomen in bijlage 5. Om de noodzaak van de survey te benadrukken en de bureaucratische verantwoording te dekken, is deze begeleidende brief ondertekend door de directeur 'Maatschappelijke ondersteuning in de Wijk', van de gemeente Rotterdam. In deze brief werd verkondigd dat participanten in het onderzoek kans maken op een cadeaubon van 25 euro. Onder de netwerkpartners is een digitale survey via de mail verstuurd naar 450 ontvangers. De voorkeur is hier uitgegaan naar de digitale survey aangezien dit een snelle en goedkope vorm van dataverzameling is.

De survey zijn allemaal in de vorm van cross-sectioneel-onderzoek afgenomen, dus iedere individu is eenmaal en op hetzelfde tijdstip onderzocht (Verschuren & Doorewaard, 2007, p. 167-168). De afgenomen survey zijn opgenomen in bijlage 3 en 4.

4.4 Betrouwbaarheid en geldigheid

4.4.1 Betrouwbaarheid

Betrouwbaarheid is de mate waarin de onderzoeksresultaten overeenkomen bij herhaling (Baarda, 2009). Hierbij is het essentieel dat de gebruikte instrumenten in staat zijn nauwkeurig te meten, zodat, bij gelijke omstandigheden, dezelfde uitkomsten in de toekomst zullen worden gemeten. Gesteld kan worden dat de betrouwbaarheid van dit onderzoek hoog is. Zo wordt er meerdere malen met hetzelfde instrument gemeten, de survey, waardoor de stabiliteit wordt gewaarborgd. Daarnaast wordt tijdens de interviews gewerkt met een topiclijst die opgesteld is aan de hand van de inbreng van ervaringsdeskundigen en is er veel ruimte gebleken voor inbreng van werkzoekenden zelf. Dit biedt een handvat voor tijdens het interview en biedt de ruimte om op specifieke onderdelen door te vragen.

De interviews zijn voorts uitgeschreven in transcripten. Dit zorgt voor controleerbaarheid van het onderzoek, wat de herhaalbaarheid bevordert.

Hoewel de betrouwbaarheid hoog is, kan gesteld worden dat sociaal wenselijke antwoorden van werkzoekenden tijdens de interviews niet volledig uit te sluiten zijn. Ondanks de gemaakte keuzen, zullen sociaal wenselijke antwoorden mogelijk optreden aangezien respondenten zich kwetsbaar uitlaten over hun relatie tot de gemeente en hun bijstandsuitkering. De bijstandsuitkering is een gevoelig onderwerp waar eveneens een negatief stigma over heerst. Gepoogd is de sociale wenselijkheid in interviews te minimaliseren door onder andere het anonimiseren van de interviews, hetgeen ook duidelijk vooraf aan de informanten is gecommuniceerd.

4.4.2 Geldigheid

Interne geldigheid betreft de vraag in hoeverre gemeten wordt wat men beoogt te meten (Baarda, 2009). De interne geldigheid van dit onderzoek is hoog. Dit komt onder andere doordat gewerkt wordt met een drietal methoden van dataverzameling: het interview, de survey en de observatie. Hierdoor ontstaat ‘triangulatie’. Wel wordt er gewerkt met een zelf ontworpen survey. Dit kan afbreuk doen aan de interne geldigheid, daar waar nog niet zeker is of de zelfbedachte meetmethoden de concepten meet die beoogt te worden gemeten.

Externe validiteit betreft de ruimte tot het generaliseren van de onderzoeksresultaten (Baarda, 2009). De externe geldigheid is kleiner dan de interne geldigheid. Een beperkte externe geldigheid is inherent aan de gekozen onderzoeksstrategie, alleen de Rotterdamse Tegenprestatie wordt onder de loep genomen. Het unieke tegenprestatiebeleid van de gemeente Rotterdam maakt generaliseerbaarheid richting andere gemeenten lastig, uiteraard zullen uitkomsten van dit onderzoek wel een mooie basis kunnen zijn voor vervolgonderzoek in andere gemeenten. Daarnaast vormt dit onderzoek de basis voor een verdere uitdieping van de framingsliteratuur. Indien dit onderzoek de sturende werking van persoonlijke factoren op de individuele frames van de Tegenprestatie weten aan te tonen, zal dit betekenen dat de sturende werking van persoonlijke factoren op andere frames eveneens aantoonbaar moet zijn.

5. Inductieve interviews

Uit de zes interviews en de observatie zijn een achttal factoren naar voren gekomen. Na de uiteenzetting van deze factoren zal, in het tweede deel van het theoretisch kader, een theoretische onderbouwing volgen voor elk van de factoren.

5.1 Self-rated health

De doelgroep van Taskforce Tegenprestatie wordt gekenmerkt door de verre afstand tot de arbeidsmarkt. Mensen hebben een gemiddelde leeftijd van ruim 51 jaar en ervaren een hoge mate van multi-problematiek. Uit de inductieve interviews met werkzoekenden blijkt dat de gezondheid van de werkzoekende veel invloed heeft op het frame dat men heeft over de tegenprestatie en haar handhaving.

Zes van de zeven werkzoekenden waarderen hun eigen gesteldheid als ‘niet gezond’. Drie van de zes respondenten ervaren zowel psychische als fysieke klachten, twee van de zes ervaren alleen psychische klachten en een van de zes ervaart alleen fysieke klachten.

Respondent D ervaart veel psychische problemen. Hij is tevens van mening dat hij door deze problemen niet meer in staat is te werken. Doordat hij het al druk genoeg heeft met ‘zijn eigen problemen’, heeft hij niet de energie voor het leveren van een tegenprestatie. Respondent D ziet de tegenprestatie als een last, iets waar hij veel tijd voor vrij moet maken, door zijn psychische gesteldheid heeft hij deze tijd niet. Door zijn gezondheid ziet hij de tegenprestatie sneller als een last dan als een kans. Tevens ziet respondent D geen heil in het korten op de uitkering, hij stelt dat veel mensen al genoeg persoonlijke problemen hebben en dat hun situatie door bemoeienis van de gemeente alleen maar zal verslechteren. ‘Zieke mensen’, zo stelt respondent D, ‘dienen met rust gelaten te worden’.

Ook voor respondent G lijkt gezondheid de reden om de tegenprestatie geen warm hart toe te dragen. Hartproblemen en CPD zorgen ervoor dat hij naar eigen zeggen: ‘met rust gelaten wil worden’, omdat hij fysiek niet in staat is een tegenprestatie te leveren. ‘Jongeren zouden een tegenprestatie moeten leveren’ vindt respondent G en hij geeft aan zich niet serieus genomen te voelen. Hij spreekt daarnaast zijn ongenoegen uit over het beleid van de gemeente.

Het ervaren van een zwakke gezondheid lijkt hiermee een belangrijke sturende factor te zijn in de totstandkoming van de frames van de tegenprestatie. Het effect lijkt ook andersom te werken, op het moment dat de respondenten zich gezonder gaan voelen, groeit ook het enthousiasme voor de Rotterdamse Tegenprestatie. Respondent A is hier een mooi voorbeeld van.

Nu het weer beter gaat met de psychische problemen van respondent A ziet ze de voordelen van het leveren van een tegenprestatie in. Het helpt haar nu juist aan die waardering en het sociaal contact dat haar psychische gesteldheid goed doet. Daarnaast gaf respondent A aan dat de tegenprestatie haar hielp tegen het verder afzakken:

“Ja ik was het thuiszitten echt zat. En omdat ik natuurlijk zoveel problemen had en niet in een negatieve cirkel wil komen. Wat ik in het verleden wel heb gehad, depressief, gordijnen dicht, niet naar buiten willen, geen zin. En dat wilde ik echt voorkomen.” - Respondent A

Toen respondent A psychische problemen had, stond ze, zoals ze zelf aangeeft, minder open voor het verrichten van een tegenprestatie. Dit is in lijn met het vermoeden dat de eigen beleving van de gezondheid sturend is voor de frames die een werkzoekende heeft van de tegenprestatie.

5.2 Woonsituatie

Uit de inductieve interviews kwam eveneens het vermoeden voort dat de woonsituatie van de werkzoekende sturend is op de frames die een werkzoekende erop nahoudt. Drie van de zeven werkzoekenden wonen alleen, twee van de zeven werkzoekenden wonen alleen met kinderen, een van de zeven woont met kinderen én partner en respectievelijk één respondent woont alleen met haar partner.

Respondenten C en F, beiden alleenwonend, hebben beiden een positiever frame van de tegenprestatie dan de andere respondenten. Zelf geven de respondenten aan, dat een tegenprestatie kan helpen tegen sociaal isolement. In het interview geeft respondent F aan dat hij zelf de negatieve effecten van eenzaamheid heeft ervaren en veel toegevoegde waarde ziet in de contacten vanuit de tegenprestatie:

“Mensen blijven hierdoor een beetje in het sociale leven hangen eigenlijk. Want anders gaat het heel snel achteruit, dat kan ik je wel vertellen.” – Respondent F

Doordat respondent F alleen woont, zonder partner of kinderen, zal hij zijn sociaal contact buitenshuis moeten zoeken. Aannemelijk lijkt dat de woonsituatie direct invloed heeft op het frame dat een werkzoekende heeft van de Tegenprestatie.

Ook respondent C verwijst naar de eenzaamheid die ontstaat door het alleen wonen. Zeker nu respondent C is verhuisd, mist ze de binding met haar buurtgenoten. De tegenprestatie, die ze invult door commissiewerk te doen voor de wooncommissie, geeft haar nu de mogelijkheid om weer in contact te komen met haar burens:

“Nou, ja ik kom ook in contact met andere bewoners. En nu vooral met deze nieuwbouw. Je weet niet meer wie, wie is. Het oude Crooswijk is het oude Crooswijk niet meer. Daar zaten we met elkaar op de stoep. De ene komt met een kop koffie en de andere met een koekje. Maar dat is niet meer. Je weet soms niet eens meer wie Pietje of Jantje is. Door dit soort dingen kom je wel weer in contact met je buurtbewoners.” - Respondent C

Kinderen lijken eveneens een effect te hebben op de vorming van een frame bij de respondenten. Enerzijds doordat de kinderen voor een zekere vorm van sociale contacten zorgen, maar anderzijds ook omdat kinderen tijdrovend zijn. Respondenten A en D wonen met hun kinderen, deze kinderen vragen zoveel aandacht dat dit ten koste gaat van de tijd die aan de tegenprestatie besteed kan worden. Respondent A gaf aan dat ze in eerste instantie huiverig was voor de tegenprestatie. Ze heeft namelijk in de periode dat ze betaald werk deed veel problemen gehad met de zorg voor haar kind:

“Ik kan niet 's ochtends om 6 uur van huis gaan en om 19 uur weer thuiskomen. Ja, dat heb ik twee maanden gedaan met de proefperiode, ja ik kreeg gewoon op m'n sodemieter. Ik kan mijn zoon gewoon niet te lang alleen laten, dat vinden ze onverantwoordelijk.” – Respondent A

Toch geldt niet voor iedereen dat kinderen een remmende werking hebben. Respondent E lijkt juist positiever te staan tegenover het leveren van zijn tegenprestatie. Want ondanks dat hij een bijdrage levert aan de opvoeding van de kinderen, vindt hij het een voordeel om het drukke huis te kunnen ontvluchten. Zijn werkloosheid zorgt namelijk voor veel spanning tussen hem en zijn vrouw:

“Het is niet goed om hele dag thuis te zitten samen. Dan krijg je snel ruzie, want je kan niet veel doen, snap je? Mijn vrouw is ook een beetje ziek en, ja, het is soms fijn om even weg te zijn uit huis, snap je?” – Respondent E

Al met al ontstaat het beeld dat de woonsituatie sturend is op het individuele frame van een werkzoekenden.

5.3 Opleidingsniveau

Zeven van de zeven werkzoekenden hebben een laag tot zeer laag opleidingsniveau. Zo heeft respondent B de meisjesschool nooit afgemaakt en heeft respondent G zelfs nooit onderwijs genoten. Een sturend effect van het opleidingsniveau op de frames kan met deze respondentengroep niet worden aangetoond, alle respondenten hebben een laag opleidingsniveau waardoor er geen vergelijking kan worden gemaakt.

Volgens de literatuur is het opleidingsniveau zeer bepalend wanneer het gaat over zowel het vertrouwen in overheidsbeleid enerzijds en de bereidheid tot het verrichten van vrijwilligerswerk anderzijds. Dat is de reden dat de factor ‘opleidingsniveau’ toch meegenomen is in dit onderzoek.

5.4 Duur in bijstand

De periode dat werkzoekenden een bijstand ontvangen lijkt eveneens sturend te zijn op het frame van de Tegenprestatie en haar handhaving. Gewenning lijkt hierin een belangrijke factor. Vier van de zeven werkzoekenden ontvangen reeds tussen de 10 en 20 jaar een bijstandsuitkering, twee van de zeven werkzoekenden ontvangen al meer dan 20 jaar een bijstandsuitkering en een van de zeven werkzoekenden ontvangt niet langer dan 5 jaar een bijstandsuitkering.

Respondent G vindt het onrechtvaardig dat hij na 19 jaar in de bijstand te hebben gezeten, weer opgeroepen wordt voor een tegenprestatie, meer specifiek, een taalcursus. Het is voor hem niet te bevatten dat ‘de overheid’ daar nu pas mee komt:

“Toen ik Nederland binnenkwam hoefde ik niks te doen. Ik moest een formulier invullen en ik kon werken. Nu vragen ze je een toets te maken. Ja donder op met je cursus.” - Respondent G

Omdat respondent G, na 19 jaar, gewend is dat de uitkering geen wederkerigheidsaspect kent, wordt het frame van respondent G betreffende de tegenprestatie ernstig negatief gestuurd. Bij respondent B is dit effect van gewenning nog niet opgetreden. Na één jaar in de bijstand, ziet ze de tegenprestatie als een mooie manier om sociale contacten op te doen en weer eens de deur uit te komen. Ze zegt het volgende over de tegenprestatie:

“Je komt nog eens buiten! En het lijkt me ook best wel gezellig.” – Respondent B

Al met al lijkt uit de inductieve interviews dat een toenemende duur in de bijstand voor een sturend effect richting een meer negatief frame van de tegenprestatie en haar handhaving.

5.5 Invulling tegenprestatie

Ook de invulling van de tegenprestatie lijkt een sturende factor te zijn. Er blijkt uit de interviews dat werkzoekenden naarmate ze langer invulling geven aan de tegenprestatie steeds positievere frames ontwikkelen.

Vier van de zeven werkzoekenden leveren reeds een tegenprestatie, drie van de zeven werkzoekenden doen dit (nog) niet. Van deze drie, levert één werkzoekende geen tegenprestatie omdat hij is afgekeurd, één werkzoekende levert geen tegenprestatie omdat er nog geen passende tegenprestatie gevonden is en één werkzoekende weigert het leveren van een tegenprestatie. Uit de inductieve interviews lijkt hiermee dat de invulling van de tegenprestatie van werkzoekenden bepalend is voor het frame van de tegenprestatie en haar handhaving.

Alle respondenten die een tegenprestatie leveren, zijn enthousiast over hun tegenprestatie. Een mooi voorbeeld is respondent E, die als chauffeur bij een verzorgingstehuis de dankbaarheid van de ouderen als zeer prettig ervaart. Hij voelt zich weer nuttig:

“Ik vind het leuk als ik weer nuttig kan zijn, voor die oude mensen. Door hun heb ik altijd een leuke dag!” – Respondent E

Ook respondent A groeit zichtbaar in haar werk als gastvrouw in een verzorgingstehuis. De waardering doet haar veel goed:

“Ik heb het hartstikke naar mijn zin. Ik kan heel goed met iedereen opschieten. Dus ze waarderen het heel erg. Altijd als ik weg ga, krijg ik te horen van: ‘ja, dankjewel he.’ Ze hebben gewoon heel veel vrijwilligers nodig daar, er lopen daar alleen maar zusters. En als er dan geen vrijwilliger is, ja dan moeten ze alles zelf doen. Bijvoorbeeld ook het afwassen, koffie en thee, ze moeten echt alles doen. Ze zijn echt heel erg blij dat ik er ben.” – Respondent A

Ook andere respondenten ervaren na verloop van tijd bij het leveren van een tegenprestatie steeds meer de positieve gevolgen, zoals: erkenning en het opbouwen van een bepaalde expertise.

Respondenten die nog geen tegenprestatie leveren zijn over het algemeen ook een stuk minder te spreken over de tegenprestatie. Respondent D, die nooit een tegenprestatie heeft geleverd, staat ook absoluut niet open om een tegenprestatie te leveren. Hij stelt dat vrijwilligerswerk niks voor hem is en hij ziet geen voordelen van de tegenprestatie.

Al met al lijkt uit de inductieve interviews dat het leveren van een tegenprestatie zorgt voor een sturend effect richting een meer positief frame van de tegenprestatie en haar handhaving.

5.6 Ervaring dienstverlening gemeente

In de inductieve interviews komt ook de tevredenheid met de dienstverlening van de gemeente als sturende factor naar voren. Drie van de zeven werkzoekenden hebben een slechte ervaring met de gemeenten betreffende de dienstverlening. Drie van de zeven hebben een goede ervaring en een van de zeven heeft een neutrale mening over de ervaringen met de dienstverlening van de gemeente.

Respondent D heeft een zeer slechte ervaring met een medewerker uit het wijkteam, hierdoor is hij het vertrouwen in de gemeente volledig verloren. Zijn frame van de tegenprestatie lijkt hierdoor ernstig aangetast. Het vertrouwen in overheidsinstanties is door de slechte ervaring met de gemeente dermate aangetast dat dit vermoedelijk doorwerking heeft op zijn frames.

“Iedereen die bij die gemeente werkt probeert mij tegen te werken, ik ben helemaal klaar met jullie. Ik heb gekozen voor het juiste pad, jullie proberen mij alleen maar richting mijn oude gewoontes te duwen. Ik vertrouwde haar echt, maar er wordt gewoon tegen mij gelogen, daar kan ik heel slecht tegen, ik zeg het je.” – Respondent D

Respondent A was juist zeer te spreken over de dienstverlening van de gemeente. De activeringscoach van de tegenprestatie nam veel tijd om de werking van de tegenprestatie aan haar te uit te leggen. Hierdoor werd ze, zoals ze zelf aangeeft, vrolijk. Daarnaast geeft ze aan dat wanneer de gemeenten zelf stug zou zijn, zij daar zelf ook stugger van zou worden:

“Ik ben nog nooit ontvangen door zo ’n vrolijk persoon. Dat ik die tegenover mij had. Ja. Ja, je hebt soms van die mensen, van die serieuze. Ja, je moet ook wel serieus zijn, maar, ja, gewoon heel vriendelijk. Je hebt zat mensen die erg stug zijn. Dat maakt zo ’n gesprek ook. Ja, daar word je zelf ook een beetje stugger van.” – Respondent A

Ook respondent B en F hebben een positief beeld van de dienstverlening van de gemeente, dit lijkt zijn doorwerking te hebben in het frames van de respondenten. Al met al lijkt er een verband te bestaan tussen de tevredenheid met de dienstverlening van de gemeente en het frame van de tegenprestatie en haar handhaving.

5.7 Solidariteit

Ook de visie op solidariteit in de samenleving lijkt een sturende factor te zijn. Dient men, volgens de werkzoekende, in een samenleving voor elkaar te zorgen? Of ziet de respondent liever een samenleving waar het ieder voor zich is? Een tweede vraag is hoe de overheid zich in deze relatie mengt.

Vijf van de zeven werkzoekenden stellen te geloven in het belang van een solidariteit in de samenleving. Twee respondenten zouden liever leven in een samenleving waar een iedereen invloed heeft op zijn of haar eigen welzijn met het liefst en zo klein mogelijke rol voor de overheid. Uit de inductieve interviews lijkt dat de visie op solidariteit in de samenleving bepalend is voor het frame van de tegenprestatie en haar handhaving.

Respondent D geeft in zijn gesprek met de activeringscoach aan dat hij niet gelooft in solidariteit. Hij geeft aan goed voor zichzelf te kunnen zorgen, daar heeft hij de overheid niet voor nodig. Echter zou hij zich dan vergrijpen aan strafbare feiten, iets wat hij onwenselijk acht aangezien hij de voogdij over zijn kinderen niet wil verliezen. Al met al heeft respondent D niet het gevoel dat hij deel uitmaakt van een samenleving waar hij zijn steentje aan dient bij te dragen.

“Heel eerlijk, jullie mogen blij zijn dat ik niet weer zelf de straat op ga. Ik doe dat voor mijn kinderen. Maar als jullie mij zo tegenwerken, dan ga ik het voor mijzelf regelen. Geen probleem. Ik zweer het je, ik kan prima voor mezelf zorgen.” – Respondent D.

Respondent F ziet zichzelf juist wel als een deel van de samenleving. Hij spreekt dan ook zijn ongenoegen uit over het feit dat hij door zijn chronische pijn niet in staat is te werken. Zijn ouders

hebben hem geregeld gewezen op het feit dat zij betalen voor zijn uitkering, dit zit hem niet lekker. Hij staat dan ook positief tegenover het leveren van een tegenprestatie, dan kan hij iets terug doen:

“Maar als je werkend bent en belasting betaald ben je d'r ook niet blij mee. Je wilt het natuurlijk wel van twee kanten zien. Ja ik werk dan zelf wel niet, maar m'n vader en moeder hebben ook altijd hard gewerkt. Die komen dan ook aan met het verhaal van, ik heb ook altijd hard gewerkt voor jou. En inderdaad als je eerlijk bent, dan werken ze inderdaad voor mij. En dat voelt dan echt niet lekker hoor als ze dat zo tegen je zeggen.” – Respondent F

Uit de overige interviews lijkt ook de trend voort te komen dat de hoge mate van solidariteit, waarin de voorkeur bestaat voor een belangrijke rol van de overheid, een directe doorwerking heeft op het hebben van een positief frame van de tegenprestatie en haar handhaving.

5.8 Vertrouwen in de gemeente

Tot slot komt de factor ‘vertrouwen in de gemeente’ naar voren in de interviews. Een verband lijkt te bestaan tussen een hoge mate van vertrouwen en het hebben van een positief frame van de tegenprestatie en haar handhaving. Uit drie van de zeven interviews blijkt dat de werkzoekende vertrouwen heeft in de overheid. Bij twee van de zeven werkzoekenden is dit neutraal gebleken, deels door onwetendheid. Twee van de zeven werkzoekenden blijken weinig tot geen vertrouwen te hebben in de overheid. Uit de inductieve interviews lijkt dat de mate van vertrouwen in de overheid bepalend is voor het frame van de tegenprestatie en haar handhaving.

Respondent D en G hebben een zeer laag vertrouwen in de overheid. Respondent D geeft aan dat alle ambtenaren hetzelfde zijn, niet te vertrouwen en zelfzuchtig. Respondent G heeft zijn vertrouwen verloren in de overheid omdat beleid continue aan verandering onderhevig is. Het is voor hem niet te bevatten dat er een ander beleid wordt gevoerd dan toen hij in Nederland aankwam. Daarnaast ziet hij maatschappelijke ontwikkelingen, zoals: de toestroom van Poolse migranten en de subsidies aan netwerkpartners als zeer kwalijk:

“Ja, waarom geef je die dan niet gewoon werk? Die plekken waar ze werken krijgen grote subsidie. En dan komen mensen daar werken, en dan verdienen ze daar ook weer aan. Je werkt daar dan dus al voor gratis en dan gaan ze ook nog eens die subsidie pakken. Ja, en dan gaan ze mij de schuld geven, je moet dit doen je moet dat doen. Geef mij gewoon een normale baan dan?” – Respondent C

Doordat het vertrouwen in de gemeente verdwenen is, heeft het frame van de tegenprestatie nooit een eerlijke kans gekregen. Respondent D en G zullen elk overheidsbeleid afkeuren, totdat hun vertrouwen weer meer hersteld is.

Respondent F en C geven in het interview aan juist veel vertrouwen te hebben in de overheid. De respondenten erkennen dat ze primair binnen hun rol als hulpbehoevenden, geen bijdrage leveren aan

de samenleving, en alleen maar een last zijn. Ze erkennen blij te zijn met het beleid en de overheid en benoemen dat de overheid het beste met hun voor heeft.

Respondent C maakt nog wel de opmerking dat het belangrijk is dat er rekening gehouden dient te worden met de gezondheidssituatie van betreffende werkzoekenden:

“Ja, dan vind ik dat ze dan best wat terug kunnen doen. Dat doet de gemeente wel goed hoor, gewoon werken als je kan, als ze gewoon helemaal goed zijn, zegmaar.” – Respondent C

Uit de overige interviews lijkt ook de trend te blijken, dat een hoge mate van vertrouwen in de gemeente een directe doorwerking heeft op het hebben van een positief frame van de tegenprestatie en haar handhaving.

6. Theoretisch kader II

Voor elk van de acht factoren, voortgekomen uit de inductieve interviews, zal in dit tweede deel van het theoretisch kader een theoretische verdiepingsslag gemaakt worden. Er wordt getracht een theoretische verklaring te zoeken voor het sturend effect dat de factoren hebben op de frames. Elke theoretische onderbouwde factor zal afgesloten worden met een aantal ‘building blocks’.

6.1 Self-rated health

Emile Durkheim stelde in 1897 al vast dat de sociale omgeving directe invloed heeft op de mentale gezondheid van burgers (Durkheim, 1951). Het effect van een groep op een individu is cruciaal volgens Durkheim: “The group thinks, feels and acts entirely differently from the way its members would if they were isolated. If therefore we begin by studying these members separately, we will understand nothing about what is taking place in the group.” (Durkheim, 1982).

Durkheim legde met deze stellingname de basis voor het, later veel besproken, begrip ‘social capital’. Na Durkheim hebben verschillende onderzoekers voorgebouwd op het begrip ‘social capital’ (Putnam, 1993; Coleman, 1990; Fukuyama, 1996). In elke definitie wordt ‘social capital’ duidelijk afgezet tegen individuele karakteristieken, het is namelijk een samenlevingskarakteristiek. Robert Putnam definieerde social capital als: “connections among individuals - social networks and the norms of reciprocity and trustworthiness that arise from them” (Putnam, 2000).

Ruim honderd jaar later lijkt deze stellingname van Durkheim en de daaropvolgende uitdiepingen van het concept ‘social capital’ nog steeds actueel. Werkloosheid, dakloosheid, economische stress en een immigrantenstatus laten in de tegenwoordig tijd nog steeds een verhoogd risico op een slechte mentale gesteldheid zien (National Public Health Report, 2001, 2005). Ook het wonen in een economische en sociaal achtergestelde woonomgeving zijn direct gelinkt een zwakke mentale gezondheid (National Public Health Report, 2001).

Veel aandacht bestaat er in de literatuur voor de relatie tussen ‘social capital’ en ‘self-rated health’ (Hyypä & Maki, 2001; Smith & Polanyi, 2003). De algemeen geldende tendens in de literatuur is dat er een correlatie bestaat tussen social capital en self-rated health. Zo stellen Blakely et al. dat staten waar vrouwen minder politiek actief zijn, in deze de graadmeter voor social capital, een lagere self-rated health hebben (Blakely et al., 2001). Ook Sundquist en Yang tonen aan dat individuen die wonen in wijken met een laag social capital een significant groter risico lopen op gezondheidsproblematiek dan inwoners van wijken met een groter social capital (Sundquist & Yang, 2007).

Een ander voorbeeld tonen Lindstrom en Mohseni aan. Het effect van de sociale omgeving op de mentale gesteldheid vindt volgens deze onderzoekers zijn doorwerking in de politieke steun van burgers toegekend aan de overheid. Lindstrom en Mohseni, bewezen de relatie tussen een zwakke ‘self-reported psychical health’ en een lage steun aan de overheid. Zweedse burgers met een zelf gediagnostiseerde zwakke mentale gesteldheid hebben minder vertrouwen in de Riksdag, het nationaal parlement in Zweden, dan burgers die zichzelf mentaal gezond achten (Lindstrom & Mohseni, 2009).

Concluderend, een lage self-rated health en een lage ‘social capital’ zijn in de huidige samenleving onlosmakelijk met elkaar verbonden. Volgens de definitie van Putman betekent een lage social capital dat er weinig sociale connecties bestaan met de wereld om ons heen, waardoor vertrouwen en een gevoel van wederkerigheid nauwelijks aanwezig zijn. Lindstrom en Mohseni tonen aan dat een lage ‘self-rated health’ eveneens afbreuk doet aan de steun van de overheid.

In lijn met bovenstaande literatuur bestaat het vermoeden dat ‘self-rated health’ sturend is op de frames van de tegenprestatie en haar handhaving. Hieruit volgen de volgende building blocks:

1. Een hoge ‘self-rated health’ heeft een positief effect op het positieve frame van de Tegenprestatie.
2. Een hoge ‘self-rated health’ heeft een negatief effect op het negatieve frame van de Tegenprestatie.
3. Een hoge ‘self-rated health’ heeft een positief effect op het positieve frame van de handhaving van de Tegenprestatie.
4. Een hoge ‘self-rated health’ heeft een negatief effect op het negatieve frame van de handhaving van de Tegenprestatie.

6.2 Woonsituatie

De woonsituatie wordt in de literatuur genoemd als determinant van het verrichten van vrijwilligerswerk (Wilson & Musick, 1997; Wilson, 2000; Van Ingen & Dekker, 2011). Hoewel er in de literatuur vooral aandacht bestaat voor het effect van de geografische kenmerken van de woonomgeving en het eerder benoemde ‘social capital’ van de leefomgeving op de bereidheid tot het verrichten van vrijwilligerswerk (Veenstra et al., 2005), wordt er ook aandacht besteed aan het effect dat de woonsituatie heeft op de bereidheid tot het leveren van vrijwilligerswerk.

Eenzaamheid is onder alleenstaande werkzoekenden een veelvoorkomend verschijnsel. Het verrichten van vrijwilligerswerk wordt in de literatuur gezien als een krachtig middel om eenzaamheid tegen te gaan (Broese van Groenou & Deeg, 2010). Hoewel in de literatuur de relatie tussen eenzaamheid en het verrichten van vrijwilligerswerk vooral onder ouderen is onderzocht, is het goed denkbaar dat voor alle werkzoekenden geldt dat ze zich zullen ontwikkelen op fysiek, mentaal en sociaal gebied (Thoits & Hewitt, 2001; Eaker et al., 2005). Hierdoor is het aannemelijk dat alleenstaande werkzoekende er sneller een positief frame van de tegenprestatie op nahouden.

Wilson en Musick stellen dat juist burgers sneller vrijwilligerswerk doen wanneer ze deel zijn van een gezin. Partners en kinderen zouden een aansporende werking hebben (Wilson & Musick, 1997). Deze aansporende werking wordt versterkt door het feit dat veel vrijwilligerswerk wordt georganiseerd rondom families. Via het gezin zijn burgers vaak betrokken bij scholen, sportclubs en de buurt, hierdoor wordt is de stap naar vrijwilligerswerk kleiner (Wilson, 2000).

Van Ingen en Dekker bevestigen deze relatie, echter benadrukken ze dat gezinnen met jonge kinderen minder tijd besteden aan vrijwilligerswerk en mantelzorg, vooral gezinnen met kinderen onder de 5 jaar verrichten significant minder vrijwilligerswerk. Van Ingen en Dekker stellen dat: “children encourage and restrict volunteering.” (Van Ingen & Dekker, 2011).

Concluderend, samenwonen met een gezin heeft als effect dat mensen sneller in aanmerking komen met vrijwilligerswerk, terwijl het hebben van jonge kinderen dat juist tegenhoudt.

In lijn met bovenstaande literatuur bestaat het vermoeden dat de factor ‘woonsituatie’ sturend is op de frames van de tegenprestatie en haar handhaving. Hieruit volgen de volgende building blocks:

1. Gezamenlijk wonen heeft een positief effect op het positieve frame van de Tegenprestatie.
2. Gezamenlijk wonen heeft een negatief effect op het negatieve frame van de Tegenprestatie.
3. Gezamenlijk wonen heeft een positief effect op het positieve frame van de handhaving van de Tegenprestatie.
4. Gezamenlijk wonen heeft een negatief effect op het negatieve frame van de handhaving van de Tegenprestatie.

6.3 Opleidingsniveau

Banfield maakte in 1958 al op dat de arme burgers relatief minder vertrouwen hebben in hun omgeving. Dit valt te verklaren, zo stelt Banfield, uit het feit dat het veiliger is om mensen te vertrouwen wanneer je een financiële marge hebt. Onder extreme armoede kan misplaatst vertrouwen fataal zijn. Banfield haalt een voorbeeld aan van een arme boer die zijn buurman geld leent, deze lening wordt niet meer afbetaald en de familie van de boer zit een winter zonder eten. Interpersoonlijk vertrouwen zou voor minder vermogende mensen zeer gevaarlijk zijn (Banfield, 1958, p. 110).

De theorie van Banfield lijkt nog actueel, de ‘World Values studies and the American General Social Survey’ stelde dat ‘social trust’ alleen weggelegd is voor de ‘winnaars’ in de maatschappij. De ‘winnaars’ in de maatschappij onderscheiden zich van de ‘verliezers’ door het hebben van geld, status, banen op hoog niveau, life satisfaction en subjective happiness (Orren, 1997; Whiteley, 1999). Putnam maakt een ander onderscheid, hij erkend de ‘haves’ en ‘have-nots’, ‘have-nots’ onderscheidt Putnam

door een laag opleidingsniveau, een laag inkomen, een lage status en een lage tevredenheid met het eigen leven (Putnam, 2000, p.138).

In lijn met de gedachten van Banfield en Putnam, onderzochten Knack en Keefer de relatie tussen ‘determinants of trust’ en ‘civic cooperation’. Het effect tussen middelbaar onderwijs en ‘civic cooperation’ wordt onmiskenbaar aangetoond (Knack & Keefer, 1997, p.1279). Burgers met een afgeronde middelbare school waren aantoonbaar meer maatschappelijk betrokken dan burgers die hun middelbare school niet afgerond hebben.

Mueller redeneert in dezelfde lijn als Knack en Keefer, hij stelt dat educatie bijdraagt aan vertrouwen en ‘civic norms’. Dit verband wordt volgens hem bewerkstelligt doordat wantrouwen voorkomt uit het niet begrijpen van het gedrag van anderen. Zo leer je tijdens je opleiding vanuit verschillende brillen kijken naar bepaalde vraagstukken, daarmee leer je samenwerken (Parker, 1989). Wilson en Bekkers tonen in hun onderzoeken de rol van opleidingsniveau en vrijwilligerswerk aan. Er bestaat een positieve correlatie tussen de hoogte van het opleidingsniveau en het verrichten van vrijwilligerswerk (Wilson, 2000; Bekkers, 2005).

Van Ingen en Dekker erkennen dat het in Nederland in 1975 inderdaad zo was dat mensen met een hoger opleidingsniveau gemiddeld per week een uur tot anderhalf uur meer tijd besteden aan het doen van vrijwilligerswerk dan lager opgeleiden. Echter, zo stellen Van Ingen en Dekker, is er een kanteling ontstaan in deze verhouding. (Van Ingen & Dekker, 2011) In 2005 besteden laagopgeleiden gemiddeld zelf meer tijd aan vrijwilligerswerk dan hoogopgeleiden. Deze kanteling wordt door meerdere onderzoeken onderschreven (Kraaykamp, 1996; Gesthuizen et al., 2008). Mogelijk valt deze kanteling te verklaren door de groeiende tijdsdruk onder hoogopgeleiden (Van der Lippe, 2007).

Concluderend, opleidingsniveau wordt in de literatuur geassocieerd met een positieve correlatie met het doen van vrijwilligerswerk. Hieraan lijkt ten grondslag te liggen dat hoogopgeleiden meer ‘civic norms’ en meer gevoel van ‘civic cooperation’ hebben. Toch lijkt er in Nederland een verschuiving plaats te vinden waarin laagopgeleiden in verhouding meer vrijwilligerswerk verrichten dan hoogopgeleiden. Dit komt, volgens Van der Lippe, door de groeiende tijdsdruk onder hoogopgeleiden. Deze tijdsdruk staat vaak in verband met een stressvolle baan. De omschreven trend zal daarom naar verwachting, niet merkbaar zijn binnen dit onderzoek.

In lijn met bovenstaande literatuur bestaat het vermoeden dat de factor ‘opleidingsniveau’ sturend is op de frames van de tegenprestatie en haar handhaving. Hieruit volgen de volgende building blocks:

1. Een hoog opleidingsniveau heeft een positief effect op het positieve frame van de Tegenprestatie.

2. Een hoog opleidingsniveau Health heeft een negatief effect op het negatieve frame van de Tegenprestatie.
3. Een hoog opleidingsniveau heeft een positief effect op het positieve frame van de Tegenprestatie.
4. Een hoog opleidingsniveau heeft een negatief effect op het negatieve frame van de Tegenprestatie.

6.4 Duur in bijstand

Het effect van de duur dat een burger afhankelijk is van een is, in de literatuur, een veel besproken onderwerp. Meerdere onderzoeken tonen de negatieve effecten van het langdurig werkloos zijn aan. Veelgehoorde effecten zijn: een vermindering van het zelfvertrouwen en een daling van het zelfrespect en het welzijn (Blonk et al., 2007; McKee-Ryan et al., 2005), daling van de zelfwaarde (Gelderblom et al., 2007; Goldsmith et al., 1997), een daling in de zoekintensiteit naar werk (Groot, 2009), een pessimistischere houding tegenover het bereiken van doelen (De Witte, 2003) en angstgevoel voor verandering (Leon & Matthews, 2010).

De daling in de zoekintensiteit van werklozen komt deels voort uit de afbreuk van de zelfeffectiviteit. Personen met weinig vertrouwen in de eigen capaciteiten zullen meer moeite ondervinden met het vinden van een baan. Dit heeft veelal tot gevolg dat men zich op den duur helemaal terugtrekt uit de arbeidsmarkt (Gelderblom et al., 2007; Wiener et al., 1999). Wiener et al. toonde al aan dat een lage zelfeffectiviteit een negatieve invloed kan hebben op de pogingen om werk te zoeken (Wiener et al., 1999).

Liem en Liem deden onderzoek naar het effect van de precieze duur in de bijstand en de daarbij horende schade die ondervonden wordt. De eerste psychologische ‘schade’ wordt gemeten na twee maanden werkloosheid. Na vier tot vijf maanden worden wordt deze ‘schade’ stapvoets groter. Na acht tot twaalf weken worden de klachten eveneens fysiek merkbaar (Liem & Liem, 1988 in Cole, 2006).

Niet het hele wetenschappelijk speelveld is het eens met de bevindingen van Liem en Liem. Zo stelt Schaufeli dat langdurige werkloosheid niet alleen maar toenemende psychische problemen zullen ervaren. Juist wanneer de tijd verstrijkt kan er, aldus Schaufeli, verbetering of stabilisatie optreden. Men kan door een dalend zelfvertrouwen juist de behoefte voelen zo snel mogelijk weer aan het werk te gaan (Schaufeli, 1997; Crossley & Stanton 2005 in McArdle et al., 2007). Dit om de negatieve gevolgen van de werkloosheid zo snel mogelijk om te keren.

Doordat men weer gaat zoeken en actief bezig is met de toekomst komt er een positieve gedachtegang tot stand met een daaruit resulterende hogere zelfwaarde. Hierdoor neemt de drang tot het intensiveren

van de zoektocht alleen maar toe (Kanfer et al., 2001 in McArdle et al. 2007; Kasl 1982 in McArdle et al. 2007). Een lage zelfwaarde correleert dan positief met werk zoekgedrag (Kanfer et al. 2001)

De Gier oppert echter, haaks op de gedachte van Schaufeli, dat naarmate de duur van de bijstandsuitkering oploopt, men steeds meer vertrouwd raakt met deze situatie. Gewenning treedt op door de ‘hospitaliserende werking’ van de bijstand (De Gier, 2010; De Gier et al., 2008). Leon en Matthews erkennen deze gewenning en angst voor verandering, het kan hier gaan om angst voor falen, maar ook angst voor succes (Leon & Matthews 2010).

Concluderend, de wetenschappelijke literatuur is het eens over het feit dat de duur dat een individu afhankelijk is van een bijstandsuitkering sturend is op de bereidwilligheid om weer aan het werk te gaan. Er bestaat echter geen overeenstemming over het precieze effect. Omdat uit de inductieve interviews naar voren kwam dat gewenning opspeelt bij werkzoekenden in het tegenprestatiebestand, worden de building blocks hierop afgestemd.

In lijn met bovenstaande literatuur bestaat het vermoeden dat de factor ‘duur in bijstand’ sturend is op de frames van de tegenprestatie en haar handhaving. Hieruit volgen de volgende building blocks:

1. Een kortere duur in de bijstand heeft een positief effect op het positieve frame van de Tegenprestatie.
2. Een kortere duur in de bijstand heeft een negatief effect op het negatieve frame van de Tegenprestatie.
3. Een kortere duur in de bijstand heeft een positief effect op het positieve frame van de Tegenprestatie.
4. Een kortere duur in de bijstand heeft een negatief effect op het negatieve frame van de Tegenprestatie.

6.5 Invulling tegenprestatie

Veel wetenschappelijk onderzoek naar vrijwilligerswerk is verricht vanuit een ‘functional analysis’. Een ‘functional analysis’ gaat over de vraag wat het doen van vrijwilligerswerk oplevert voor een individu. Het gaat hier bijvoorbeeld over behoeften die vervuld worden of gunstige bijkomende effecten van het leveren van vrijwilligerswerk (Snyder & Cantor, 1998; Snyder & Omoto, 2008). Voor vrijwilligerswerk zijn concrete voorbeelden hiervan: ‘affirming values, enhancing self-esteem, making friends, acquiring skills en community concern’ (Snyder & Omoto, 2008).

Verschillende onderzoekers onderschrijven vanuit dit functionalistisch perspectief dat de ervaren uitkomsten van vrijwilligerswerk effect hebben op de bereidwilligheid tot het verrichten van vrijwilligerswerk in de toekomst. De ervaringen van de vrijwilliger met betrekking tot bijvoorbeeld het bijdragen aan de well-being van anderen, de kosten en baten van het leveren van vrijwilligerswerk zijn

bepalend voor de bereidwilligheid van het verrichten van vrijwilligerswerk in de toekomst. (Omoto & Snyder, 1995; Penner & Finkelstein, 1998).

De absolute tijd dat een individu vrijwilligerswerk verricht staat volgens Omoto en Snyder eveneens in lijn met de beleefde ervaringen van vrijwilligerswerk. De interpersoonlijke relatie tussen de vrijwilliger en de ontvanger van de diensten, het gevoel van voldoening, de percepties met betrekking tot hun werk en de reacties van anderen mensen op hun werk, hebben tijd nodig zich te ontwikkelen (Snyder & Omoto, 2008). Tevens heeft de tijd effect op het gevoel dat je ergens bij hoort. In de literatuur wordt dit 'role-identity' genoemd (Chacon et al., 2007; Grube & Piliavin, 2000; Marta & Pozzi, 2008). Het doen van vrijwilligerswerk wordt deel van je identiteit, en het groeiende groepsgevoel met andere vrijwilligers (Omoto & Snyder, 2002) dragen eveneens bij aan de positieve beleving van het zijn van vrijwilliger.

De duur van het verrichten van vrijwilligerswerk heeft dus direct effect op de beleving van het vrijwilligerswerk. Het effect van tijd op de beleving is groter onder vrijwilligers die vrijwilligerswerk verrichten dat in lijn is met hun eigen wensen en motivatie (O'Brien et al., 2000).

Naast de bovengenoemde argumenten blijkt het dat burgers sowieso positiever in het leven staan wanneer vrijwilligerswerk verricht wordt. Uit eigen verklaringen van vrijwilligers blijkt dat het zelfvertrouwen stijgt (Yogev & Ronen, 1982), schoolprestaties stijgen (Osguthorpe & Scruggs, 1986), daadkracht en vertrouwen (Yates & Youniss, 1996) en minder sociale en gedragsproblemen (Eccles & Barber, 1999). Samenvattend zijn mensen die vrijwilligerswerk doen optimistischer en sneller bereidwillig andere mensen te helpen (Post, 2007).

Concluderend, ervaring met het verrichten van vrijwilligerswerk is positief gecorreleerd met de bereidwilligheid tot het verrichten van vrijwilligerswerk in de toekomst. Allerlei verklaringen worden hiervoor aangedragen, in elke verklaring hebben de positieve gevolgen tijd nodig zich te ontwikkelen. In lijn met bovenstaande literatuur bestaat het vermoeden dat de factor 'ervaring met een tegenprestatie' sturend is op de frames van de tegenprestatie en haar handhaving.

Hieruit volgen de volgende building blocks:

1. Ervaring met het verrichten van een tegenprestatie heeft een positief effect op het positieve frame van de Tegenprestatie.
2. Ervaring met het verrichten van een tegenprestatie heeft een negatief effect op het negatieve frame van de Tegenprestatie.
3. Ervaring met het verrichten van een tegenprestatie heeft een positief effect op het positieve frame van de handhaving van de Tegenprestatie.
4. Ervaring met het verrichten van een tegenprestatie heeft een negatief effect op het negatieve frame van de handhaving van de Tegenprestatie.

6.6 Ervaring dienstverlening gemeente

De dienstverlening van overheden is een veel besproken onderwerp in zowel de praktijk als in de wetenschappelijke literatuur. Deze aandacht is een belangrijke drijfveer achter de vele hervormingen binnen de publieke sector (Bouckaert & Van de Walle, 2001). Dienstverlening wordt binnen de ‘performance theory’ gezien als de micro-performance, de macro-performance buigt zich meer over de uitkomsten van overheidsbeleid, zoals: werkloosheidscijfers, economische groei en inflatie (Rose & Pettersen, 2000). Tevredenheid met de dienstverlening van de overheid staat volgens de ‘performance theory’ in direct verband met het vertrouwen en de steun van burgers jegens de overheid.

Het functioneren en de prestaties van overheidsinstanties bepalen volgens Christensen en Lægreid inderdaad de mate van vertrouwen die burgers hebben (Christensen & Lægreid, 2005). Vele andere onderzoeken onderschrijven dit verband (Rose & Pettersen, 2000; Fischer & Volker, 2008).

Van der Crujisen en Eijffinger stellen dat transparantie bepalend is voor de steun en het vertrouwen dat wordt toegeschreven aan een overheid (Van der Crujisen & Eijffinger, 2010). Kaltenthaler et al. deden onderzoek naar het vertrouwen van in de ECB, vertrouwen in de ECB werd volgens hen voornamelijk verloren doordat burgers geen controle hadden over dat wat er gebeurde. Geen controle terwijl het wel direct van invloed is op hunzelf (Kaltenthaler et al, 2010).

Er bestaat ook een stroming die zijn vraagtekens zet bij de doorwerking van de dienstverlening. Vertrouwen in de overheid wordt volgens hen niet bepaald door de performance van overheidsinstanties. Bouckaert en Van de Walle stellen bijvoorbeeld dat niet de overheidsperformance bepalend is, maar de visie van burgers op overheidsbeleid. Ze stellen zich de vraag: ‘Wat als de service delivery op en top geregeld is, maar de burger vindt dat de overheid deze taak überhaupt niet dient uit te voeren?’ (Bouckaert & Van de Walle, 2001).

Concluderend, de wetenschappelijke wereld is het niet eens over de invloed van de dienstverlening van overheden op de burgers. Uit de inductieve interviews lijkt een verband voort te komen dat onvrede met de dienstverlening wel degelijk invloed heeft op de manier waarop burgers steun verlenen aan de gemeente, deze veronderstelling zal dan ook leidend zijn bij de building blocks.

In lijn met bovenstaande literatuur bestaat het vermoeden dat de factor ‘ervaring dienstverlening gemeente’ sturend is op de frames van de tegenprestatie en haar handhaving.

Hieruit volgen de volgende building blocks:

1. Een positieve ervaring met de dienstverlening van de gemeente heeft een positief effect op het positieve frame van de Tegenprestatie.
2. Een positieve ervaring met de dienstverlening van de gemeente heeft een negatief effect op het negatieve frame van de Tegenprestatie.

3. Een positieve ervaring met de dienstverlening van de gemeente heeft een positief effect op het positieve frame van de handhaving van de Tegenprestatie.
4. Een positieve ervaring met de dienstverlening van de gemeente heeft een negatief effect op het negatieve frame van de handhaving van de Tegenprestatie.

6.7 Solidariteit

Ook solidariteit is in de literatuur een veel besproken begrip. Hoewel er meerdere definities bestaan, bestaat de overeenstemming dat solidariteit van uniek belang is voor de verzorgingsstaat (Van Oorschot, 1998). Solidariteit is namelijk bepalend voor de steun aan deze verzorgingsstaat. Sociologen Van Hoof & Van Ruysseveldt zien om deze reden solidariteit zelfs de ‘onmiskenbare grondstof van de verzorgingsstaat’ (Van Hoof & Van Ruysseveldt, 2001, p. 288). Wanneer er solidariteit heerst binnen een samenleving, resulteert dit in een ‘positieve onderlinge betrokkenheid’ en men neemt ‘verantwoordelijkheid voor een gemeenschap’ (Van Oorschot, 1998). Hierdoor kunnen volgens Van Oorschot makkelijker collectieve belangen in een grotere mate behartigd worden. Professor Paul de Beer, van de Universiteit van Amsterdam, definieert solidariteit als: “iedere handeling die ten goede komt aan een ander zonder dat men de zekerheid heeft van een gelijkwaardige tegenprestatie” (de Beer, 2012, p.31).

Op verscheidende manieren wordt het begrip solidariteit onderverdeeld. De Beer maakt onderscheid tussen ‘formele solidariteit’ en ‘informele solidariteit’ (De Beer, 2009). Onder formele solidariteit wordt ‘altruïstische hulp’ en ‘ondersteuning’ verstaan. Het gaat hier dus om hulp dat via de officiële weg gaat. Voorbeelden hiervan zijn: het helpen van uw buurtgenoten met boodschappen doen of het vervoeren van lifters. Indien informele solidariteit binnen de samenleving krimpt, is men minder bereidwillig zich in te zetten voor hun omgeving.

Naast informele solidariteit onderkent De Beer de formele solidariteit. Hier gaat het over solidariteit georganiseerd door de overheid. Dit kan in de vorm van voorzieningen, verzekeringen of het verplicht leveren van een fysieke inspanning voor de samenleving. Indien de formele solidariteit krimpt, staat de verzorgingsstaat onder druk. In de praktijk lijkt dit inderdaad het geval te zijn. Een concreet voorbeeld is volgens Van Oorschot de bezuinigingen en privatiseringen onder andere binnen de Werkloosheids- en Ziektewet (Van Oorschot, 1997). Mooij erkent deze trend van de terugtrekkende overheid met de groei van de individuele verantwoordelijkheid van burgers (Mooij, 2006). De invoering van de Participatiesamenleving sluit tevens nauw aan bij deze ontwikkeling.

Een ander gemaakt onderscheid in de literatuur is de ‘eenzijdige solidariteit’ en ‘tweezijdige solidariteit’. Onderscheid tussen deze vormen van solidariteit omschrijft De Beer als: het verschil tussen solidariteit uit betrokkenheid met een ander en solidariteit uit eigen belang.

Traditionele samenlevingen met een hechte kern en een samenhorigheidsgevoel zijn een voorbeeld van eenzijdige solidariteit. De Beer stelt als criteria voor eenzijdige solidariteit dat iemand zich onvoorwaardelijk betrokken voelt bij iets of iemand (De Beer & Koster, 2007). Het doneren van geld aan een goed doel, bijvoorbeeld een uitstervend tijger ras, is een voorbeeld van eenzijdige solidariteit. Men verwacht geen tegenprestatie van de tijgers voor de verleende hulp.

Bij de tweezijdige solidariteit wordt wel vanuit het eigenbelang geredeneerd. Men is solidair, zo stelt De Beer, in verwachting dat een andere dan ook solidair is naar hen toe. Deze solidariteit noemt Durkheim ook wel ‘organische solidariteit’, welke is vormgegeven in een moderne, sterk gedifferentieerde samenleving, die ruimte laat voor het individu (Durkheim, 1893).

Concluderend, de wetenschap is het eens over het feit dat solidariteit essentieel is voor een verzorgingsstaat. Van Hoof & Van Ruysseveldt noemen solidariteit zelfs de ‘onmiskenbare grondstof van de verzorgingsstaat’. Hoewel er verschillende vormen van solidariteit onderscheiden worden, lijkt tweezijdige formele solidariteit direct gekoppeld aan een positief frame van de tegenprestatie en haar handhaving.

In lijn met bovenstaande literatuur bestaat het vermoeden dat de factor ‘visie solidariteit’ sturend is op de frames van de tegenprestatie en haar handhaving. Hieruit volgen de volgende building blocks:

1. Een tweezijdige formele solidariteit heeft een positief effect op het positieve frame van de Tegenprestatie.
2. Een tweezijdige formele solidariteit heeft een negatief effect op het negatieve frame van de Tegenprestatie.
3. Een tweezijdige formele solidariteit heeft een positief effect op het positieve frame van de handhaving van de Tegenprestatie.
4. Een tweezijdige formele solidariteit heeft een negatief effect op het negatieve frame van de handhaving van de Tegenprestatie.

6.8 Vertrouwen in de gemeente

De daling in politiek vertrouwen is een van de grootste governancevraagstukken van de moderne tijd. Vergelijkbaar met solidariteit, wordt vertrouwen in de overheid bestempeld als ‘essentieel voor het functioneren van een samenleving’ (Dohmen, Verbakel en Kraaykamp, 2010). Tevens stelt Hetherington dat vertrouwen essentieel is voor het hebben van succes (Hetherington, 1999). Zonder vertrouwen kunnen leiders niet van burgers verwachten dat zij hen gehoorzamen zonder toepassing van dwang, geen langetermijnbeleid maken en geen middelen inzetten voor collectieve goederen (Barber 1983; Levi 1997). Dit maakt dat ‘vertrouwen in de overheid’ een belangrijk onderzoeksobject is in de bestuurskundige literatuur.

Net als in de rest van de wereld, is de afname van het politiek vertrouwen in Nederland aanzienlijk. In 1997 had 66 procent van de Nederlandse bevolking nog een hoge mate van vertrouwen in het nationaal parlement. In 2004 was dit percentage gezakt tot 45 procent. Weer 11 jaar later, in 2015, lag dit percentage nog maar op 34 procent (CBS, 2015).

In de literatuur lopen definities van ‘vertrouwen in de overheid’ uiteen. Volgens Miller en Lishaug hangt ‘vertrouwen in de overheid’ af van de mate waarin politieke autoriteiten en instituties functioneren volgens de normatieve verwachtingen van het volk (Miller & Lishaug, 1990).

Een eenduidige verklaring voor een dalend vertrouwen in de overheid geeft de literatuur niet. Tolbert en Mossberger stellen dat de verklaringen meervoudig zijn en dat er een veel wederzijdse beïnvloeding bestaat waarbij vele actoren en instituties in de samenleving betrokken zijn (Tolbert & Mossberger, 2005). Andere auteurs doen wel een poging concrete oorzaken voor de verandering in vertrouwen in overheden te verklaren. Concrete voorbeelden hiervan zijn: economische verandering (Bok, 1997) (Bovens & Wille, 2008), visie op de performance van overheidsprogramma's (Orren, 1997) (Bovens & Wille, 2008), de verschuiving naar postmaterialistische waarden in de samenleving (Inglehart, 1997), partijpolarisatie (King, 1997) en een dalend sociaal kapitaal (Mansbridge, 1997).

De sturende werking van een dalend sociaal kapitaal op een dalend politiek vertrouwen is in het kader van de tegenprestatie een interessante. Aan deze veronderstelling ligt ten grondslag dat niet de mening betreffende politiek leiders verantwoordelijk is voor de daling in vertrouwen, maar de verbondenheid met de samenleving. Vervreemding van de samenleving en de daar bijhorende wederkerigheid, maakt vertrouwen in overheden onmogelijk (Mansbridge, 1997).

Nye stelt dat politiek vertrouwen slechts deels voorkomt uit onvrede met het beleid. Onderzoek laat zien dat maar 37 procent van de Amerikanen met een laag vertrouwen in de overheid, vinden dat het overheidsbeleid niet in lijn is met hun normen en waarden (Nye 1997, 9). Hierop aansluitend laat onderzoek zien dat burgers hun vertrouwen in de overheid bepalen door een evaluatie te maken van het proces van de totstandkoming van overheidsbeleid. De mate waarin dit eerlijk, openlijk en volgens de wil van het volk gebeurt, is bepalend voor het vertrouwen. (Donovan and Bowler 2004; Hibbing and Theiss-Morse 1998, 2001, 2002)

De sturende relatie van een dalend vertrouwen in overheden op een dalende politieke participatie is veelal bevestigd (Craig 1996; Hetherington 1998, 1999; Norris 1999). Wanneer politiek vertrouwen blijft dalen zal dit ten koste gaan van de legitimiteit en stabiliteit van een politiek systeem (Ayres and Braithwaite 1992; Levi 1988, 1997). Gevaarlijk wordt het wanneer het dalende politieke vertrouwen omslaan in cynisme en ondermijning van de wet (Craig 1993). Toch zijn er ook auteurs die bepleiten

dat een bepaalde mate van wantrouwen in de overheid juist bevorderlijk werkt. Hierdoor blijft er altijd een zekere mate van controle op de machthebbers bestaan (Hardin, 1999).

Een dalend politiek vertrouwen kan leiden tot cynisme en ondermijning van de wet. Daarnaast lijkt er een correlatie te bestaan tussen een dalend vertrouwen in de gemeente en dalend sociaal kapitaal. Naar verwachting zal een laag politiek vertrouwen dan ook resulteren in negatieve frames. Hieruit volgen de volgende building blocks:

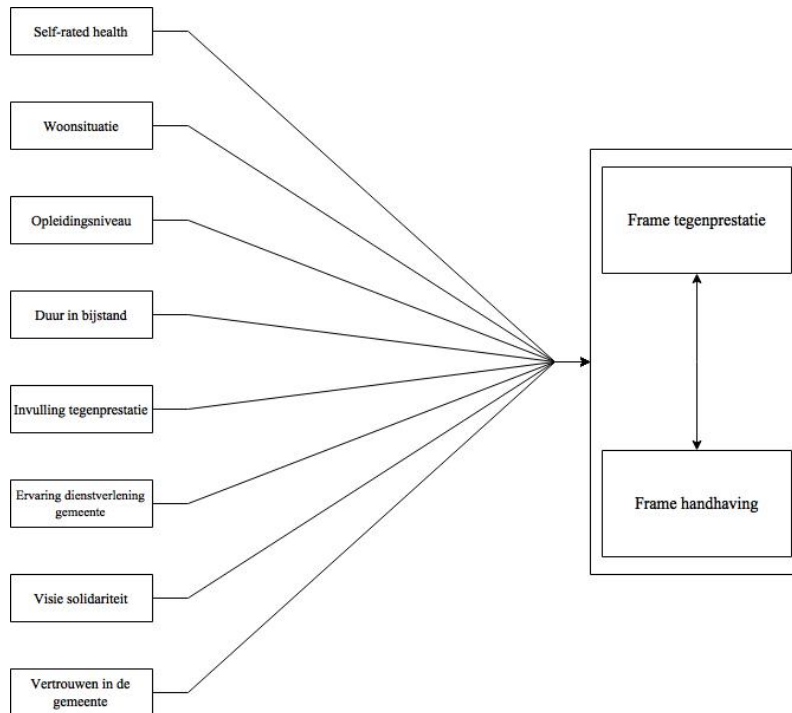
1. Een hoog vertrouwen in de gemeente heeft een positief effect op het positieve frame van de Tegenprestatie.
2. Een hoog vertrouwen in de gemeente heeft een negatief effect op het negatieve frame van de Tegenprestatie.
3. Een hoog vertrouwen in de gemeente heeft een positief effect op het positieve frame van de handhaving van de Tegenprestatie.
4. Een hoog vertrouwen in de gemeente heeft een negatief effect op het negatieve frame van de handhaving van de Tegenprestatie.

7. Conceptualisering, operationalisering en beschrijvende statistiek

Na het tweede theoretische kader zal in het zevende hoofdstuk stilgestaan worden bij de conceptuele modellen, de afbakening, de operationalisering van de variabelen en de beschrijvende statistiek.

7.1 Conceptuele modellen

7.1.1 Factoren werkzoekenden

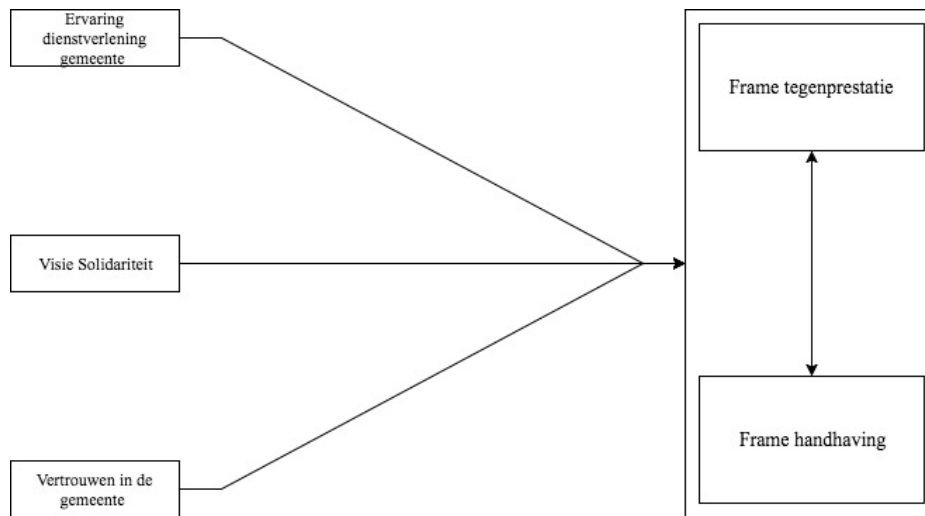

Figuur 3. Conceptueel model factoren werkzoekenden

In dit conceptueel model wordt de relatie tussen de acht onafhankelijke- en de twee afhankelijke variabelen onder de loep genomen. De acht onafhankelijke variabelen, komen voort uit de inductieve interviews, afgenomen onder met werkzoekenden uit de doelgroep van de tegenprestatie. Elk van deze acht variabelen representeert een individuele factor van een werkzoekende, waarvan het vermoeden bestaat dat het sturend is op de twee afhankelijke variabelen. Twee van de acht variabelen zijn nominale variabelen, de overige zes zijn schaalvariabelen. De twee nominale variabelen zijn respectievelijk: 'woonsituatie' en 'invulling tegenprestatie'. De zes schaalvariabelen zijn: 'self-rated health', 'opleidingsniveau', 'duur in bijstand', 'ervaring dienstverlening gemeente', 'visie solidariteit' en 'vertrouwen in de gemeente'.

De afhankelijke variabelen zijn beiden dichotome variabelen, nominale variabelen waar slechts twee mogelijke waarden bestaan. De twee dichotome variabelen zijn: 'frame tegenprestatie' en 'frame handhaving'. Naar verwachting zijn de acht onafhankelijke variabelen sturend op de waarden van zowel 'frame tegenprestatie' als 'frame handhaving'. Tevens suggereert het conceptueel model een relatie tussen de twee afhankelijke variabelen.

7.1.2 Factoren netwerkpartners

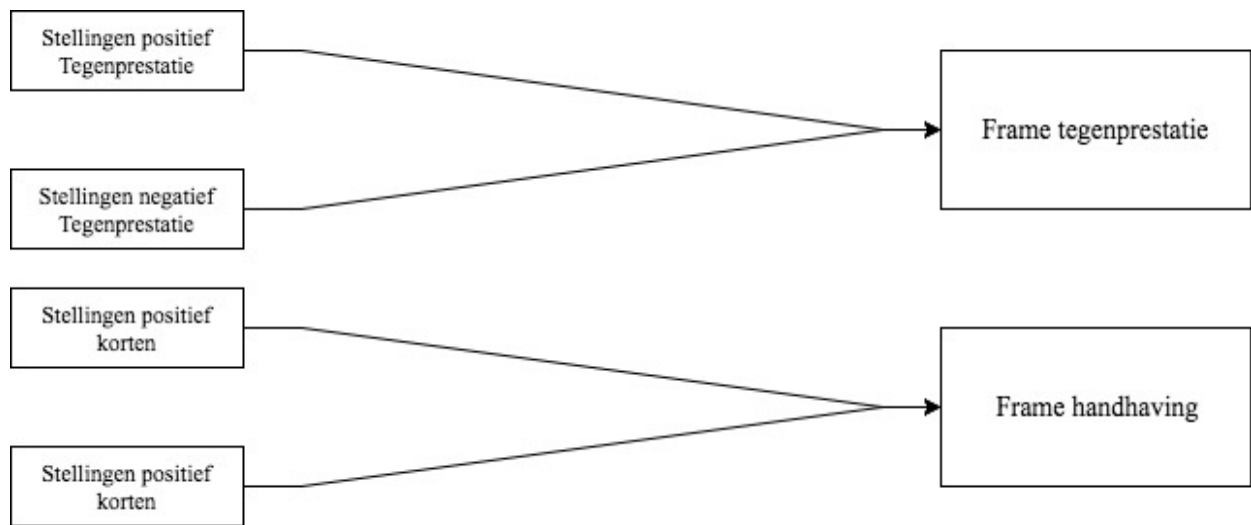

Figuur 4. Conceptueel model factoren netwerkpartners

In dit conceptueel model wordt de relatie tussen drie onafhankelijke- en de twee afhankelijke variabelen onder de loep genomen. De drie onafhankelijke variabelen, zijn een selectie van de acht factoren gebruikt in het conceptueel model van werkzoekenden. Deze drie variabelen representeren individuele factoren van netwerkpartners, waarvan het vermoeden bestaat dat zij sturend zijn op de afhankelijke variabelen. Alle drie de variabelen zijn schaalvariabelen. De drie schaalvariabelen zijn: ‘ervaring dienstverlening gemeente’, ‘visie solidariteit’ en ‘vertrouwen in de gemeente’.

De afhankelijke variabelen zijn beiden dichotome variabelen, nominale variabelen waar slechts twee mogelijke waarden bestaan. De twee dichotome variabelen zijn: ‘frame tegenprestatie’ en ‘frame handhaving’. Naar verwachting zijn de drie onafhankelijke variabelen sturend op de waarden van zowel ‘frame tegenprestatie’ als ‘frame handhaving’ bij de netwerkpartners. Ook in dit conceptueel model is een relatie tussen de twee afhankelijke variabelen opgenomen.

7.1.3 Aanvullend conceptueel model

Figuur 5. Conceptueel model stellingen

Als aanvulling op bovenstaande conceptuele modellen, zal er binnen dit onderzoek ook een ander model getoetst worden. Bovenstaand model is geboren vanuit een nieuwsgierigheid naar de samenstelling van de frames. Indien een werkzoekende een bepaald frame van de tegenprestatie heeft, waar bestaat dit frame dan uit?

De onderliggende veronderstelling is dat een frame kan worden voorspelt door middel van antwoorden op stellingen omtrent de tegenprestatie en haar handhaving. Er is een viertal stellingen aan te wijzen: 'tegenprestatie positief', 'tegenprestatie negatief', 'handhaving positief' en 'handhaving negatief'. Elk van deze stellingen worden in het conceptueel model meegenomen als een onafhankelijk variabele. De onafhankelijke variabelen worden gemeten door middel van een Likertschaal. De afhankelijke variabelen zijn vergelijkbaar met bovenstaande conceptuele modellen, de twee dichotome variabelen: 'frame tegenprestatie' en 'frame handhaving'.

7.2 Afbakening

Afbakening van een onderzoek gebeurt door het definiëren van ‘het domein’ en ‘het beweerde’.

Afbakening komt de interne validiteit van een onderzoek ten goede. Gezien de combinatie tussen het inductieve- en praktijkgerichte karakter van dit onderzoek, wordt er binnen dit onderzoek gebruik gemaakt van ‘stipulatieve definities’. Verschuren en Doorewaard stellen dat bij stipulatieve definities “noch waarheid, noch een gangbaar woordgebruik maatgevend is voor de adequaatheid, zoals normaliter het geval is met definities” (Verschuren & Doorewaard, 2007:136). Gekozen is om binnen dit onderzoek ‘stipulatieve definities’ te hanteren, omdat omschrijvingen in de literatuur, handboeken en woordenboeken niet volledig volstaan voor dat wat gevonden wordt in de praktijk. Juist bij de stipulatieve definities is het belangrijk dat de afbakening accuraat is.

7.2.1 Domein

Het domein in een onderzoek is dat deel van de werkelijkheid waar uitspraken over gedaan worden (Verschuren & Doorewaard, 2007, p.137). Binnen dit onderzoek betreft het domein ‘de Rotterdamse werkzoekende met een verre afstand tot de arbeidsmarkt’ én ‘de netwerkpartners van Taskforce Tegenprestatie’.

Meer specifiek betreft het domein: alle werkzoekenden binnen het klantenbestand van Taskforce Tegenprestatie. De 21.000 werkzoekenden, anno 2017, wonend binnen de gemeente Rotterdam met een gemeentelijke uitkering, een leeftijd boven de 26 jaar en een gepercipieerde afstand tot de arbeidsmarkt van meer dan 24 maanden. Onder de netwerkpartners van Taskforce Tegenprestatie wordt meer specifiek verstaan: alle organisaties die een ‘tegenprestatieplek’ voor de doelgroep van Taskforce Tegenprestatie faciliteren.

7.2.2 Beweerde

Het beweerde is dat wat over het domein gezegd wordt. Binnen dit onderzoek betreft het beweerde: het bewijzen van het effect van individuele factoren op het frames van werkzoekenden en netwerkpartners betreffende de tegenprestatie en haar handhaving. Deze factoren behelzen voor werkzoekenden: ‘self-rated health’, ‘woonsituatie’, ‘opleidingsniveau’, ‘duur in bijstand’, ‘invulling tegenprestatie’, ‘ervaring dienstverlening gemeente’, ‘visie solidariteit’ en ‘vertrouwen in de gemeente’. Onder netwerkpartners wordt het effect van de laatste drie genoemde factoren geanalyseerd, uit een analyse van bestaande interviews met netwerkpartners zijn alleen deze factoren namelijk sturend gebleken. Daarnaast behelst het beweerde: het bewijzen van het voorspellende waarden van stellingen op de frames van werkzoekenden en netwerkpartners betreffende de tegenprestatie en haar handhaving. Een viertal stellingen wordt onderscheiden, te weten: ‘tegenprestatie positief’, ‘tegenprestatie negatief’, ‘handhaving positief’ en ‘handhaving negatief’.

7.3 Operationalisering

Waarneembaarheid van deze factoren is essentieel voor de voortgang van het onderzoek. Zeker bij stipulatieve definities is het essentieel dat de zelfbedachte definities daadwerkelijk meetbaar zijn. Meer in het bijzonder gaat het erom dat helder is onder welke voorwaarden een bepaald begrip of een bepaald verschijnsel in de realiteit van toepassing is. Ruwweg kan gesteld worden dat operationaliseren hetzelfde betreft als het meetbaar maken van het beweerde (Verschuren & Doorewaard, 2007, p. 137-143).

Het beweerde wordt meetbaar door de koppeling te maken naar indicatoren. Verschuren en Doorewaard definiëren een indicator als ‘een zintuiglijk waarneembaar fenomeen dat ons informatie verschaft over het niet direct waarneembare verschijnsel, dat met het te definiëren begrip wordt bedoeld.’ (Verschuren & Doorewaard, 2007, p. 137-143). In tabel 1. is aan elke factor een indicator gekoppeld. Achtereenvolgens worden de factoren en indicatoren besproken.

7.3.1 Persoonlijk frame

De afhankelijke variabelen ‘frame tegenprestatie’ en ‘frame handhaving’ worden binnen dit onderzoek beiden gemeten met slechts één vraag. Zo wordt ‘frame tegenprestatie’ gemeten met vraag: ‘Bent u voor of tegen de tegenprestatie?’ en ‘frame handhaving’ wordt gemeten met vraag 32: ‘Bent u voor op tegen het korten op een uitkering wanneer iemand niet wilt meewerken aan de tegenprestatie?’ Deze vragen kunnen beantwoord worden met enerzijds ‘voor’ en anderzijds ‘tegen’.

7.3.2 Acht factoren

De factor ‘self-rated health’ wordt in dit onderzoek gemeten door de indicatoren ‘beleving fysieke gezondheid’ en ‘beleving mentale gezondheid’. Deze twee indicatoren worden beiden gemeten met een stelling en kunnen beantwoord worden met een Likertschaal.

De factor ‘woonsituatie’ wordt in dit onderzoek gemeten door de indicator ‘samenstelling huishouden’. De ‘samenstelling huishouden’ wordt gemeten door een gesloten multiple-choice vraag met verschillende vormen van gezinssituatie.

De factor ‘opleidingsniveau’ wordt in dit onderzoek gemeten door de indicator ‘niveau diploma hoogst genoten opleiding’. Het ‘niveau diploma hoogst genoten opleiding’ wordt gemeten door een gesloten multiple-choice vraag met verschillende vormen van opleidingsniveau.

De factor ‘duur in bijstand’ wordt in dit onderzoek gemeten door de indicator ‘aantal jaar in bijstand’. Het ‘aantal jaar in bijstand’ wordt gemeten door een multiple-choice vraag met verschillende tijdsafbakeningen.

De factor ‘invulling tegenprestatie’ wordt in dit onderzoek gemeten door de indicatoren ‘momentele invulling tegenprestatie’ en ‘invulling tegenprestatie verleden’. Deze indicatoren worden beiden gemeten door een multiple-choice vraag. Beide vragen kunnen beantwoord worden met enerzijds ‘ja’ en anderzijds ‘nee’. Door deze antwoorden samen te voegen, geeft de uiteindelijke factor antwoord op de vraag of er ooit een tegenprestatie geleverd is.

De factor ‘ervaring dienstverlening gemeente’ wordt gemeten met de indicatoren voortkomend uit de SERVQUAL-methoden. Deze klanttevredenheidsmethoden meet de klanttevredenheid met een vijftal indicatoren, te weten: ‘tangibles’, ‘reliability’, ‘responsiveness’, ‘assurance’ en ‘empathy’ (Salvador-Ferrer, 2010, p. 168). Een elk van deze indicatoren wordt getoetst door een stelling, toegespitst naar de huidige casus. Om de SERVQUAL-methoden te kunnen gebruiken heeft er, gezien de doelgroep, een versimpeling van de bestaande meetmethoden moeten plaatsvinden.

De factor ‘solidariteit’ wordt gemeten door de indicatoren ‘visie solidariteit algemeen’ en ‘visie rol overheid solidariteit’. Deze twee indicatoren worden ieder gemeten aan de hand van een stelling. Door middel van een Likertschaal wordt deze indicator gemeten.

De factor ‘vertrouwen in de gemeente’ wordt gemeten met de indicatoren voortkomend uit het onderzoek van Tolberg en Mossberger. In het artikel meten de twee onderzoekers het effect van E-government op het vertrouwen in de overheid onder burgers (Tolberg & Mossberger, 2006). Middels een versimpeling van de meetmethode van het begrip ‘vertrouwen in de overheid’ kan deze meetmethode overgenomen worden in dit onderzoek. Aan de hand van een viertal stellingen, die beantwoord kunnen worden met een Likertschaal, wordt de factor ‘vertrouwen in de gemeente’ gemeten.

7.3.3 Stellingen

Naast de acht factoren, zijn er stellingen opgenomen in de survey. De stellingen hebben een viertal vormen, te weten: ‘tegenprestatie positief’, ‘tegenprestatie negatief’, ‘handhaving positief’ en ‘handhaving negatief’. Deze stellingen, opgenomen in tabel 2, zijn opgesteld aan de hand van uitkomsten van de inductieve interviews en tevens in overleg met ervaringsdeskundigen. De mate waarin een respondent zich kan vinden in de stellingen wordt gemeten aan de hand van een Likertschaal.

Tabel 1. Operationaliseringtabel factoren

Factor	Indicator	Vraag of stelling
Woonsituatie	Samenstelling huishouden	Hoe ziet uw gezinssituatie eruit? - Alleenstaand - Samenwonend met partner - Samenwonend met partner en kinderen - Alleenstaand met kinderen (zonder partner)
Opleidingsniveau	Niveau diploma hoogst genoten opleiding	Wat is uw hoogst genoten schoolopleiding, die u met een diploma heeft afgerond? - Geen opleiding of lager onderwijs - Lager of middelbaar onderwijs - Hoger beroepsonderwijs of universitair onderwijs
Duur in bijstand	Aantal jaar in bijstand	Hoe lang ontvangt u een uitkering van de gemeente? - 0 – 5 jaar - 5 – 10 jaar - 10 – 15 jaar - 15 – 20 jaar - Langer dan 20 jaar
Invulling tegenprestatie	Momenteel wel of niet een tegenprestatie leveren	Levert u momenteel een tegenprestatie? - Ja - Nee
	In het verleden wel of niet een tegenprestatie geleverd hebben	Hebt u in het verleden een tegenprestatie geleverd? - Ja - Nee
Self-rated health	Beleving fysieke gezondheid	Ik ben lichamelijk gezond.
	Beleving mentale gezondheid	Ik ben psychisch en geestelijk gezond.
Ervaring dienstverlening gemeente	Tangibles	De website van de gemeente is duidelijk.
	Reliability	De gemeente komt haar beloften na.
	Responsiveness	De gemeente doet haar best mij zo goed mogelijk te helpen.
	Assurance	De gemeenteambtenaren geven mij het gevoel dat ik in goede handen ben.

	Empathy	De gemeente heeft oog voor mijn persoonlijke situatie.
Vertrouwen de gemeente	Eerlijkheid naar burgers	Ambtenaren staan burgers eerlijk te woord.
	Competentie	Ambtenaren kunnen hun werk goed uitvoeren.
	Integriteit	Ambtenaren doen hun werk eerlijk.
	Intenties	Ambtenaren willen hun werk graag goed doen.
Visie solidariteit	Solidariteit gemeenschap	In de samenleving moeten mensen voor elkaar zorgen.
	Rol overheid	De overheid moet regelen dat mensen voor elkaar zorgen

Tabel 2. Operationaliseringstabel stellingen

Factor	Indicator	Stelling
Tegenprestatie positief	Mogelijkheid om huis uit te komen.	Een positief effect van de tegenprestatie is dat mensen weer een buiten komen.
	Sociale contacten	Een positief effect van de tegenprestatie is dat mensen weer sociale contacten opdoen.
	Wederkerigheid	Een positief effect van de tegenprestatie is dat mensen weer iets terug kunnen doen voor de samenleving.
	Activering	Een positief effect van de tegenprestatie is dat mensen weer geactiveerd worden.
Tegenprestatie negatief	Bemoeienis	Een negatief effect van de tegenprestatie is dat de overheid zich te veel met mij bemoeit.
	Werken zonder loon	Een negatief effect van de tegenprestatie is dat ik moet werken zonder loon.
	Recht op een uitkering	Een negatief effect van de tegenprestatie is dat ik gedwongen word iets terug te doen, terwijl ik recht heb op een uitkering.
Handhaving positief	Klaplopers	Korten op een uitkering zal misbruik van de uitkering tegengaan.
	Redelijkheid/genoeg keuzes	Korten op een uitkering is terecht want is zijn genoeg mogelijkheden om een tegenprestatie in te vullen.
	Wederkerigheid	Korten op een uitkering is terecht, want je moet iets terug doen voor je uitkering.
Handhaving negatief	Verkeerde mensen in de Tegenprestatie	Korten op een uitkering zal ten kosten gaan van zwakke mensen.
	Vervelende overheid	Korten op een uitkering is onterecht want de overheid probeert mij tegen te werken.
	Angst voor consequenties	Korten op een uitkering lost niks op want mensen kunnen niet zonder geld.

7.4 Beschrijvende statistiek

7.4.1 Werkzoekenden

In overleg met de gemeente Rotterdam is de survey, opgenomen in bijlage 3, verzonden naar 2.500 Rotterdammers uit het ‘tegenprestatiebestand’. De selectie van respondenten is verlopen via een aselechte steekproef, waarbij elke werkzoekende een even grote kans heeft gehad geselecteerd te worden.

Zoals eerder benoemd, bestaat de doelgroep van Taskforce Tegenprestatie uit werkzoekenden met een verre afstand tot de arbeidsmarkt. De totale doelgroep, gemeten op 27 juli 2017, van 20.865 Rotterdammers kenmerkt zich door het hoge percentage vrouwen (58,13%) en een gemiddelde leeftijd van 51,7 jaar. Daarnaast zijn: een laag opleidingsniveau, een slechte beheersing van de Nederlandse taal, fysieke- en of psychische problematiek en een thuissituatie onderhevig aan multi-problematiek, kenmerkend voor de doelgroep.

De gemaakte afwegingen betreffende de communicatievorm hebben geresulteerd in 504 teruggezonden survey, hiervan waren 497 survey voldoende ingevuld voor verwerking. Dit maakt een bruikbare response van 19,9 procent. Deze response biedt de mogelijkheid uitspraken te doen met een betrouwbaarheidsinterval van 95 procent.

De participerende respondenten lijken een betrouwbare afspiegeling van de totale doelgroep. De verhouding tussen mannen en vrouwen verschilt slechts een halve procentpunt, respectievelijk 58,73 procent in de respondentengroep tegen 58,13 procent in de gehele doelgroep.

Hoewel de onderzoekers geen feitelijke informatie heeft over de precieze gezinssituatie van de doelgroep, lijkt de respondentengroep betrouwbaar. Bekend is dat een groot deel van de tegenprestatiedoelgroep alleenstaand is. Ook in de respondentengroep is dit percentage hoog, namelijk 69 procent.

Het opleidingsniveau in de respondentengroep lijkt eveneens in verhouding met de daadwerkelijke situatie binnen de doelgroep. 88,9 procent van de respondenten geeft aan niet te beschikken over een diploma hoger dan middelbaar beroepsonderwijs. 26,2 procent van de respondenten heeft nooit een diploma behaald of heeft de lagere school als hoogste afgeronde opleiding, Binnen de respondentengroep ontving, volgens de resultaten van de survey, gemiddeld 9,3 jaar een uitkering. Hierbij is rekening gehouden met een gemiddelde duur van 22,5 jaar voor de respondentengroep die aangaf ‘langer dan 20 jaar’ een uitkering te ontvangen. De gemiddelde uitkeringsduur van de gehele doelgroep is ongeveer 11 jaar. Dit wetende, kan gesteld worden dat de

respondentengroep, ook wat betreft de reeds ontvangen uitkeringsduur, redelijk overeenkomt met de daadwerkelijke doelgroep.

7.4.2 Netwerkpartners

In overleg met de gemeente Rotterdam is de survey, opgenomen in bijlage 4, verzonden naar 450 contactpersonen van de netwerkpartners verstuurd. Welk deel van de netwerkpartners hiermee precies gedekt is, is niet duidelijk. Bij de gemeente is niet precies bekend hoeveel netwerkpartners er zijn. Een ruwe schatting is dat er 2.000 partijen zijn die werken met vrijwilligers vanuit de Rotterdamse Tegenprestatie.

De survey is verstuurd via de mail om kosten te besparen. Met het surveyprogramma 'Qualtrics' is de digitale survey afgenomen. 79 survey werden via Qualtrics ontvangen, slechts 55 waren volledig ingevuld. Hiermee kunnen geen uitspraken worden gedaan met een 95 procent betrouwbaarheidsinterval. Omdat de netwerkpartners toch een belangrijke rol spelen in het vraagstuk, zal deze data wel geanalyseerd worden. Echter, de lezer dient zich bewust te zijn van de lagere betrouwbaarheidsinterval dan bij de werkzoekenden.

Van de respondentengroep werkt ruim de helft, 52,7 procent, met meer dan 10 tegenpresteerders binnen de organisatie. 40 procent van de respondenten werkt met minder dan 10 tegenpresteerders en 7,3 procent van de respondenten heeft op dit moment geen tegenpresteerders bij zich werken, maar had dit wel in het verleden of verwacht dit in te toekomst wel te hebben.

8. Analyse

Nadat stilgestaan is bij de conceptuele modellen, de operationalisering en de beschrijvende statistiek, zal er nu ruimte zijn voor de analyse van de uitkomsten van de survey. Voordat de resultaten van de binominale logistische regressie geanalyseerd kunnen worden, zal de zelf ontworpen survey eerst nader bekeken moeten worden aan de hand van een factoranalyse. Daarna zal de werkbaarheid van de ontworpen schalen besproken worden aan de hand van de Cronbach's Alpha toets. Na de resultaten van de binominale regressies, zal in de synthese de brug geslagen worden tussen de statistische-, de kwalitatieve- en de theoretische uitkomsten van dit onderzoek.

8.1 Factoranalyse

Zelfontworpen survey dienen ten alle tijden statistisch gevalideerd te worden met behulp van een factoranalyse. Een factoranalyse analyseert de statistische uitkomsten van de survey en controleert of de survey de factoren meet die gemeten zouden moeten worden. Gebruikelijk is om de factoranalyse voorafgaand aan de daadwerkelijke dataverzameling af te nemen onder een kleinere steekproef. Indien de factoranalyse statistische fouten in de survey aantoont, kunnen eventuele aanpassingen doorgevoerd worden. Zo kan de factoranalyse bijvoorbeeld aantonen dat de vragenlijst niet de juiste factoren meet. Besloten kan worden overbodige vragen uit de survey te schrappen. Na aanpassing van deze fouten, zal de grotere populatie aangesproken worden met een gevalideerde survey. In een factoranalyse kunnen louter schaalvariabelen meegenomen worden, validatie van de nominale variabelen is dan ook niet mogelijk.

Binnen dit onderzoek is, gezien de beperkte tijd en middelen, gekozen de factoranalyse na de daadwerkelijke dataverzameling uit te voeren. Het zojuist belichte voordeel van de reductie in het aantal vragen voorafgaande aan de dataverzameling, is hiermee misgelopen. Echter, indien blijkt dat voorgenomen combinaties van vragen niet de voorgenomen factoren meten, kan alsnog gekozen worden deze afwijkende vragen niet mee te nemen in het onderzoek.

Ruwweg wordt de factoranalyse gebruikt voor een drietal redenen:

1. Het terugdringen van het aantal variabelen in de survey.
2. Het blootleggen van de onderliggende dimensies tussen de gemeten variabelen en factoren.
3. Bewijzen van de validiteit van de factoren.

Uitkomsten van een factoranalyse dienen niet een-op-een overgenomen te worden. Omdat een factoranalyse puur de statistische verbanden laat zien, zal altijd eveneens rekening gehouden moeten worden met de uitkomsten van het kwalitatieve onderzoek. Het is aan de onderzoeker om een

gegronde afweging te maken in welke mate de factoranalyse doorwerking zal hebben in het verdere onderzoek.

8.1.1 Werkzoekenden

Zoals in tabel 3 af te lezen valt, onderscheidt de factoranalyse een viertal factoren binnen de dataset van de werkzoekenden. De factoranalyse heeft een KMO-waarde van 0.921 en de Bartlett's test of sphericity heeft een significantie van 0.00. Hiermee kan gesteld worden dat de factoranalyse geldig is. Een factoranalyse dient namelijk een KMO-waarde groter dan 0.5 en een significantie van de Bartlett's test of sphericity kleiner dan .05. De gehanteerde rotation-methode is 'varimax met kaiser normalization'.

De 'rotated factor matrix', tabel 3, laat geen overlap zien binnen de vier factoren. Dit betekent dat geen van de vragen meer dan één factor meet, dit draagt bij aan de interne validiteit. De variabelen 'gezinssituatie' en 'invulling tegenprestatie' zijn niet opgenomen in de factoranalyse omdat dit nominale variabelen zijn. De vier componenten die factoranalyse onderscheidt zijn:

Factor 1: Relatie overheid

De vijf vragen voortkomend uit de vragen naar de factor 'ervaring dienstverlening gemeente', vraag 8 t/m 12 en de vragen vier aangaande de factor 'vertrouwen in de gemeente', vraag 13 t/m 16, meten samen de factor 'relatie overheid'.

Factor 2: Solidariteit

De twee vragen van de factor: 'visie solidariteit', vraag 17 en 18, de vier stellingen naar de positieve gevolgen van de tegenprestatie, vraag 19 t/m 22, meten samen de factor 'solidariteit'.

Factor 3: Mening negatieve gevolgen

De drie vragen naar de negatieve gevolgen, vraag 23 t/m 25, en de vraag naar de negatieve gevolgen van de handhaving, vraag 26, meten samen de factor 'mening negatieve gevolgen'.

Factor 4: Mening positief gevolgen handhaving

De drie vragen naar de positieve gevolgen van de tegenprestatie, 29 t/m 31, meten samen de factor 'mening positieve gevolgen handhaving'.

Tabel 3. Rotated factor matrix

	Factor			
Vraag	1	2	3	4
Vraag 13. Ambtenaren staan burgers eerlijk te woord.	,822			
Vraag 15. Ambtenaren doen hun werk eerlijk.	,808			
Vraag 11. De gemeenteambtenaren geven mij het gevoel dat ik in goede handen ben.	,799			
Vraag 14. Ambtenaren kunnen hun werk goed uitvoeren.	,786			
Vraag 10. De gemeente doet haar best mij zo goed mogelijk te helpen.	,736			
Vraag 12. De gemeente heeft oog voor mijn persoonlijke situatie.	,733			
Vraag 16. Ambtenaren willen hun werk graag goed doen.	,711			
Vraag 9. De gemeente komt haar beloften na.	,685			
Vraag 8. De website van de gemeente is duidelijk.	,521			
Vraag 20. Een positief effect van de tegenprestatie is dat mensen weer sociale contacten opdoen.		,875		
Vraag 19. Een positief effect van de tegenprestatie is dat mensen weer eens buiten komen.		,852		
Vraag 22. Een positief effect van de tegenprestatie is dat mensen weer geactiveerd worden.		,775		
Vraag 21. Een positief effect van de tegenprestatie is dat mensen weer iets terug kunnen doen.		,740		
Vraag 17. In de samenleving moeten mensen voor elkaar zorgen.		,422		
Vraag 18. De overheid moet regelen dat mensen voor elkaar zorgen.		,346		
Vraag 25. Een negatief effect van de tegenprestatie is dat mensen gedwongen worden iets terug te doen terwijl ze recht hebben op een uitkering			-,712	
Vraag 24. Een negatief effect van de tegenprestatie is dat ik moet werken zonder loon.			-,697	
Vraag 23. Een negatief effect van de tegenprestatie is dat de overheid zich te veel met mij bemoeit.			-,629	
Vraag 26. Korten op een uitkering zal ten koste gaan van zwakke mensen.			-,411	
Vraag 30. Korten op een uitkering is terecht, want er zijn genoeg mogelijkheden om een tegenprestatie in te vullen.				,829
Vraag 31. Korten op een uitkering is terecht, want je moet iets terug doen voor je uitkering.				,689
Vraag 29. Korten op een uitkering zal misbruik van de uitkering tegengaan.				,467

Verwijderde vragen

Om tot bovenstaande rotated factor matrix te komen, zijn er een aantal afgenomen vragen niet opgenomen in de factoranalyse. Deze vragen zorgden voor vervuiling van de rotated factor matrix. Achtereenvolgens zullen de verwijderde vragen nader bekeken worden.

Controlevariabelen

- Vraag 1: ‘Hoe ziet uw gezinssituatie eruit?’, is verwijderd. Deze vraag wordt statistisch niet gezien als een unieke factor. Wel is deze vraag interessant voor de beschrijvende statistiek.
 - Dit betekent dat gezinssituatie geen unieke factor is en ook niet onder een andere factor valt. De vermoedens die in het theoretisch kader en in de interviews naar voren kwamen, dat gezinssituatie, een unieke sturende factor op het frame van de tegenprestatie is, wordt in deze dataset niet statistisch onderbouwd.
- Vraag 2: ‘Wat is uw hoogst genoten schoolopleiding, die u met een diploma heeft afgerond?’, is verwijderd. Deze vraag wordt statistisch niet gezien als een unieke factor. Wel is deze vraag interessant voor de beschrijvende statistiek.
 - Dit betekent dat opleidingsniveau geen unieke factor is en ook niet onder een andere factor valt. De vermoedens die in het theoretisch kader en in de interviews naar voren kwamen, dat opleidingsniveau, een unieke sturende factor op het frame van de tegenprestatie is, wordt in deze dataset niet statistisch onderbouwd.
- Vraag 3: ‘Hoe lang ontvangt u een uitkering van de gemeente?’, is verwijderd. Deze vraag wordt statistisch niet gezien als een unieke factor. Wel is deze vraag interessant voor de beschrijvende statistiek.
 - Dit betekent dat de duur van de uitkering geen unieke factor is en ook niet onder een andere factor valt. De vermoedens die in het theoretisch kader en in de interviews naar voren kwamen, dat duur van de uitkering, een unieke sturende factor op het frame van de tegenprestatie is, wordt in deze dataset niet statistisch onderbouwd.

Gezondheid

- Vraag 6: ‘Ik ben lichamelijk gezond’ en vraag 7: ‘Ik ben psychisch en geestelijk gezond.’, zijn verwijderd. Deze vragen worden statistisch niet gezien als een unieke factor.
 - Dit betekent dat vraag 6 en 7 samen geen unieke factor vormen en ook niet onder een andere factor vallen. De vermoedens die in het theoretisch kader en in de interviews naar voren kwamen, dat de self-rated health, een unieke sturende factor op het frame van de tegenprestatie is, wordt in deze dataset niet statistisch onderbouwd.

Stellingen handhaving negatief

- Vraag 27: ‘Korten op een uitkering is onterecht, want de overheid probeert mij tegen te werken.’ en vraag 28: ‘Korten op een uitkering lost niks op, want mensen kunnen niet zonder geld.’ zijn verwijderd. Deze vragen worden statistisch niet gezien als een unieke factor, ze worden zowel onder factor 3 als factor 4 gemeten.
 - o Deze vragen worden, tegen verwachting, statistisch niet puur gezien als een deel van de factor ‘mening negatieve gevolgen’, maar eveneens als deel van de factor ‘mening positief gevolgen handhaving’. De overlap zorgt voor vervuiling in de survey, daarom zijn ze verwijderd. Klaarblijkelijk meten de drie stellingen betreffende de negatieve effecten van de handhaving niet dezelfde factor. Bij vraag 27, wordt gevraagd naar de visie op de intenties van de overheid. Vraag 28 gaat niet over de mening over de tegenprestatie, maar over de verwachting van de effectiviteit van de handhaving.

Vervolg van het onderzoek

Hoewel een factoranalyse de statistische waarheid verkondigt, dient een kritische blik te blijven bestaan voor de doorwerking in het verdere onderzoek. Achtereenvolgens zullen in deze paragraaf de uitkomsten van de factoranalyse en de daaropvolgende gevolgen voor het verdere onderzoek besproken worden.

Individuele vragen

Allereerst zullen de vragen 1 t/m 3, respectievelijk de drie factoren: ‘gezinssituatie’, ‘opleidingsniveau’ en ‘duur in bijstand’, als controlevariabelen worden meegenomen in het verdere onderzoek. Hiervoor is gekozen aangezien de survey deze drie variabelen niet als unieke factoren onderscheidt.

Vraag 6 en vraag 7 zullen, in tegenstelling tot wat de statistiek zegt, toch meegenomen worden in het verdere onderzoek. Uit de interviews met werkzoekenden, de wetenschappelijke literatuur en de ervaringen van de activeringscoaches kwam veel bewijs voort die eerder vermoedens deed ondersteunen, dat ‘self-rated health’ sturend kan zijn op een frame. Blijkbaar wordt binnen deze doelgroep geen verband ondervonden tussen psychische gezondheid en fysieke gezondheid. Wellicht zijn schaamte voor de psychische problemen of een gebrek aan vermogen hierover te rapporteren, hiervoor verklarend. Daarom is er gekozen om de twee vragen los te koppelen van elkaar. Vraag 6 zal in het vervolg de factor ‘fysieke gezondheid’ meten en vraag 7 de factor ‘mentale gezondheid’.

Ook vraag 27 en vraag 28 zullen, in tegenstelling tot wat de statistiek zegt, toch meegenomen worden in het verdere onderzoek. In de interviews met werkzoekenden worden deze argumenten, aangaande

de onderbouwing van de mening van de tegenprestatie, aangehaald. Daarnaast ervaren de activeringscoaches in de dagelijkse praktijk eveneens dat deze argumenten leven onder de werkzoekenden. Toch moet erkend worden dat de factoranalyse geen unieke onderliggende factor detecteert. De negatieve stellingen delen wel onderliggende factoren met andere vragen, bijvoorbeeld factor 1 ‘relatie overheid’. Dit betekent echter niet dat de combinatie van deze drie vragen niet voorspellend kunnen zijn voor het frame van het handhaving op de tegenprestatie. Daarom zullen deze vragen in het vervolg van het onderzoek wel meegenomen worden. Echter, er zal nader bekeken moeten worden wat het individuele effect van elk van de stellingen is op het frame.

Factoren

Naast dat de factoranalyse uitwees dat een aantal vragen niet meten wat ze statistisch zouden moeten meten, zijn er ook een aantal factoren die uit meer vragen bestaan dan bedoeld. Indien een factor uit meer vragen bestaat dan van tevoren bedacht, betekent dit dat de onderliggende factoren in de vragen statistisch hetzelfde meten.

Een concreet voorbeeld hiervan is de uitkomst van factor 1 ‘relatie overheid’. De factoranalyse toont aan dat er een onderliggende factor bestaat die zowel wordt gemeten met de vragen naar ‘ervaring dienstverlening gemeente’, vragen 8 t/m 12, als bij de vragen ‘vertrouwen in de gemeente’, vragen 13 t/m 16. Erg verassend is dit niet, inhoudelijk is het voor de hand liggend dat de ervaringen met de dienstverlening van de gemeente en het vertrouwen in de gemeente, samenhangen. Hoewel het theoretisch twee verschillende concepten zijn, zijn de concepten aan elkaar verbonden indien uitgezoomd wordt. Beide concepten zijn deel van de factor ‘overheidsrelaties’. Toch wijst de wetenschappelijke literatuur uit dat het hier daadwerkelijk gaat over twee verschillende concepten. Om deze twee concepten te meten zijn bestaande, weliswaar vereenvoudigde, meetmethoden gebruikt die al meermalig hun bestaansrecht hebben bewezen.

Concluderend, de twee concepten zijn deel van een grotere factor ‘overheidsrelaties’, daarom neemt de factoranalyse de twee concepten samen. Echter, ingezoomd op de identieke concepten, is ‘vertrouwen in de gemeente’ verschillend van ‘ervaring dienstverlening gemeente’. Daarom zullen de twee factoren los van elkaar meegenomen worden in het verdere onderzoek.

Daarnaast toont factor 2, ‘solidariteit’, aan dat de vragen over solidariteit, vragen 17 en 18, en de vragen naar de positieve gevolgen van de tegenprestatie, vragen 19 t/m 22, samen een factor vormen. Dit betekent dat er een onderliggende factor bestaat. Ook bij deze factoren is dit verband niet verwonderlijk. Indien iemand solidair is met de wereld om zich heen, zal men ook sneller de positieve gevolgen van de tegenprestatie omarmen.

Toch is er gekozen om deze twee concepten niet samen te nemen voor het vervolg van dit onderzoek. De visie op solidariteit is een ander concept dan de stellingen. De twee zijn, net als bij factor 1, indien ver uitgezoomd wordt, met elkaar verbonden. Dit is de reden dat de twee concepten samen worden opgesomd in factor 2.

Tot slot, bestaat factor 3 uit een combinatie van stellingen met betrekking tot de negatieve gevolgen van de tegenprestatie, vraag 23 t/m 25, en een stelling met betrekking tot de negatieve gevolgen van het handhaven, vraag 26. Dit betekent dat er een onderliggende factor bestaat. Wederom is het weinig verassend dat er tussen deze twee variabelen een onderliggende factor bestaat.

Toch zullen deze twee concepten los van elkaar worden meegenomen in het onderzoek. Hiervoor is gekozen aangezien er een daadwerkelijk verschil bestaat tussen de argumenten tegen de tegenprestatie en de argumenten tegen het handhaven op de tegenprestatie. In de interviews zijn verschillende werkzoekenden van mening geweest dat de men zich kon vinden in de tegenargumenten jegens de tegenprestatie, maar toch een voorstander waren van het handhaven. De houding van ‘als je het doet, moet je het goed doen’, kwam hierin duidelijk terug.

De negen onafhankelijke variabelen die getoetst zullen worden op de afhankelijke variabelen:

1. Woonsituatie (controlevariabele)
2. Opleidingsniveau (controlevariabele)
3. Duur in bijstand (controlevariabele)
4. Invulling tegenprestatie
5. Fysieke gezondheid
6. Mentale gezondheid
7. Ervaring dienstverlening gemeente
8. Vertrouwen in de gemeente
9. Visie solidariteit

De vier vormen stellingen:

1. Tegenprestatie positief
2. Tegenprestatie negatief
3. Handhaving positief
4. Handhaving negatief

8.1.2 Netwerkpartners

Gezien het beperkte aantal respondenten onder de netwerkpartners is het niet mogelijk een factoranalyse af te nemen. Daarom zal er met dezelfde survey gewerkt worden als bij de werkzoekenden.

8.2 Schalen vormen

8.2.1 Werkzoekenden

Zoals uit tabel 1. en tabel 2. blijkt, zijn er meerdere vragen opgenomen in de survey die samen één factor meten. Hiervoor is gekozen aangezien factoren vaak uit verschillende aspecten bestaan. Zo is de factor ‘ervaring dienstverlening gemeente’ niet te meten met één vraag. De ervaring met de dienstverlening heeft meerdere aspecten, zoals: ‘tangibles’, ‘reliability’ en ‘responsiveness’.

De Cronbach’s Alpha is de betrouwbaarheidscoëfficiënt van een schaal bestaande uit meerdere items. De Cronbach’s Alpha geeft de interne consistentie van de schaal weer. Een Cronbach’s Alpha boven de 0.7 is sterk, onder de 0.6 is onvoldoende. Alle Cronbach’s Alpha’s tussen de 0.6 en 0.7 zijn randgevallen en zullen bij twijfel theoretisch onderbouwd moeten worden.

Een achttal schalen zijn samengesteld om tot de samengestelde factoren te komen. Te weten: ‘ervaring dienstverlening gemeente’, ‘vertrouwen in de gemeente’, ‘visie solidariteit’, ‘tegenprestatie positief’, ‘tegenprestatie negatief’, ‘handhaving positief’ en ‘handhaving negatief’. De samengestelde factor ‘self-rated health’ is eveneens meegenomen om te controleren of de splitsing van deze factor eveneens wordt ondersteund door de betrouwbaarheidscoëfficiënt.

Zoals op te maken valt uit de tabellen 4. en 5., heeft alleen de Cronbach’s Alpha van de factor ‘gezondheid’ een waarde onder de 0.6. Dit betekent dat de antwoorden op de vragen naar de psychische- en fysieke gezondheid dermate verschillend zijn ingevuld dat deze vragen samen niet tot een betrouwbare schaal leiden. Hiermee wordt de gemaakte keuze op basis van de factoranalyse, om de factor ‘gezondheid’ op te splitsen in twee losse factoren, onderbouwd. De overige Cronbach’s Alpha’s tonen aan dat het samennemen van de schalen intern consistent is.

Tabel 4. Cronbach’s Alpha’s schalen werkzoekenden

	Cronbach's Alpha	N of Items
Ervaring dienstverlening gemeente	,877	5
Vertrouwen in de gemeente	,902	4
Visie solidariteit	,690	2
Tegenprestatie positief	,943	4
Tegenprestatie negatief	,764	3
Handhaving positief	,774	3
Handhaving negatief	,759	3
Gezondheid	,533	2

8.2.2 Netwerkparters

Zoals uit tabel 5. blijkt, hebben, ook bij de netwerkparters, alle schalen een hogere Cronbach Alpha dan 0.6. Hiermee is het samenvoegen van de vragen tot schalen bewezen gegrond.

Tabel 5. Cronbach's Alpha's schalen netwerkparters

	Cronbach's Alpha	N of Items
Ervaring dienstverlening gemeente	,925	5
Vertrouwen in de gemeente	,811	4
Visie solidariteit	,710	2
Tegenprestatie positief	,802	4
Tegenprestatie negatief	,784	3
Handhaving positief	,865	3
Handhaving negatief	,874	3

8.3 Binominale logistische regressie

8.3.1 Assumpties

Een binominale logistische regressie voorspelt de waarschijnlijkheid dat een individuele respondent binnen een van de twee mogelijke uitkomsten van de nominale afhankelijke variabelen valt, op basis van een of meerdere onafhankelijke nominale- of schaalvariabelen. Aan het correct uitvoeren van de binominale logistische regressie zijn een aantal voorwaarden verbonden (Leard Statistics, 2015):

Als *eerste assumptie* geldt dat de afhankelijke variabelen een dichotome variabele is. Een dichotome variabele is een nominale variabele met maar twee uitkomsten. Binnen dit onderzoek is de afhankelijke variabele inderdaad een dichotome variabelen. Als twee mogelijke uitkomsten gelden bij de afhankelijke variabele: ‘voor’ en ‘tegen’.

Een *tweede geldende assumptie* bij de binominale logistische regressie is dat er een of meer onafhankelijke schaal- of nominale variabelen bestaan. Ook aan deze assumptie wordt binnen dit onderzoek voldaan. Tabel 6 laat de negen onafhankelijke variabelen zien. Bij elk van de variabelen is aangegeven of het gaat over een nominale of een schaal variabele.

De *derde assumptie* stelt dat er onafhankelijkheid dient te bestaan tussen de unieke observaties en daarnaast dienen de categorieën elkaar uit te sluiten. Hieraan wordt voldaan, de survey zijn individueel afgenomen. Daarnaast zijn op alle vragen slechts een antwoord mogelijk, de antwoorden sluiten elkaar namelijk uit.

Een *vierde assumptie* is dat er een minimaal aantal van 50 unieke cases worden meegenomen in de binominale logistische regressie. Hieraan wordt voldaan, onder werkzoekenden worden er 497 unieke cases meegenomen, onder de netwerkpartners zijn dit er 55.

Assumptie vijf stelt dat er een lineaire relatie dient te bestaan tussen de onafhankelijke schaalvariabelen en de ‘logit-transformatie’ van de afhankelijke variabelen. Ook aan de vijfde assumptie wordt voldaan. De lineariteit werd gecontroleerd via de Box-Tidwell (1962) procedure. Een Bonferroni correctie is toegepast op al de achtentwintig termen in het model, resulterend in een geaccepteerde statistische significantie wanneer $p < .001785$ (Tabachnick & Fidell, 2007). Gebaseerd op deze aanname, zijn alle onafhankelijke schaalvariabelen lineair gerelateerd aan de logit van de afhankelijke variabelen.

De *zesde assumptie* stelt dat er geen multicollineariteit mag bestaan. Tabel 7 laat met de ‘collinearity statistics’ zien dat er geen multicollineariteit voorkomt in de dataset. Geen enkele VIF-waarde komt namelijk boven de grens van 12.0 uit.

Tabel 6. Onafhankelijke variabelen

	Vorm	Antwoordmogelijkheden
Woonsituatie	Nominaal	1) Alleenstaand 2) Kinderen zonder partner 3) Kinderen met partner 4) Zonder kinderen met partner
Opleidingsniveau	Schaal	1) Laag opleidingsniveau 2) Gemiddeld opleidingsniveau 3) Hoog opleidingsniveau
Duur in bijstand	Schaal	1) 0-5 jaar 2) 5-10 jaar 3) 10-15 jaar 4) 15-20 jaar 5) Langer dan 20 jaar
Invulling tegenprestatie	Nominaal	1) Wel leveren 2) Niet leveren
Fysieke gezondheid	Schaal	1) Helemaal eens 5) Helemaal oneens
Mentale gezondheid	Schaal	1) Helemaal eens 5) Helemaal oneens
Ervaring dienstverlening gemeente	Schaal	1) Helemaal eens 5) Helemaal oneens
Vertrouwen in de gemeente	Schaal	1) Helemaal eens 5) Helemaal oneens
Visie solidariteit	Schaal	1) Helemaal eens 5) Helemaal oneens
Tegenprestatie positief	Schaal	1) Helemaal eens 5) Helemaal oneens
Tegenprestatie negatief	Schaal	1) Helemaal eens 5) Helemaal oneens
Handhaving positief	Schaal	1) Helemaal eens 5) Helemaal oneens
Handhaving negatief	Schaal	1) Helemaal eens 5) Helemaal oneens

Tabel 7. Collinearity statistics

	Tolerantie	VIF
Woonsituatie	,961	1,041
Opleidingsniveau	,918	1,090
Duur in bijstand	,972	1,029
Invulling tegenprestatie	,932	1,073
Fysieke gezondheid	,816	1,225
Mentale gezondheid	,839	1,191
Vertrouwen in de gemeente	,746	1,341
Visie solidariteit	,715	1,399
Tegenprestatie positief	,513	1,951
Tegenprestatie negatief	,666	1,501
Handhaving positief	,613	1,632
Handhaving negatief	,686	1,457

8.3.2 Uitkomsten binominale regressie

Werkzoekenden

Frame Rotterdamse Tegenprestatie factoren

Er is een binominale logistische regressie uitgevoerd om het effect van de factoren: ‘woonsituatie’, ‘opleidingsniveau’, ‘duur in bijstand’, ‘invulling tegenprestatie’, ‘fysieke gezondheid’, ‘mentale gezondheid’, ‘ervaring dienstverlening gemeente’, ‘vertrouwen in de gemeente’ en de ‘visie solidariteit’ op de waarschijnlijkheid dat participanten een negatief frame van de Rotterdamse Tegenprestatie hebben, aan te tonen.

Lineairiteit van de schaalvariabelen met betrekking tot de logit van de afhankelijke variabele is bekeken via de Box-Tidwell procedure (Box & Tidwell, 1962). Een Bonferroni correctie is toegepast op de dertien termen in het model, resulterend in een geaccepteerde statistische significantie wanneer $p < .0025$ (Tabachnick & Fidell, 2014). Gebaseerd op deze aanname, zijn alle onafhankelijke schaalvariabelen lineair gerelateerd aan de logit van de afhankelijke variabele.

Het logistische regressie model is statistisch significant, $\chi^2(13) = 85,862, p < .0005$. Het model verklaart 23.0% (Nagelkerke R^2) van de variantie in het frame en voorspelt 76.7% van de casussen correct. De sensitiviteit is 31.9%, de specificiteit bedraagt 94.3%, de positief voorspelde waarde bedraagt 68.75% en de negatief voorspelde waarde is 77.93%. Zoals uit tabel 8 blijkt, zijn drie van de dertien factoren statistisch significant, te weten: ‘invulling tegenprestatie’, ‘ervaring dienstverlening gemeente’ en ‘visie solidariteit’.

Tabel 8. Binominale logistische regressie factoren op frame tegenprestatie werkzoekenden

							95% C.I.for EXP(B)	
	B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)	Lower	Upper
Woonsituatie			1,808	3	,613			
Woonsituatie (1)	,087	,400	,047	1	,828	1,091	,498	2,387
Woonsituatie (2)	,154	,468	,108	1	,742	1,166	,466	2,918
Woonsituatie (3)	,674	,571	1,393	1	,238	1,962	,641	6,010
Opleidingsniveau	-,066	,196	,115	1	,735	,936	,637	1,375
Duur in bijstand	,034	,085	,157	1	,692	1,034	,875	1,222
Invulling tegenprestatie	-,988	,339	8,501	1	,004	,372	,192	,723
Fysieke gezondheid	,204	,114	3,192	1	,074	1,227	,980	1,535
Mentale gezondheid	-,085	,095	,801	1	,371	,918	,762	1,107
Ervaring dienstverlening gemeente	,502	,188	7,118	1	,008	1,651	1,142	2,387
Vertrouwen in de gemeente	,354	,207	2,929	1	,087	1,425	,950	2,136
Visie solidariteit	,561	,140	16,098	1	,000	1,752	1,332	2,304
Constant	-4,330	,840	26,585	1	,000	,013		

Toelichting

De binominale logistische regressie helpt statistische uitspraken te onderbouwen betreffende de relatie tussen de negen factoren uit het conceptueel model en de twee afhankelijke variabelen. Bovenstaande tabel 8. geeft de effecten van de factoren op de afhankelijke variabelen 'Frame Tegenprestatie' weer. Het aangegeven effect, onder $\text{Exp}(B)$, geeft de richting van het effect aan. Bij $\text{Exp}(B) < 1$, bestaat een dalende kans op een negatief frame, bij een toename van een stap op de Likertschaal. De waarden van de Likertschaal worden in tabel 6 uiteengezet. Dus, zoals af te lezen is in tabel 8, zorgt elke toename in de samengestelde variabele 'ervaring dienstverlening gemeente' voor een stijging met 1,651 van de kans op een negatief frame op de tegenprestatie. Met deze uitkomst mag gesteld worden dat een aantal factoren statistisch sturend zijn op het frame dat een werkzoekende heeft van de tegenprestatie. Een significantie kleiner dan 0,05 is nodig om het effect hard te mogen maken. Een significant effect wordt aangetoond voor de factoren: 'invulling tegenprestatie', 'ervaring dienstverlening gemeente' en 'visie solidariteit'.

Ervaring tegenprestatie

Ervaring met het leveren van een tegenprestatie, in het heden en/of het verleden, zorgt voor een bijna drie keer kleinere (.372) kans op een negatief frame van de tegenprestatie. Dit komt overeen met de verwachtingen vanuit de inductieve interviews.

Ervaring dienstverlening gemeente

Respondenten die een positievere ervaring hebben met de dienstverlening van de gemeente, zagen minder snel de negatieve kanten van de tegenprestatie in. Elke toename op de Likertschaal richting 'helemaal oneens', resulteert in een 1.651 keer grotere kans op een negatief frame. Dit is in lijn met de verwachtingen vanuit de literatuur en de inductieve interviews.

Visie solidariteit

Naast de factoren 'ervaring tegenprestatie' en 'ervaring dienstverlening gemeente', heeft de factor 'visie solidariteit' ook een significant sturend effect op de kans dat een negatief frame van de tegenprestatie opspeelt. Een hogere oriëntatie richting formele tweezijdige solidariteit zorgt voor een kleinere kans op een negatief frame. Elke toename op de Likertschaal richting 'helemaal oneens', resulteert in een 1.752 grotere kans op een negatief frame. Dit is in lijn met de verwachtingen vanuit de literatuur en de inductieve interviews.

Overige factoren

De overige factoren: 'woonsituatie', 'opleidingsniveau', 'duur in bijstand', 'vertrouwen in de gemeente', 'fysieke gezondheid' en 'mentale gezondheid' laten geen significantie sturend zien.

Frame Rotterdamse Tegenprestatie stellingen

Er is een binominale logistische regressie uitgevoerd om het effect van de antwoorden op de stellingen ‘tegenprestatie positief’ en ‘tegenprestatie negatief’ op de waarschijnlijkheid dat participanten een negatief frame van de tegenprestatie hebben, aan te tonen.

Lineairiteit van de schaalvariabelen met betrekking tot de logit van de afhankelijke variabelen is bekeken via de Box-Tidwell procedure (Box & Tidwell, 1962). Een Bonferroni correctie is toegepast op al de drie termen in het model, resulterend in een geaccepteerde statistische significantie wanneer $p < .01$ (Tabachnick & Fidell, 2007). Gebaseerd op deze aanname, zijn alle onafhankelijke schaalvariabelen lineair gerelateerd met de logit van de afhankelijke variabele.

Het logistische regressie model is statistisch significant, $\chi^2(3) = 85,862, p < .0005$. Het model verklaart 55,8% (Nagelkerke R^2) van de variantie in het frame en voorspelt 85,9% van de casussen correct. De sensitiviteit is 64,3%, de specificiteit bedraagt 94,4%, positief voorspelde waarde bedraagt 81,82% en de negatief voorspelde waarde is 87,05%. Zoals blijkt uit tabel 9, zijn alle factoren statistisch significant.

Tabel 9. Binominale logistische regressie stellingen op frame tegenprestatie werkzoekenden

	B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)	95% C.I. for EXP(B)	
							Lower	Upper
Tegenprestatie negatief	-1,083	,159	46,367	1	,000	,339	,248	,463
Tegenprestatie positief	1,530	,186	67,475	1	,000	4,618	3,206	6,653
Constant	-1,812	,604	9,010	1	,003	,163		

Toelichting

In lijn met de verwachtingen, zijn de stellingen met betrekking tot de positieve en negatieve aspecten van de Rotterdamse Tegenprestatie voorspellend gebleken voor het geldende frame. Elke stijging met een trap op de Likertschaal in de richting van ‘minder eens’, resulteert voor de negatieve stellingen in een bijna drie keer kleinere kans op een negatief frame (0,339) en voor de positieve stellingen een bijna vijf keer grotere kans (4,618) op een negatief frame. Deze uitkomst geeft inzicht in de inhoudelijke opbouw van een frame. Anders dan de negen sturende factoren geven deze stellingen inzicht in de inhoudelijke afweging van het hebben van een positief of negatief frame.

Respondenten hebben een drie keer kleinere kans (0,339), per stap op de Likertschaal, op een negatief frame indien ze zich minder identificeren met onderstaande drie negatieve stellingen, vragen 23 t/m 25.

Anders gezegd, een kleinere herkenning in onderstaande (negatieve) stellingen zorgt voor een grotere kans op een positief frame van de Rotterdamse Tegenprestatie.

Vraag 23. Een negatief effect van de tegenprestatie is dat de overheid zich te veel met mij bemoeit.

Vraag 24. Een negatief effect van de tegenprestatie is dat ik moet werken zonder loon.

Vraag 25. Een negatief effect van de tegenprestatie is dat ik gedwongen word iets terug te doen, terwijl ik recht heb op een uitkering.

Voor de positieve stellingen geldt, dat respondenten hebben een bijna vijf keer grotere kans (4,618), per stap op de Likertschaal, op een negatief frame indien ze zich meer identificeren met de vier positieve stellingen, vragen 19 t/m 22. Anders gezegd, een grotere herkenning in onderstaande de (positieve) stellingen zorgt voor een grotere kans op een positief frame van de Rotterdamse Tegenprestatie.

Vraag 19. Een positief effect van de tegenprestatie is dat mensen weer eens buiten komen.

Vraag 20. Een positief effect van de tegenprestatie is dat mensen weer sociale contacten opdoen.

Vraag 21. Een positief effect van de tegenprestatie is dat mensen weer iets terug kunnen doen.

Vraag 22. Een positief effect van de tegenprestatie is dat mensen weer geactiveerd worden.

Frame handhaving factoren

Er is een binominale logistische regressie uitgevoerd om het effect van de factoren: ‘woonsituatie’, ‘opleidingsniveau’, ‘duur in bijstand’, ‘invulling tegenprestatie’, ‘fysieke gezondheid’, ‘mentale gezondheid’, ‘ervaring dienstverlening gemeente’, ‘vertrouwen in de gemeente’ en de ‘visie solidariteit’ op de waarschijnlijkheid dat participanten een negatief frame van het handhaven in het kader van de tegenprestatie hebben, aan te tonen.

Lineairiteit van de schaalvariabelen met betrekking tot de logit van de afhankelijke variabelen is bekeken via de Box-Tidwell procedure (Box & Tidwell, 1962). Een Bonferroni correctie is toegepast op al de dertien termen in het model resulterend in een geaccepteerde statistische significantie wanneer $p < .0025$ (Tabachnick & Fidell, 2007). Gebaseerd op deze aanname, zijn alle onafhankelijke schaalvariabelen lineair gerelateerd met de logit van de afhankelijke variabele.

Het logistische regressie model is statistisch significant, $\chi^2(13) = 48,649$, $p < .0005$. Het model verklaart 13.0% (Nagelkerke R^2) van de variantie in het frame en voorspelt 63,7 % van de casussen correct. De sensitiviteit is 77,8%, de specificiteit bedraagt 44,2%, positief voorspelde waarde bedraagt 65.77% en de negatief voorspelde waarde is 59,09%. Zoals uit tabel 10 blijkt, zijn twee van de dertien factoren statistisch significant, te weten: ‘ervaring dienstverlening gemeente’ en ‘visie solidariteit’.

Tabel 10. Binominale logistische regressie factoren op frame handhaving werkzoekenden

							95% C.I.for EXP(B)	
	B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)	Lower	Upper
Woonsituatie			1,239	3	,744			
Woonsituatie (1)	,246	,349	,497	1	,481	1,278	,646	2,532
Woonsituatie (2)	,248	,405	,373	1	,541	1,281	,579	2,836
Woonsituatie (3)	,581	,523	1,234	1	,267	1,787	,642	4,977
Opleidingsniveau	,044	,171	,065	1	,798	1,045	,747	1,461
Duur in bijstand	-,040	,075	,279	1	,597	,961	,830	1,113
Invulling tegenprestatie	-,397	,335	1,409	1	,235	,672	,349	1,295
Fysieke gezondheid	,069	,096	,517	1	,472	1,071	,888	1,292
Mentale gezondheid	-,052	,085	,371	1	,543	,950	,804	1,122
Ervaring dienstverlening gemeente	,402	,166	5,856	1	,016	1,494	1,079	2,068
Vertrouwen in de gemeente	,220	,180	1,495	1	,221	1,246	,876	1,773
Visie solidariteit	,404	,132	9,400	1	,002	1,498	1,157	1,940
Constant	-2,167	,727	8,878	1	,003	,115		

Toelichting

Ervaring dienstverlening gemeente

Respondenten die een positievere ervaring hebben met de dienstverlening van de gemeente, zagen minder snel de negatieve kanten van de tegenprestatie in. Elke toename op de Likertschaal richting ‘helemaal oneens’, resulteert in een 1.494 keer grotere kans op een negatief frame. Dit is in lijn met de verwachtingen vanuit de literatuur en de inductieve interviews.

Visie solidariteit

Naast de factoren ‘ervaring tegenprestatie’ en ‘ervaring dienstverlening gemeente’, heeft de factor ‘visie solidariteit’ ook een significant sturend effect op de kans dat een negatief frame van de tegenprestatie opspeelt. Een hogere oriëntatie richting formele tweezijdige solidariteit zorgt voor een kleinere kans op een negatief frame. Elke toename op de Likertschaal richting ‘helemaal oneens’, resulteert in een 1.498 grotere kans op een negatief frame. Dit is in lijn met de verwachtingen vanuit de literatuur en de inductieve interviews.

Overige factoren

Opvallend is dat de factor ‘ervaring met de tegenprestatie’ geen significant effect laat zien binnen deze regressie, aangezien deze factor wel een significant liet zien bij het frame van de tegenprestatie. Klaarblijkelijk is de aanwezigheid van ervaring met een tegenprestatie niet sturend op het frame van de handhaving op de tegenprestatie. De overige factoren, ‘opleidingsniveau’, ‘duur in bijstand’, ‘woonsituatie’, ‘vertrouwen in de gemeente’, ‘fysieke gezondheid’ en ‘mentale gezondheid’ laten ook hier geen significantie zien.

Frame handhaving stellingen

Er is een binominale logistische regressie uitgevoerd om het effect van antwoorden op de stellingen ‘handhaving positief’ en ‘handhaving negatief’ op de waarschijnlijkheid dat participanten een negatief frame van de handhaving op de tegenprestatie hebben, aan te tonen.

Lineairiteit van de schaalvariabelen met betrekking tot de logit van de afhankelijke variabelen is bekeken via de Box-Tidwell procedure (Box & Tidwell, 1962). Een Bonferroni correctie is toegepast op al de drie termen in het model resulterend in een geaccepteerde statistische significantie wanneer $p < .01$ (Tabachnick & Fidell, 2007). Gebaseerd op deze aanname, zijn alle onafhankelijke schaalvariabelen lineair gerelateerd met de logit van de afhankelijke variabele.

Het logistische regressie model is statistisch significant, $\chi^2(3) = 251,306$ $p < .0005$. Het model verklaart 53,8% (Nagelkerke R^2) van de variantie in de frames en voorspelt 80,8% van de casussen correct. De sensitiviteit is 81,7%, de specificiteit bedraagt 79,4%, positief voorspelde waarde bedraagt 84,89% en de negatief voorspelde waarde is 75,69%. Zoals uit tabel 11 blijkt, zijn alle factoren statistisch significant.

Tabel 11. Binominale logistische regressie stellingen op frame handhaving werkzoekenden

							95% C.I. for EXP(B)	
	B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)	Lower	Upper
Handhaving positief	1,563	,161	93,904	1	,000	4,771	3,478	6,544
Handhaving negatief	-,701	,134	27,313	1	,000	,496	,381	,645
Constant	-2,663	,593	20,174	1	,000	,070		

Toelichting

In lijn met de verwachtingen zijn de stellingen met betrekking tot de positieve en negatieve aspecten van de tegenprestatie voorspellend voor het geldende frame. Elke stijging met een trap op de Likertschaal in de richting van minder eens, resulteert voor de negatieve stellingen in een ruim twee keer kleinere kans op een negatief frame (0,496) en een bijna vijf keer grotere kans (4,771) op een negatief frame.

Respondenten hebben een twee keer kleinere kans (0,496), per stap op de Likertschaal, op een negatief frame indien ze zich minder identificeren met onderstaande drie negatieve stellingen, vragen 26 t/m 28.

Anders gezegd, een kleinere herkenning in de negatieve stellingen zorgt voor een grotere kans op een positief frame.

Vraag 26. Korten op een uitkering zal ten koste gaan van zwakke mensen.

Vraag 27. Korten op een uitkering is onterecht, want de overheid probeert mij tegen te werken.

Vraag 28. Korten op een uitkering lost niks op, want mensen kunnen niet zonder geld

Voor de positieve stellingen geldt, dat respondenten hebben een bijna vijf keer grotere kans (4,771), per stap op de Likertschaal, op een negatief frame indien ze zich meer identificeren met de drie positieve stellingen, vragen 29 t/m 31. Anders gezegd, een grotere herkenning in de positieve stellingen zorgt voor een grotere kans op een positief frame.

Vraag 29. Korten op een uitkering zal misbruik van de uitkering tegengaan.

Vraag 30. Korten op een uitkering is terecht, want er zijn genoeg mogelijkheden om een tegenprestatie in te vullen.

Vraag 31. Korten op een uitkering is terecht, want je moet iets terug doen voor je uitkering.

Negatieve stellingen handhaving

Er is een binominale logistische regressie uitgevoerd om het effect van antwoorden op een drietal stellingen op de waarschijnlijkheid dat participanten een negatief frame van het handhaven op de tegenprestatie hebben, aan te tonen.

Lineairiteit van de schaalvariabelen met betrekking tot de logit van de afhankelijke variabelen is bekeken via de Box-Tidwell procedure (Box & Tidwell, 1962). Een Bonferroni correctie is toegepast op al de vier termen in het model resulterend in een geaccepteerde statistische significantie wanneer $p < .0125$ (Tabachnick & Fidell, 2007). Gebaseerd op deze aanname, zijn alle onafhankelijke schaalvariabelen lineair gerelateerd met de logit van de afhankelijke variabele.

Het logistische regressie model is statistisch significant, $\chi^2(4) = 139,774, p < .0005$. Het model verklaart 33,1% (Nagelkerke R^2) van de variantie in de frames en voorspelt 75,8% van de casussen correct. De sensitiviteit is 85,5%, de specificiteit bedraagt 61,8%, positief voorspelde waarde bedraagt 75,77% en de negatief voorspelde waarde is 75,74%. Zoals uit tabel 12 blijkt, zijn alle stellingen statistisch significant.

Alle drie de stellingen zijn sturend op het frame van het handhaven. Vraag 26 is het meest sturend (0.552), daarna vraag 27, (0.6), en vraag 28 heeft het kleinste effect op het frame (0.710).

Tabel 12. Binominale logistische regressie drie negatieve stellingen frame handhaving werkzoekenden

							95% C.I.for EXP(B)	
	B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)	Lower	Upper
Vraag 26.	-,342	,108	10,067	1	,002	,710	,575	,877
Vraag 27.	-,510	,128	16,006	1	,000	,600	,468	,771
Vraag 28.	-,595	,129	21,120	1	,000	,552	,428	,711
Constant	3,791	,381	98,849	1	,000	44,284		

Netwerkpartners

Frame Rotterdamse Tegenprestatie factoren

Er is een binominale logistische regressie uitgevoerd om het effect van de factoren: ‘ervaring dienstverlening gemeente’, ‘vertrouwen in de gemeente’ en de ‘visie solidariteit’ op de waarschijnlijkheid dat participanten een positief frame of negatief frame van de tegenprestatie hebben. Het logistische regressie model niet statistisch significant, $\chi^2(4) = 2,795, p > .0005$. Zoals blijkt uit tabel 13, zijn geen van de factoren significant sturend.

Tabel 13. Binominale logistische regressie stellingen op frame tegenprestatie netwerkpartners

	B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)
Ervaring dienstverlening gemeente	,980	,608	2,596	1	,107	2,664
Vertrouwen in de gemeente	-,952	,971	,962	1	,327	,386
Visie solidariteit	-,152	,555	,075	1	,784	,859
Constant	-2,099	2,474	,719	1	,396	,123

Frame Rotterdamse Tegenprestatie stellingen

Er is een binominale logistische regressie uitgevoerd om het effect van ‘tegenprestatie positief’ en ‘tegenprestatie negatief’ op de waarschijnlijkheid dat participanten een negatief frame van de tegenprestatie hebben, aan te tonen.

Lineairiteit van de schaalvariabelen met betrekking tot de logit van de afhankelijke variabelen is bekeken via de Box-Tidwell procedure (Box & Tidwell, 1962). Een Bonferroni correctie is toegepast op al de drie termen in het model resulterend in een geaccepteerde statistische significantie wanneer $p < .0125$ (Tabachnick & Fidell, 2007). Gebaseerd op deze aanname, zijn alle onafhankelijke schaalvariabelen lineair gerelateerd met de logit van de afhankelijke variabele.

Het logistische regressie model is statistisch significant, $\chi^2(3) = 23,939, p < .0005$. Het model verklaart 66,2% (Nagelkerke R^2) van de variantie in de frames en voorspelt 92,7% van de casussen correct. De sensitiviteit is 57,1%, de specificiteit bedraagt 97,4%, positief voorspelde waarde bedraagt 80% en de negatief voorspelde waarden is 94%. Zoals uit tabel 14 blijkt, is één factor statistisch significant gebleken. Een daling in de overeenstemming met de stellingen ‘tegenprestatie negatief’ resulteren in een dalende kans op een negatief frame.

Tabel 14. Binominale logistische regressie stellingen op frame tegenprestatie netwerkpartners

							95% C.I.for EXP(B)	
	B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)	Lower	Upper
Tegenprestatie negatief	-,042	,811	,003	1	,959	,959	,196	4,703
Tegenprestatie positief	-2,918	1,172	6,197	1	,013	,054	,005	,538
Constant	-2,663	,593	20,174	1	,000	,070		

Toelichting

Respondenten hebben een twintig keer kleinere kans (0,054), per stap op de Likertschaal, op een negatief frame indien ze zich minder identificeren met de drie negatieve stellingen, vragen 23 t/m 25. Anders gezegd, een kleinere herkenning in de negatieve stellingen zorgt voor een grotere kans op een positief frame.

Vraag 23. Een negatief effect van de tegenprestatie is dat de overheid zich te veel met mij bemoeit.

Vraag 24. Een negatief effect van de tegenprestatie is dat ik moet werken zonder loon.

Vraag 25. Een negatief effect van de tegenprestatie is dat ik gedwongen word iets terug te doen, terwijl ik recht heb op een uitkering

Frame handhaving factoren

Er is een binominale logistische regressie uitgevoerd om het effect van de factoren: ‘ervaring dienstverlening gemeente’, ‘vertrouwen in de gemeente’ en de ‘visie solidariteit’ op de waarschijnlijkheid dat participanten een positief frame of negatief frame van het handhaven op de tegenprestatie hebben. Het logistische regressie model is niet statistisch significant, $\chi^2(4) = p > .0005$. Zoals blijkt uit tabel 15, zijn geen van de factoren significant sturend.

Tabel 15. Binominale logistische regressie stellingen op frame handhaving

	B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)
Ervaring dienstverlening gemeente	,724	,460	2,475	1	,116	2,062
Vertrouwen in de gemeente	-,421	,722	,339	1	,560	,657
Visie solidariteit	,092	,428	,046	1	,830	1,096
Constant	-2,246	1,906	1,388	1	,239	,106

Frame handhaving stellingen

Er is een binominale logistische regressie uitgevoerd om het effect van ‘handhaving positief’ en ‘handhaving negatief’ op de waarschijnlijkheid dat participanten een negatief frame van het handhaven op de tegenprestatie, hebben, aan te tonen.

Lineairiteit van de schaalvariabelen met betrekking tot de logit van de afhankelijke variabelen is bekeken via de Box-Tidwell (1962) procedure (Box & Tidwell, 1962). Een Bonferroni correctie is toegepast op al de drie termen in het model resulterend in een geaccepteerde statistische significantie wanneer $p < .0125$ (Tabachnick & Fidell, 2007). Gebaseerd op deze aanname, zijn alle onafhankelijke schaalvariabelen lineair gerelateerd met de logit van de afhankelijke variabele.

Het logistische regressie model is statistisch significant, $\chi^2(3) = 29,453$ $p < .0005$. Het model verklaart 59,2% (Nagelkerke R^2) van de variantie in de frames en voorspelt 83,6% van de casussen correct. De sensitiviteit is 81,3%, de specificiteit bedraagt 84,6%, positief voorspelde waarde bedraagt 68,42% en de negatief voorspelde waarden is 91,67%. Zoals uit tabel 16 blijkt, is één factor statistisch significant gebleken. Een daling in de overeenstemming met de stellingen ‘handhaving positief’ resulteren in een dalende kans op een negatief frame.

Tabel 16. Binominale logistische regressie stellingen op frame handhaving

							95% C.I.for EXP(B)	
	B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)	Lower	Upper
Handhaving positief	1,260	,576	4,791	1	,029	3,525	1,141	10,89
Handhaving negatief	-1,302	,830	2,462	1	,117	,272	,053	1,383
Constant	-2,397	3,259	,541	1	,462	,091		

Toelichting

Voor de positieve stellingen geldt, dat respondenten hebben een ruim 3,5 keer grotere kans (3,525), per stap op de Likertschaal, op een negatief frame indien ze zich meer identificeren met de drie positieve stellingen, vragen 29 t/m 31. Anders gezegd, een grotere herkenning in de positieve stellingen zorgt voor een grotere kans op een positief frame.

Vraag 29. Korten op een uitkering zal misbruik van de uitkering tegengaan.

Vraag 30. Korten op een uitkering is terecht, want er zijn genoeg mogelijkheden om een tegenprestatie in te vullen.

Vraag 31. Korten op een uitkering is terecht, want je moet iets terug doen voor je uitkering.

8.4 Synthese

Nadat de resultaten van de statistische toets uiteengezet zijn, wordt in de synthese de koppeling gemaakt tussen deze uitkomsten en de uitkomsten van de inductieve interviews en de theoretische verdieping. De resultaten van de statistische toets zullen nog kort opgesomd worden, waarna de spiegeling met de andere methoden gemaakt zal worden.

Binnen de resultaten van de statistische toets wordt onderscheid gemaakt tussen uitkomsten van het tweetal conceptueel modellen, enerzijds het model met de negen factoren, anderzijds het model met de positieve- en negatieve stellingen.

8.4.1 Resultaten statistische toets

Negen factoren

Uit de resultaten van de statistische analyse bleek een drietal factoren een significant sturend effect te hebben op het frame van de Rotterdamse Tegenprestatie en haar handhaving. Tabel 17 geeft deze sturende effecten weer. Zo blijkt dat de factor ‘invulling tegenprestatie’, op een bijna drie keer kleinere kans (.372) op een negatief frame stuurt indien in het heden of verleden een tegenprestatie gericht is. Daarnaast zijn de factoren ‘ervaring dienstverlening gemeente’ en ‘visie solidariteit’ significant sturend. Elke toename op de Likertschaal richting tevredenheid met de dienstverlening van de gemeente resulteert in een 1.651 kleinere kans op een negatief frame. Elke toename op de Likertschaal in de richting van een tweezijdige solidariteit binnen de factor ‘visie solidariteit’ resulteert in een 1.752 kleinere kans op een negatief frame.

Ook het frame betreffende de handhaving is onderhevig aan sturende effecten van de factoren uit het conceptueel model. De factoren ‘ervaring dienstverlening gemeente’ en ‘visie solidariteit’ zijn hier statistisch sturend gebleken. Elke toename op een Likertschaal richting tevredenheid met de dienstverlening van de gemeente, resulteert in een 1.494 kleinere kans op een negatief frame van de handhaving. Elke toename op de Likertschaal in de richting van een tweezijdige solidariteit binnen de factor ‘visie solidariteit’ resulteert in een 1.494 kleinere kans op een negatief frame van de handhaving. Opvallend is dat de factor ‘invulling tegenprestatie’ geen significant sturend effect geeft bij het frame van de handhaving.

Uit de binominale logistische regressies afgenomen bij de data van de netwerkpartners bleken geen van de drie factoren significant bij beide frames.

Tabel 17. Overzicht significant sturende factoren

Wekzoekenden		Netwerkpartners	
<i>Frame Tegenprestatie</i>	<i>Frame Handhaving</i>	<i>Frame Tegenprestatie</i>	<i>Frame Handhaving</i>
Woonsituatie	Woonsituatie		
Opleidingsniveau	Opleidingsniveau		
Duur in bijstand	Duur in bijstand		
Invulling tegenprestatie (.372)	Invulling tegenprestatie		
Fysieke gezondheid	Fysieke gezondheid		
Mentale gezondheid	Mentale gezondheid		
Ervaring dienstverlening gemeente (1,651)	Ervaring dienstverlening gemeente (1,494)	Ervaring dienstverlening gemeente	Ervaring dienstverlening gemeente
Vertrouwen in de gemeente	Vertrouwen in de gemeente	Vertrouwen in de gemeente	Vertrouwen in de gemeente
Visie solidariteit (1,752)	Visie solidariteit (1,498)	Visie solidariteit	Visie solidariteit

Stellingen

Naast de negen factoren zijn er tevens regressies afgenomen om inzicht te vergaren in de inhoudelijke onderbouwing van de frames. Aan de hand van positieve- en negatieve stellingen aangaande zowel de Rotterdamse Tegenprestatie in het algemeen als haar handhaving. Tabel 18, laat de voorspellende waarden van de stellingen opgenomen in de survey zien. Onder de werkzoekenden bleek een toename in erkenning van de positieve stellingen, volgens de Likertschaal, overeen te komen met een dalende kans op een negatief frame van 4,618 voor de tegenprestatie en 4,771 voor het handhaven.

Niet alle stellingen bleken significant sturend op de frames van de netwerkpartners. Voor het frame betreffende de tegenprestatie zorgt een toename in erkenning van de negatieve stellingen voor bijna 20 keer grotere kans op een negatief frame. Voor het frame van het handhaven zorgt elke toename in erkenning van de positieve stellingen voor ruim 3,5 keer kleinere kans op een negatief frame. Uitkomsten van de statistische toetsen onder werkzoekenden zijn met een 95 procent betrouwbaarheidsinterval te generaliseren naar de gehele doelgroep van de Rotterdamse Tegenprestatie. Voor de netwerkpartner is generalisatie met een kleiner betrouwbaarheidsinterval eveneens mogelijk. Vervolgens zullen verschillen en overeenkomsten tussen de uitkomsten van de statistische toetsen en de inductieve interviews centraal staan.

Tabel 18. Overzicht significant sturende stellingen

Wekzoekenden		Netwerkpartners	
<i>Frame Tegenprestatie</i>	<i>Frame Handhaving</i>	<i>Frame Tegenprestatie</i>	<i>Frame Handhaving</i>
Positief (4,618)	Positief (4,771)	Positief	Positief (3,525)
Negatief (,339)	Negatief (,496)	Negatief (,054)	Negatief

8.4.2 Resultaten interviews

Het sturende effect van de factor ‘gezondheid’ op de twee frames werd verwacht aan de hand van de interviews. De interviews met respondenten A en G en de observatie van respondent D lijken de relatie hard te maken. Respondent A geeft aan dat ze weinig heil zag in het leveren van een tegenprestatie toen het mentaal niet goed met haar ging. Toen verbetering in haar mentale gezondheid optrad, stond ze plotseling aanzienlijk positiever tegenover de tegenprestatie. Doordat ze uiteindelijk begon met het leveren van een tegenprestatie, ging ze, zoals ze zelf aangeeft, ‘beter in haar vel zitten’. Respondent G staat zeer negatief tegenover het leveren van een tegenprestatie, hij stelt zelf dat zijn fysieke gezondheid hiervoor bepalend is. De statistiek wijst deze verwachte relatie niet aan. Zelfs na opsplitsing van de factor ‘self-rated health’ in ‘mentale gezondheid’ en ‘fysieke gezondheid’, wordt geen significante relatie aangetoond.

Ook bij de factor ‘woonsituatie’ bestond de assumptie dat een effect sturend zou worden aangetoond in de statistiek. Echter, precieze duidelijkheid kwam niet voort uit de interviews. Er werd verwacht dat alleenstaande werkzoekende sneller positief zouden staan tegenover de Rotterdamse Tegenprestatie. Respondenten C en F gaven in aan dat de tegenprestatie een krachtig middel is tegen eenzaamheid. Daarnaast bleek het hebben van kinderen, zoals respondenten A en D, een beperkende factor voor het leveren van een tegenprestatie. De verwachting kwam hieruit voort dat werkzoekende met kinderen negatiever staan tegenover de frames. Toch werd deze laatste verwachting ontkracht door respondent E, die de tegenprestatie juist zag als mogelijkheid om vrouw en kinderen te ontvluchten. Net als bij de factor ‘self-rated health’ bleek de statistiek geen ondersteuning te bieden aan de verwachtingen, geen van de waarden van de factor ‘woonsituatie’ bleek een significant effect te hebben op de frames.

De factor ‘opleidingsniveau’ is ook meegenomen in het onderzoek, met als verwachting dat deze factor sturend zou zijn op de frames. Omdat alle respondenten laagopgeleid zijn, kunnen op basis van de interviews geen hypothesen opgesteld worden. Echter, de verwachting bestond dat een laag opleidingsniveau zou resulteren in een significant negatievere frames. Na de statistische toets lijkt deze assumptie onterecht, geen van beide frames bleek significant gestuurd te worden door de factor ‘opleidingsniveau’.

De verwachting dat de factor ‘invulling tegenprestatie’ sturend zou zijn op de frames, kwam voort uit interviews met respondenten A en E. Beiden gaven in de interviews aan dat hun beeld van het leveren van een tegenprestatie flink aan verandering onderhevig is geweest. Het plezier in het verrichten van vrijwilligerswerk als gastvrouw en respectievelijk chauffeur, beiden bij een verzorgingstehuis, is naarmate de tijd verstreek steeds meer toegenomen. Respondent E gaf aan vooraf nooit verwacht te hebben dat hij zo veel plezier zou kunnen hebben aan zijn tegenprestatie. Uit de statistiek wordt bevestigd dat ervaring met het leveren van een tegenprestatie sturend is op het frame van de tegenprestatie. Ervaring met het leveren van een tegenprestatie, in het heden of/en het verleden, zorgt voor een bijna drie keer kleinere (.372) kans op een negatief frame van de tegenprestatie. Deze factor bleek echter niet significant sturend te zijn op het frame van het handhaven.

Van de factor ‘ervaring dienstverlening gemeente’ werd, op basis van de interviews, ook een sturend effect verwacht. Uit de interviews bleek dat respondenten met een negatieve ervaring met de dienstverlening van de gemeente een negatievere houding hadden jegens de frames. Respondent D is hier een concreet voorbeeld van, na een fout van een medewerker van het wijkteam, voelt hij weerstand tegen alles wat met de gemeente te maken heeft. Respondent A daarentegen, werd zeer enthousiast ontvangen bij haar eerste gesprek over de tegenprestatie. Dit heeft er, naar haar eigen zeggen, voor gezorgd dat ze veel openstond voor een tegenprestatieplek. De statistiek bevestigt dit vermoeden: elke toename op een Likertschaal richting tevredenheid met de dienstverlening van de gemeente, resulteert voor de tegenprestatie in een 1.651 kleinere kans en voor het handhaven in een 1.494 kleinere kans op een negatief frame.

De factor ‘duur in bijstand’ leek tevens sturend, met als onderliggende factor ‘gewenning’. Bij de afgenomen interviews lijkt het verband te bestaan, dat hoe langer een werkzoekende een uitkering ontvangt, des te negatiever hun frames. Bijvoorbeeld respondent G, reeds 19 jaar ontvanger van een uitkering, vindt het zeer onterecht dat hem na al die jaren gevraagd wordt een tegenprestatie te leveren. Respondent B, slechts een jaar ontvanger van een uitkering, staat veel positiever tegenover het principe van de tegenprestatie. Respondent B geeft aan het helemaal niet zo erg te vinden iets terug te moeten doen voor haar uitkering. Wel moet gesteld worden dat deze beredenering niet op gaat voor alle geïnterviewde. In de statistiek wordt dan ook geen significant sturend effect van deze factor op beide frames gevonden.

Voor ‘vertrouwen in de gemeente’ waren de verwachtingen overeenkomstig met de overige factoren. Bij respondenten D en G leek het lage vertrouwen in de overheid een sturend effect te hebben op de frames. Bij respondenten C en F leek het hoge vertrouwen in de overheid juist te leiden tot positieve frames. Toch, bleek uit de statistiek dat deze factoren niet significant sturend zijn.

Tot slot hebben de interviews het vermoeden gewerkt dat de factor ‘visie solidariteit’ sturend is op de frames. Verwacht werd dat de hoge mate van tweezijdse solidariteit een directe doorwerking heeft op het hebben van een positief frame van de tegenprestatie en haar handhaving. Aanleiding voor dit vermoeden was de houding van respondent F. Hoewel hij al jaren afhankelijk is van een uitkering, snapt hij heel goed dat hij deel is van een samenleving waarin we allemaal invloed hebben op elkaar. Hij is blij dat hij een uitkering mag ontvangen, maar vindt het ook normaal dat hij daar iets voor terug dient te doen. Hij is dan ook voorstander van de twee frames. Respondent D voelt deze verantwoordelijkheid daarentegen helemaal niet, hij geeft aan het liefst in een wereld te leven waar iedereen voor zichzelf zorgt. De tegenprestatie is dan ook iets waar hij zich totaal niet in kan vinden. De statistische toetsen laten zien dat de oriëntatie van de ‘visie solidariteit’ van een werkzoekende inderdaad sturend is op de frames. Elke toename op een Likertschaal richting van tweezijdse solidariteit, resulteert voor de tegenprestatie in een 1.752 kleinere kans en voor het handhaven in een 1.498 kleinere kans op een negatief frame.

8.4.3 Resultaten theoretische verdieping

De resultaten van de statistische toets en de inductieve interviews lijken niet volledig overeen te komen. De theoretische verdieping dient helderheid te verschaffen in de onverwachte uitkomsten.

De inductieve interviews en de statistische toetsen lieten een significant effect van de factoren ‘ervaring dienstverlening gemeente’ en ‘visie solidariteit’ zien op beide frames. Het leveren van een tegenprestatie in heden of verleden bleek significant voor het hebben van een positief frame van de tegenprestatie. Deze uitkomsten zijn, kijkend naar het theoretisch kader, niet verrassend.

Ervaring dienstverlening gemeente

Uit de theoretische verkenning van de factor ‘ervaring dienstverlening gemeente’ werd duidelijk dat er geen eenduidigheid bestaat binnen de wetenschappelijk wereld betreffende het effect van tevredenheid met de dienstverlening van overheden. Een groot deel van de wetenschappelijke wereld erkend de relatie tussen de ervaringen van burgers met de dienstverlening van de gemeente en de verleende steun en politiek vertrouwen van deze burgers toegekend aan een overheid. Christensen & Laegreid positioneren zich aan deze kant van het wetenschappelijke spectrum (Christensen & Lægreid, 2005).

Bouckaert & Van de Walle positioneren zich juist aan de andere kant van dit spectrum (Bouckaert & Van de Walle, 2001). Volgens hen hebben de prestaties van een overheid geen enkele invloed op de verkregen steun. De twee stellen dat een onderliggende visie van de burger over wat een overheid zou moeten doen, bepalend is voor deze steun. Pas als de werkelijkheid in lijn is met de visie van de burger kan een overheid steun verwachten.

De uitkomsten van de interviews en de statistische toets, positioneren de uitkomsten van dit onderzoek aan de kant van Christensen & Laegreid. Beide frames worden gestuurd door de factor ‘ervaring dienstverlening gemeente’.

Visie solidariteit

Uit de theoretische verkenning werd duidelijk dat solidariteit essentieel is voor de houdbaarheid van de verzorgingsstaat. Binnen de theoretische verkenning zijn tevens verschillende vormen van solidariteit aan de orde gekomen. Helder werd dat de tweezijdige formele solidariteit het meeste overlap heeft met het principe van de tegenprestatie (De Beer & Koster, 2007). Het gaat hier over solidariteit met de grondslag in wederzijdse ruil en een coördinerende rol van de overheid. In lijn met deze verwachting hebben zowel de interviews als de statistische toetsen uitgewezen dat deze vorm van solidariteit inderdaad sturend in op de beide frames.

Invulling tegenprestatie

In de theoretische verkenning is uitvoerig aan de orde gekomen dat de duur van het leveren van vrijwilligerswerk verbonden is met een groeiende interpersoonlijke relatie tussen de vrijwilliger en de ontvanger van de diensten. Het gevoel van voldoening, de percepties met betrekking tot hun werk en de reacties van anderen mensen op hun werk, hebben tijd nodig zich te ontwikkelen (Snyder & Omoto, 2008). Tevens heeft de tijd effect op het gevoel dat je ergens bij hoort. In de literatuur heet dit ‘role-identity’ (Chacon et al., 2007; Grube & Piliavin, 2000).

De interviews en de statistische toetsen erkennen deze theoretische assumpties. Ervaring met het leveren van een tegenprestatie, in het heden of/en het verleden, zorgt voor een kleinere kans op een negatief frame van de tegenprestatie. Toch wordt de relatie tussen de factor ‘invulling tegenprestatie’ en de het frame van het handhaven niet gevonden. De role-identity en de groeiende relatie tussen de vrijwilliger en de ontvanger van de diensten bepalen echter niet hoe gedacht wordt over het handhaven op de tegenprestatie.

Niet significante uitkomsten

De statistische toets laat, naast de significante uitkomsten voor de factoren: ‘visie solidariteit’, ‘ervaring dienstverlening gemeente’ en ‘invulling tegenprestatie’, geen significantie zien voor de overige zes factoren. Achtereenvolgens zal per factor kort stilgestaan worden en zal een theoretische verklaring worden gegeven voor deze uitkomst.

Woonsituatie

De statistische toets laat zien dat de woonsituatie niet direct sturend is op de frames van de tegenprestatie. Op basis van de verwachtingen uit interviews en de verkenning in de literatuur, ontstond het vermoeden dat alleenstaanden sneller een positief frame van de tegenprestatie zouden hebben, gezinnen met jonge kinderen zouden er naar verwachting juist sneller een negatief frame op na houden. Geen van de waarden van woonsituatie liet een significant sturend effect zien, daarmee zijn de bovengenoemde verwachtingen dan ook te niet gedaan.

Een verdieping in de literatuur vindt een verklaring voor deze mismatch. Voor elk van de verschillende woonsituaties draagt de literatuur argumenten aan voor een positieve- en een negatieve houding ten opzichte van verrichten van vrijwilligerswerk. Zo zou het leven binnen een gezin met kinderen ervoor zorgen dat men sneller in aanraking zou komen met mogelijkheden tot het verrichten van vrijwilligerswerk (Wilson & Musick, 1997). Tegelijkertijd laat de literatuur zien dat ouders met jonge kinderen door tijdsgebrek juist minder snel vrijwilligerswerk zouden verrichten (Van Ingen & Dekker, 2011). Voor alleenstaande geldt dat vrijwilligerswerk sneller verricht zou worden om eenzaamheid tegen te gaan, tevens blijkt dat alleenstaande juist door hun sociaal isolement minder snel de stap durven te maken naar vrijwilligerswerk. Hieruit kan geconcludeerd worden dat de woonsituatie niet sturend is op de frames van de tegenprestatie en haar handhaving.

Opleidingsniveau

Ook de factor opleidingsniveau laat geen significant effect zien. Hoewel er ook geen concrete aanwijzingen voortkwamen uit de inductieve interviews, is deze factor toch meegenomen in de analyse. Naar verwachting uit de wetenschappelijke literatuur zouden hoogopgeleiden er sneller een positieve frames op nahouden dan laagopgeleiden. Deze correlatie werd in de statistiek echter niet gevonden.

Een verklaring hiervoor kan wellicht toegeschreven worden aan het feit dat slechts een klein deel van de respondenten daadwerkelijk een hoog opleidingsniveau heeft, hierdoor kunnen de uitkomsten van de statistiek enigszins vertekend zijn. Daarnaast wordt de verwachting dat een hoger opleidingsniveau zal resulteren in een positiever frame, deels gebaseerd op de theorie van ‘haves’ en ‘have-nots’ van Putnam. Hier worden hoogopgeleiden geschaard onder de ‘haves’, terwijl laagopgeleiden uit het tegenprestatiebestand bij nader inzien per definitie dienen te worden geschaard onder de ‘have-nots’ (Putnam, 2000). Hiermee valt het argument dat de hoogopgeleiden een hogere ‘social trust’ zouden hebben, weg. Geconcludeerd kan dus worden dat het opleidingsniveau binnen dit onderzoek niet sturend is op de frames van de tegenprestatie en haar handhaving.

Duur in bijstand

Tevens werd geen enkele statistisch significante relatie aangetoond tussen de visie op de frames en de duur dat een werkzoekende een uitkering ontvangt. Vanuit de inductieve interviews en de theoretische verkenning ontstond wel de verwachting dat een langere duur in de bijstand sturend zou zijn op negatieve frames. De data voortkomend uit de survey laat deze relatie niet zien.

Hoewel de verwachting van een negatieve sturende werking van de duur in de bijstand op de frames verwacht werd, liet de literatuur eveneens tegensprekende resultaten zien. Zo toonde Schaufeli in 1997 aan dat werkzoekenden naarmate de duur van de werkloosheid vordert, niet alleen maar toenemende psychische problemen zullen ervaren. Men kan door het dalende zelfvertrouwen juist de behoeften voelen zo snel mogelijk weer aan het werk te gaan. Doordat men weer gaat zoeken en actief bezig is met de toekomst komt er een positieve gedachtegang tot stand met een daaruit resulterende hogere zelfwaarde. Hierdoor neemt de drang tot het intensiveren van de zoektocht alleen maar toe (Schaufeli, 1997). Geconcludeerd kan worden dat factor ‘duur in bijstand’ binnen dit onderzoek niet sturend is op de frames van de tegenprestatie en haar handhaving.

Fysieke- en mentale gezondheid

Ook de fysieke- en mentale gezondheid zijn beiden statistisch niet sturend op de frames gebleken. Hoewel de interviews en theoretische verkenning de verwachting wekte dat een betere gezondheid positievere frames teweeg zou brengen, bleek dit niet statistisch te onderbouwen te zijn.

De literatuur laat een eenduidig beeld zien waarin self-rated health en een ‘lager social capital’ onlosmakelijk met elkaar zijn verbonden. Lindstrom en Mohseni tonen eveneens aan dat een lage ‘self-rated health’ afbreuk doet de steun toegewezen aan de overheid (Lindstrom & Mohseni, 2009). Naar verwachting wordt er geen significant effect aangetoond gezien het feit dat respondenten niet in staat zijn objectief te rapporteren over hun gezondheid. Dit fenomeen is een bekend probleem binnen het theoretisch begrip ‘self-rated health’. Geconcludeerd kan worden dat factor ‘self-rated health’ binnen dit onderzoek niet sturend is op de frames van de tegenprestatie en haar handhaving.

Vertrouwen in de gemeente

Tot slot, werd er geen significant sturend effect gevonden door de factor ‘vertrouwen in de gemeente’. Meer vertrouwen zou volgens de interviews en de theoretische verkenning moeten resulteren in positievere frames. Deze relatie werd echter niet aangetoond.

Met deze resultaten positioneert dit onderzoek zich pal tegenover de bestaande literatuur. Het vermoeden wordt dan ook gewekt dat de vereenvoudigde meetmethoden van de factor ‘vertrouwen in de gemeente’ niet in staat is gebleken daadwerkelijk vertrouwen in de overheid te meten. Wellicht is er

onduidelijkheid ontstaan tussen vertrouwen in de activeringcoaches van de Rotterdamse Tegenprestatie en vertrouwen in de gemeente al geheel.

Geconcludeerd kan worden dat factor ‘vertrouwen in de gemeente’ binnen dit onderzoek niet sturend is op de frames van de tegenprestatie en haar handhaving, maar dat nog steeds het vermoeden bestaat dat het toch sturend is.

9. Conclusie

In dit onderzoek is getracht aan te tonen welke persoonsgebonden factoren sturend zijn op de individuele frames betreffende de Rotterdamse Tegenprestatie en haar handhaving onder werkzoekenden en netwerkpartners. Uit inductieve interviews met werkzoekenden kwam een achttal factoren voort. De relatie tussen deze acht factoren en de persoonlijke frames werd geanalyseerd aan de hand van binominale logistische regressies en een theoretische verkenning. Hiermee kan zowel statistisch als theoretisch antwoord gegeven worden op de hoofdvraag: *“Welke persoonlijke factoren zijn sturend op de individuele frames van werkzoekenden en de netwerkpartners betreffende de Rotterdamse tegenprestatie en haar handhaving?”*

Van de acht factoren, te weten: ‘woonsituatie’, ‘invulling tegenprestatie’, ‘self-rated health’, ‘opleidingsniveau’, ‘duur in bijstand’, ‘ervaring dienstverlening gemeente’, ‘visie solidariteit’ en ‘vertrouwen in de gemeente’, bleken slechts een drietal factoren statistisch significant sturend te zijn op minimaal een van de twee frames. Het betreft de factoren: ‘invulling tegenprestatie’, ‘ervaring dienstverlening gemeente’ en ‘visie solidariteit’.

Elk van deze factoren heeft een eigen sturingseffect. Zo resulteert ervaring met het leveren van een tegenprestatie, gemeten door de factor ‘invulling tegenprestatie’, in een drie keer grotere kans (.372) op een positief frame van de tegenprestatie. De theorie verklaart deze significantie doordat een werkzoekende ervaring opdoet met de positieve gevolgen van verrichten van vrijwilligerswerk. Deze positieve gevolgen zullen niet vooraf merkbaar zijn, maar zullen zich gedurende het verstrijken van tijd pas ontwikkelen. Concrete voorbeelden hiervan zijn: de interpersoonlijke relatie tussen de vrijwilliger en de ontvanger van de diensten, het gevoel van voldoening en de reacties van derden op hun werk. Ook de ‘role-identity’, het gevoel dat je ergens bij hoort, zal pas optreden op het moment dat ervaring opgedaan wordt met het leveren van een tegenprestatie.

Een positieve ervaring met de dienstverlening van de gemeente, gemeten door de factor ‘ervaring dienstverlening gemeente’, zorgt eveneens voor een grotere kans op een positief frame, zowel voor de tegenprestatie als voor haar handhaving. Elke stap op de vijftrapsschaal richting een grotere tevredenheid, verhoogt de kans op een positief frame met 1.651 voor het algemene tegenprestatieframe en 1.494 voor het handhavingsframe. De theoretische grondslag die hieronder schuilt, is dat een positievere ervaring met de dienstverlening van een overheid door burgers direct verbonden is met een grotere verleende steun aan een overheid en een stijgend politiek vertrouwen.

Tot slot is ook de visie op solidariteit in de samenleving, gemeten door de factor ‘visie solidariteit’, sturend op een grotere kans op een positief frame. Hier geldt voor elke stap op de vijftrapsschaal

richting de voorkeur voor ‘formele tweezijdige solidariteit’, verhoogt de kans op een positief frame met 1.752 voor het algemene tegenprestatieframe en 1.498 voor het handhavingsframe. De factor ‘visie solidariteit’, is sturend op de frames omdat er in het tegenprestatiebeleid een diepgewortelde ‘tweezijdige formele solidariteit’ schuilgaat. Indien werkzoekenden zich meer identificeren met de grondslag van beleid, zal men ook meer steun verlenen aan de Rotterdamse Tegenprestatie.

De zojuist beantwoorde hoofdvraag vond haar oorsprong in een groter theoretisch vraagstuk. De vraag of persoonlijke factoren van individuen sturend kunnen zijn op de totstandkoming van een persoonlijk frame, was, in het sociaal domein, een tot nu toe onbeantwoorde vraag. Dit onderzoek laat zien, dat naast de framing in de politiek, de media en in beleid, ook individuele factoren invloed kunnen hebben op de vorming van een individueel frame.

10. Discussie

Na de conclusie is er binnen de discussie ruimte voor interpretatie van de uitkomsten, het bespreken van de beperkingen en het doen van suggesties voor eventueel vervolgonderzoek. Getracht is binnen dit onderzoek op een inductieve wijze de invloed van verschillende persoonsgebonden factoren op de persoonlijke frames betreffende de Rotterdamse Tegenprestatie en haar handhaving aan te tonen. Inductieve interviews, een theoretische verdieping en een statistische toets zijn gebruikt om dit inzicht te vergroten.

Van de acht getoetste factoren bleken slechts drie factoren statistisch sturend op de frames van werkzoekenden, te weten: ‘invulling tegenprestatie’, ‘ervaring dienstverlening gemeente’ en ‘visie solidariteit’. Bij de netwerkpartners bleek geen van de factoren statistisch significant sturend. Toch biedt het aantonen van deze sturende werking vernieuwde inzichten. Ook in de bestaande theorie vond het vermoeden van het sturende effect van deze factoren namelijk voldoende steun.

Dit resultaat staat desondanks niet volledig in lijn met de verwachting voortkomend uit de inductieve interviews. Verwacht werd namelijk dat de overige vijf factoren, te weten: ‘woonsituatie’, ‘self-rated health’, ‘opleidingsniveau’, ‘vertrouwen in de gemeente’ en ‘duur in bijstand’, eveneens sturend zouden zijn. Een mogelijke verklaring voor dit resultaat wordt gegeven in de synthese. De literaire verkenning toont aan dat er geen eenduidige waarheid bestaat betreffende de sturende effecten van de factoren: ‘woonsituatie’, ‘opleidingsniveau’ en ‘duur in bijstand’. Bij elk van deze factoren is sturing op een zowel een positief- als een negatief frame theoretisch te onderbouwen. Het resultaat van de factoren ‘self-rated health’ en ‘vertrouwen in de gemeente’ is theoretisch lastiger te verklaren, maar komt vermoedelijk voort uit een ontoereikende meetmethoden.

De afwezigheid van significante sturing op de frames van de netwerkpartners wordt vermoedelijk deels verklaard door de lage response. Daarnaast komen de onderzochte factoren voort uit interviews met werkzoekenden, niet met netwerkpartners. Hoewel de factoren teruggevonden werden in eerder afgenomen interviews, zijn de factoren niet volledig toegespitst op de netwerkpartners. Zoals eerder benoemd is het omwille van de beperkte tijdspanne, waarin dit onderzoek uitgevoerd is, niet mogelijk gebleken inductieve interviews af te nemen onder medewerkers van de netwerkpartners.

Naast de reeds benoemde beperkingen, schuilen er binnen dit onderzoek nog andere beperkingen met een vermoedelijk sturend effect op de resultaten van dit onderzoek. Allereerst is er gebruik gemaakt van een zelf ontworpen survey, hierdoor is een aantal factoren gemeten met methoden die niet eerder hun werking hebben bewezen. Ook is de bestaande operationalisering van twee factoren dermate versimpeld dat de validiteit in twijfel getrokken kan worden. Toch heeft de factoranalyse wel gezorgd

voor enige validatie. Ten tweede is de response onder de netwerkpartners dermate beperkt dat geen uitspraken kunnen worden gedaan met een betrouwbaarheidsinterval van 95 procent.

Ten derde dient benoemd te worden dat de verkregen response naar alle waarschijnlijkheid geen volledige afspiegeling is van de gehele ‘tegenprestatiedoelgroep’. Hoewel de vragen in de survey zo eenvoudig mogelijk geformuleerd zijn, zullen analfabete respondenten of respondenten met een slechte beheersing van de Nederlandse taal, niet in staat geweest zijn te participeren in dit onderzoek. Ook is bekend dat een deel van de tegenprestatiedoelgroep, vanuit wantrouwen of angst, geen post van de gemeente opent. Dit deel van de tegenprestatiedoelgroep is eveneens niet meegenomen in het onderzoek. Werkzoekenden met een duidelijke mening betreffende de Rotterdamse Tegenprestatie zullen juist overgerepresenteerd zijn binnen dit onderzoek.

Ten vierde zullen niet alle vragen door de doelgroep op een gelijke manier geïnterpreteerd zijn, waardoor het vergelijken van antwoorden wordt bemoeilijkt.

Tot slot is het corrigeren van fouten binnen de survey is niet gebeurd volgens de gebruikelijke standaard binnen de bestuurskundige wetenschap, mogelijk is hier onder respondenten verwarring ontstaan. De gehanteerde methoden is overgenomen vanuit de gebruikelijke procedure binnen de onderzoeksafdeling van de Gemeente Rotterdam, te weten: OBI. Indien de respondent een correctie wenst aan te brengen, dient het juiste vakje in zijn geheel ingekleurd te worden. Het kruis in het vakje dat onjuist is, dient onaangeraakt te blijven. Gekozen is voor deze vorm van foutcorrectie gezien het feit dat inwoners van de gemeente Rotterdam deze vorm van enquêteren gewend zijn van hun gemeente. Het effect van deze verwarring lijkt binnen dit onderzoek nihil. Zowel de Cronbach's Alpha-test als de factoranalyse wijzen namelijk de validiteit van de vragen uit, de vragen meten wat ze zouden moeten meten. Daarnaast is de foutcorrectie veelal op een alternatieve manier ingezet, bijvoorbeeld middels cirkels, pijlen of tekst. De onderzoeker is, gezien de kenmerken van de doelgroep van de respondenten mild geweest in het ongeldig verklaren van de survey.

Naast de beperkingen verbonden aan de survey zijn er andere beperkingen aan te wijzen. Allereerst zijn de factoren meegenomen in dit onderzoek niet oneindig. Factoren als ‘leeftijd’, ‘geslacht’ en ‘afkomst’, hadden wellicht, in tegenstelling tot wat uit de inductieve interviews met deze werkzoekenden bleek, wel een significant sturend effect laten zien.

Een reeds onbeantwoorde vraag is in hoeverre de voorafgaand opgestelde topiclijst bepalend is geweest voor de uiteindelijk onderzochte factoren. Te beargumenteren valt dat deze topiclijst, gezien de beperkte spraakvaardigheid van de respondenten, de onderwerpen in de interviews bepaald hebben. Indirect heeft de vooraf opgestelde topiclijst voor een belangrijk deel de onafhankelijke factoren

bepaald. Dit zou afbreuk doen aan de validiteit van het onderzoek. Wel is de topiclijst opgesteld met de input van ervaringsdeskundigen en heeft de onderzoeker getracht het gesprek zo veel mogelijk te laten leiden door de inbreng van de respondent.

Binnen dit onderzoek is gekozen voor een onderzoeksopzet waarin zowel kwalitatieve als kwantitatieve dataverzameling gebruikt wordt. In sommige gevallen staan uitkomsten van de twee vormen van onderzoek gelijk aan elkaar, hiermee groeit het bewijs van het aangetoonde effect. Toch heeft deze onderzoekstechnische keuze de onderzoeker ook moeilijkheden opgeleverd. Zo bleek een groot aantal factoren wel sturend op de frames in de interviews en daarnaast werd ook onderbouwing voor de sturing gevonden in de literatuur, maar dan bleek uit de survey dat het sturende effect niet statistisch onderbouwd kon worden. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat de respondentengroep van de interviews geen valide afspiegeling is van de gehele doelgroep of dat niet het gehele theoretisch landschap doorgespit is. Ook kan de operationalisering niet accuraat zijn of de vragen in de survey zijn niet goed geïnterpreteerd door de respondenten. Zo zijn er nog tal van mogelijke oorzaken te benoemen die kunnen resulteren in lastigheid voor de onderzoeker. Binnen dit onderzoek heeft de onderzoeker gepoogd, zoals in de synthese te lezen valt, de verklaring te vinden voor de afwijkende uitkomsten. Volledige zekerheid kan de onderzoeker hier echter niet bieden.

Een onderwerp dat eveneens aandacht verdiend binnen deze discussie, is de common method bias. Ondanks dat deze bias nog relatief weinig aandacht krijgt binnen de bestuurskunde, volgt een uiteenzetting van de gemaakte afwegingen omtrent dit onderwerp binnen dit onderzoek. In de omliggende wetenschapsgebieden, zoals: de psychologie (Podsakoff et al., 2012), wordt namelijk een groeiende aandacht voor deze bias waargenomen.

Richardson, Simmering en Sturman (2009, 763) definiëren de bovengenoemde bias als: “a systematic error variance shared among variables measured with and introduced as a function of the same method and/or source”. Ruwweg gaat het hier dus om de bias die optreedt wanneer meerdere (on)afhankelijke variabelen met éénzelfde methoden gemeten worden (George & Pandey, 2017). De variantie die ontstaat is “a confounding (or third) variable that influences both of the substantive variables in a systematic way”, dat mogelijk resulteert in een vertekende correlatie tussen de variabelen gemeten met eenzelfde methoden (Jakobsen & Jensen, 2015, 5). Binnen dit onderzoek is gekozen voor een onderzoeksopzet waarin zowel de afhankelijke- als de onafhankelijke variabelen gemeten worden met eenzelfde survey. Te beargumenteren is dus dat een common method bias zou kunnen opspelen.

Bert en Pandey mengen zich in het debat van de bias binnen de bestuurskunde. Ten eerste benadrukken de twee het belang van nuance in deze discussie. Ze stellen dat veel beweringen omtrent de bias binnen de bestuurskunde gebaseerd zijn op ‘selective evidence’, waardoor generalisatie van

deze uitkomsten twijfelachtig gegrond zijn. Daarnaast benoemen ze dat veel variabelen binnen de bestuurskunde percepties betreffen, een survey is dan de enige mogelijke meetmethoden. Tot slot, benoemen de twee de beperkte betrouwbaarheid van archiefgegevens.

Indien de vertaalslag gemaakt wordt naar het eigen onderzoek kan gesteld worden dat vooral het argument aangaande de perceptuele waarden van de variabelen aansluit. Niet eerder is een dergelijke survey afgenomen betreffende percepties van werkzoekenden over de Rotterdamse Tegenprestatie. Er kan dan ook geen beroep gedaan worden op archiefdata wat betreft de afhankelijke variabelen. Ook zijn niet alle onafhankelijke variabelen te achterhalen uit het gemeentearchief. Daarnaast betreft dit onderzoek een exploratief inductief onderzoek, vervolgonderzoek zal moeten volgen om tot harde kennis te komen.

Een laatste beperking binnen dit onderzoek betreft de ‘social desirability bias’ (Dodou & de Winter, 2014). Respondenten geven in de interviews op een dusdanige manier antwoord dat in lijn zijn met de geldende normen of cultuur. Deze bias bemoeilijkt het onderzoeksproces voor de onderzoeker, respondenten laten minder snel het achterste van hun tong zien. Zoals reeds besproken heeft de onderzoeker getracht de sociaal wenselijke antwoorden te beperken door onder andere: het nadrukkelijk doorvragen met open vragen en de anonimiteit van de respondent te benadrukken. Toch is het niet mogelijk om de aanwezigheid van de ‘social desirability bias’ volledig uit te sluiten. Werkloosheid, bijstand en de Rotterdamse Tegenprestatie blijven namelijk beladen onderwerpen.

Naast de ‘social desirability bias’, is de onderzoeker zich bewust geweest van een breder scala aan biases. Zo is getracht de ‘cognitieve dissonantie bias’, de onaangename spanning die een respondent ervaart bij tegenstrijdige overtuigingen, ideeën of opvattingen of als er wordt vastgesteld dat diegene in strijd met de eigen overtuiging handelt, te ondervangen door elke vorm van waardenoordeel te voorkomen (Festinger, 1957). Ook is de ‘sponsor-bias’, de doorwerking van gevoelens die respondenten reeds hebben bij de geldschieter van het onderzoek in de interviews, ondervangen door de respondenten te verzekeren dat de onderzoeker geen medewerker is van de Gemeente Rotterdam, maar een onderzoeker van de Erasmus Universiteit (Krimsky, 2012).

Ondanks de beperkingen brengt dit onderzoek inzicht in de totstandkoming van individuele frames onder werkzoekenden en netwerkpartners binnen de Rotterdamse Tegenprestatie. Daarmee is dit onderzoek een aanvulling op de bestaande framingsliteratuur, want eerdere studies toonden geen conclusies over de sturende werking van persoonsgebonden kenmerken op de totstandkoming van een frame. Hierbij moet wel rekening gehouden worden met het feit dat dit onderzoek zich uitsluitend heeft gefocust op werkzoekenden en netwerkpartners betrokken bij de Rotterdamse Tegenprestatie.

Aan de hand van uitkomsten van dit onderzoek kan niet aangenomen worden dat bij de opbouw van elk frame sturende persoonlijke factoren aanwezig zijn.

Uitkomsten van dit onderzoek bieden veel ruimte voor vervolgonderzoek. Binnen de bestuurskunde is nog maar weinig aandacht voor individuele frames onder burgers. Uit de inductieve interviews is voortgekomen dat alle werkzoekenden en netwerkpartners een eigen frame hebben. Deze personen dragen hun frame niet uit via de media, beleid of de politiek, maar ze dragen deze wel uit in het dagelijks leven. De frames onder werkzoekenden en netwerkpartners zorgen voor het succes of falen van de Rotterdamse Tegenprestatie. Persoonlijke frames onder burgers verdienen dan ook meer aandacht. Vervolgonderzoek zou zich bijvoorbeeld kunnen focussen op de manier waarop het sturende effect van persoonlijke factoren zich verhoudt ten opzichte van framing in de politiek, beleid en de media. Daarnaast zullen de aangetoonde effecten van de sturende factoren op de frames binnen andere delen van het sociaal domein onderzocht moeten worden. Hiermee kan meer helderheid verschaft worden in de doeltreffendheid van risicoprofilering in het sociale domein. Tot slot is het interessant om een meer uitgebreid onderzoek te doen naar de sturende effecten van factoren onder netwerkpartners. Klaarblijkelijk worden frames van netwerkpartners door andere factoren gestuurd dan bij werkzoekenden.

11. Aanbevelingen

Zoals in de inleiding reeds beschreven, kampt Taskforce Tegenprestatie met een controlevraagstuk. Opzoek naar een creatieve oplossing voor de worsteling met het verplichte karakter en de enorme omvang van de doelgroep ontstond bij de onderzoeker aandacht voor de heersende frames onder werkzoekenden en netwerkpartners. Het succes van de Rotterdamse Tegenprestatie is immers afhankelijk van de instelling van deze twee groepen. Inzicht in de totstandkoming van de geldende frames zal in potentie sturing kunnen geven binnen bovenstaand vraagstuk.

Doorvertaling van dit inzicht in risicoprofielen, zou voor de gemeente Rotterdam een krachtig middel kunnen zijn binnen het vraagstuk. Hieronder gaat de assumptie schuil dat werkzoekenden met negatieve frames sneller zullen frauderen. Doordat de intrinsieke persoonskarakteristieken niet significant sturend zijn gebleken, is het genereren van risicoprofielen op dit moment nog niet mogelijk. Aanbevelingen kunnen louter gedaan worden aan de hand van de factoren die wel sturend gebleken zijn. Onderstaande aanbevelingen bevatten zowel een strategische- als tactische lading.

Aanbeveling 1: Controle op naleving van de Rotterdamse Tegenprestatie dient zich te focussen op de eerste paar weken.

De factor ‘invulling tegenprestatie’ toont aan dat ervaring met het leveren van een tegenprestatie sturend is op het hebben van een positief frame van de tegenprestatie. Uit zowel de praktijk als de wetenschappelijke literatuur blijkt namelijk dat een frame van werkzoekenden, betreffende de tegenprestatie, positiever wordt naarmate ervaring toeneemt. Pas nadat men ervaring heeft opgedaan met het leveren van een tegenprestatie, ervaart men de positieve gevolgen, zoals: ‘role-identity’. Controle dient daarnaast niet plaats te vinden onder werkzoekenden die al langere tijd een tegenprestatie leveren, deze personen hebben de meerwaarde van de tegenprestatie reeds ingezien.

In de praktijk zal deze aanbeveling vorm kunnen krijgen door controle middels onverwachte werkbezoeken bij werkzoekenden tijdens hun eerste drie maanden op een tegenprestatieplek. Essentieel voor het doorvoeren van dit controlemechanisme is de accurate communicatie betreffende de werkroosters. Naar inschatting van de onderzoeker lijkt dit momenteel voldoende te gebeuren. Naast deze onverwachte werkbezoeken raadt de onderzoeker Taskforce Tegenprestatie aan in de eerste drie maanden tegenprestatie een evaluatiecomponent toe te voegen. Door het maandelijks invullen van een evaluatieformulier door de werkzoekenden zelf, zal de grip op de doelgroep vergroot worden, daarnaast krijgen werkzoekenden zelf ook inzicht in hun persoonlijke groei. De positieve effecten van het verrichten van vrijwilligerswerk worden dan nogmaals benadrukt, waardoor de positief frames een groei zullen doormaken.

In lijn met bovenstaande aanbevelingen kunnen zelfs vraagtekens gezet worden bij de eerder besproken, op dit moment geldende, ‘sturing op zelfsturing’. Juist voor sceptische werkzoekenden is de ervaring met het leveren van een tegenprestatie essentieel. Door het initiatief bij de werkzoekenden zelf te laten liggen, wordt de kans dat men nooit begint met de tegenprestatie vergroot. Het plegen van fraude zal in dit geval op de loer liggen.

Aanbeveling 2: Controle op naleving van de Tegenprestatie dient zich te focussen op werkzoekenden met een lage tevredenheid over de dienstverlening van de gemeente.

Ook op basis van de factor ‘ervaring dienstverlening gemeente’ kunnen aanbevelingen worden gedaan. Tevredenheid met het de dienstverlening van de gemeente resulteert in zowel een positief frame van de tegenprestatie als van een positief frame van de handhaving van de tegenprestatie. Een positieve ervaring met de dienstverlening van een gemeente is nauw verbonden met een groter politiek vertrouwen en een grotere verleende steun aan een overheid. In de praktijk heeft de onderzoeker ervaren dat Taskforce Tegenprestatie zich actief inzet om de eigen dienstverlening te verbeteren. Een aanbeveling om de dienstverlening van de Taskforce Tegenprestatie te verbeteren is dan ook overbodig. Wel kan er aanbevolen worden dat werkzoekenden waarvan bekend is dat ze ontevreden zijn met de dienstverlening van de gemeente, strenger te controleren op de naleving van de tegenprestatie.

In de praktijk zal deze mate van tevredenheid gemeten worden door de activeringscoach. Dit kan gebeuren bij het eerste verkennende gesprek nadat de werkzoekenden een uitnodiging via de post ontvangen heeft. Indien werkzoekende geen gehoor geeft aan deze eerste uitnodiging, zal het gesprek plaatsvinden na het ontvangen van een tweede, aangetekende, uitnodiging. Hoe hoog de ontevredenheid van de individuele werkzoekenden ook is, het eerste gesprek zal altijd plaatsvinden gezien de wettelijke verplichting. Zoals eerder vermeld bestaat er zelfs een mogelijkheid tot huisbezoek.

Aanbeveling 3: Controle op naleving van de Tegenprestatie dient zich te focussen op werkzoekenden met afkeer tegen ‘formele tweezijdige solidariteit’.

Tevens, gaf ook de factor ‘visie solidariteit’ ruimte voor het geven van aanbevelingen. Een voorkeur voor een ‘formele tweezijdige solidariteit’, resulteert in zowel een positief frame van de tegenprestatie als in een positief frame van de handhaving van de tegenprestatie. De kans is dan ook groter dat werkzoekenden met een grotere afkeer tegen ‘formele tweezijdige solidariteit’ zullen frauderen. Deze uitkomst zal in de praktijk eveneens betekenen dat de activeringcoach tijdens het eerste gesprek een inschatting dient te maken van de oriëntatie van de werkzoekende betreffende de solidariteit. Op basis van deze inschatting kan dan een vervolg geven worden aan het controlecomponent.

Aanbeveling 4: De gemeente Rotterdam dient zich te beseffen dat de totstandkoming van een frame positie gebonden is.

Uit dit onderzoek kwam mooi naar voren dat de sturende werking van persoonsgebonden factoren bij netwerkpartners een andere invloed hebben dan bij werkzoekenden. Ook bij de gemiddelde Rotterdamse burger zal het persoonlijk frame weer anders opgebouwd worden. De gemeente Rotterdam dient zich hier bewust van te zijn. Het is dan ook aan te raden dat Taskforce Tegenprestatie binnen haar campagnes voor de Rotterdamse Tegenprestatie inspeelt op de verschillende manieren van de totstandkoming van de frames van de verschillende doelgroepen. Zo bleek bijvoorbeeld uit dit onderzoek dat werkzoekenden anders benadert moeten worden dan netwerkpartners.

Aanbeveling 5: Gebruik inhoudelijke opbouw van de frames in de campagne.

Dit onderzoek heeft zich voornamelijk gefocust de sturende werking van factoren op individuele frames. Toch is er in beperkte mate ook aandacht geweest voor de opbouw van de frames. Als iemand een negatief frame heeft, waarop is dat dan gebaseerd? Het aanvullende conceptueel model, figuur 5, laat zien dat er een viertal soorten stellingen is opgenomen in dit onderzoek. Tabel 2 biedt inzicht in de inhoud van deze stellingen. Tabel 18 laat zien dat de stellingen voor werkzoekenden volledig significant voorspellend waren. Antwoorden op deze stellingen voorspellen de richting van het frame. Zo leidt overeenstemming met positieve stellingen bijvoorbeeld sneller tot een positief frame. Dit inzicht kan de doeltreffendheid van campagne omtrent de Rotterdamse Tegenprestatie vergroten. De indicatoren voor een positieve stelling kan ingezet worden in de campagne, maar ook de indicatoren van de negatieve stellingen kunnen helpen negatieve frames de wereld uit te helpen.

Literatuur

- Abelson, R., & Schank, R.C. (1977). *Scripts, plans, goals and understanding. An inquiry into human knowledge structures*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Asendorpf, J.B. (2004). *Psychology of personality*. New York/Berlin: Springer-Verlag.
- Ayres, I. & Braithwaite, J. (1992). *Responsive Regulation*. Oxford: Oxford University Press.
- Baarda, B. (2009). *Dit is onderzoek!* Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers B.V.
- Bachrach, P. & Baratz, M. (1970). *Power and Poverty: Theory and Practice*. New York: Oxford University Press.
- Bai, M. (2005, 17 juli). The framing wars. *New York Times Magazine*. Geraadpleegd op 23 augustus 2017, van <http://www.nytimes.com/2005/07/17/magazine/the-framing-wars.html>
- Banfield, E.C. (1958). *The Moral Basis of a Backward Society*. Glencoe: Free Press
- Barber, B. (1983). *The logic and limits of trust*. New Brunswick, NJ: Rutgers University Press
- Bartlett, F.C. (1932). *Remembering: A Study in Experimental and Social Psychology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bateson, G. (1972). *Steps to an Ecology of Mind: A Revolutionary Approach to Man's Understanding of Himself*. New York: Ballantine Books.
- Beer, de, P.T. (2009). De vele gezichten van solidariteit. In Dijk, van, J.J. (Ed.) *Verbindend bouwen: over solidariteit en verzorgingsstaat* (pp. 61-72). Utrecht: Kok
- Beer, de, P.T. (2012). Solidariteit onder druk. *Socialisme en Democratie*, 69(7/8), 30-38.
- Beer, de, P.T., & Koster, F. (2007). *Voor elkaar of uit elkaar? Individualisering, globalisering en solidariteit*. Amsterdam: Aksant/de Burcht.
- Bekkers, R. (2005). "Nee heb je, ja kun je krijgen": de effectiviteit van fondsenwervings- en rekruteringsstrategieën van maatschappelijke organisaties. In Volker, B. (Ed.) *Burgers in de buurt: Samenleven in school, wijk en vereniging* (pp. 129-152). Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Bennett, W.L. (2016). *News: The politics of illusion*. Chicago: University of Chicago Press.
- Beyer, A., Knutsen, C.H., & Rasch, B.E. (2014). Election Campaigns, Issue Focus and Voting Intentions: Survey Experiments of Norwegian Voters. *Scandinavian Political Studies*, 37(4), 406-427.
- Birkland, T.A., & Lawrence, R.G. (2009). Media framing and policy change after Columbine. *American Behavioral Scientist*, 52(10), 1405-1425.
- Blonk, R., Cremer, R., Bol, E. & Heerema, F. (2007). *TNO-rapport JOBS FIRST. Een innovatief traject om werklozen met zeer grote afstand tot de arbeidsmarkt te begeleiden naar werk. Verslag van een experiment*. TNO: Hoofddorp.

- Bok, D. (1997). Measuring the performance of government. In: Nye, Jr., J.S., Zelikow, P.D., & King, D.C (Ed.) *Why People Don't Trust Government* (pp. 55-76). Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Boomgaarden, H.G., & Vliegenthart, R. (2007). Explaining the rise of anti-immigrant parties: The role of news media content. *Electoral Studies*, 26(2), 404-417.
- Boomgaarden, H.G., Schuck, A.R.T., Elenbaas, M., & de Vreese, C.H. (2011). Mapping EU attitudes: Conceptual and empirical dimensions of Euroskepticism and EU support. *European Union Politics*, 12(2), 241-266.
- Bouckaert, G., & Walle, van de, S. (2001, September). *Government performance and trust in government*. Paper gepresenteerd op de Permanent Study Group of Productivity and Quality in the Public Sector at the European Group of Public Administration Annual Conference, Vaasa, Finland.
- Bovens, M., & Wille, A. (2008). Deciphering the dutch drop: Ten explanations for decreasing political trust in the Netherlands. *International Review of Administrative Sciences*, 74(2), 283-305.
- Bowler, S., Donovan, T., & Tolbert, C. (Ed.) (1998). *Citizens as Legislators: Direct Democracy in the United States*. Columbus: Ohio State University Press.
- Box, G.E.P, & Tidwell, P.W. (1962). Transformation of the independent variables. *Technometrics*, 4(4), 531-550.
- Broese van Groenou, M., & Deeg, D. (2010). Formal and informal social participation of the 'young old' in the Netherlands in 1992 and 2002. *Ageing & Society*, 30(3), 445-466.
- Brosius, H.B., & Eps, P. (1995). Prototyping through key events: News selection in the case of violence against aliens and asylum seekers in Germany. *European Journal of Communication*, 10(3), 391-412.
- Brown, R. (2011). Mediatization and News Management in Comparative Institutional Perspective. In Brants, K. & Voltmer, K. (Ed.) *Political communication in postmodern democracy* (pp. 59-74). Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Bruijn, de, H. (2010). *Geert Wilders in debat – Over de framing en reframing van een politieke boodschap*. Den Haag: Lemma.
- Bruijn, de, H. (2010). *Geert Wilders in debat: Over de framing en reframing van een politieke boodschap*. Den Haag: Lemma.
- Bruijn, de, H. (2011). *Framing*. Amsterdam: Atlas
- C.J. Tolbert, K. Mossberger. (2006). The effects of e-government on trust and confidence in government. *Public Administration Review*, 66(3), 354-369
- Carragee, K.M., & Roefs, W. (2004). The neglect of power in recent framing research. *Journal of Communication*, 54(2), 214-233.
- CBS. (2015). *Meer vertrouwen in de EU dan in de Tweede Kamer*. Geraadpleegd op 23 augustus 2017, van <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2015/42/meer-vertrouwen-in-eu-dan-in-tweede-kamer>.

- Chacon, M. L., Vecina, M. C., & Davila, M. C. (2007). The three-stage model of volunteers' duration of service. *Social Behavior and Personality*, 35(5), 627–642.
- Christensen, T., & Lægheid, P. (2005). Trust in government: The relative importance of service satisfaction, political factors, and demographics. *Public Performance and Management Review*, 28(4), 487-511.
- Cole, K. (2006, juli), *Wellbeing, psychological capital, and unemployment: an integrated theory*. Paper gepresenteerd op de joint annual conference van de International Association for Research in Economic Psychology (IAREP) en de Society for the Advancement of Behavioural Economics (SABE), Parijs.
- Coleman, S.C. (1990). *Foundations of Social Theory*. Cambridge: Harvard University Press.
- Craig, S.C. (1993). *The Malevolent Leaders: Popular Discontent in America*. Boulder, CO: Westview Press.
- Craig, S.C. (1996). The Angry Voter: Politics and Popular Discontent in the 1990s. In Craig, S.C. (Ed.) *Broken Contract: Changing Relationships between Americans and their Government* (pp. 46-66). Boulder, CO: Westview Press.
- Crossley, C. & Stanton, J. (2005). Negative affect and job search: Further examination of the reverse causation hypothesis. *Journal of Vocational Behavior*, 66(3), 549-560.
- Crujisen, van der, C. A., Eijffinger, S. C., & Hoogduin, L. H. (2010). Optimal central bank transparency. *Journal of International Money and Finance*, 29(8), 1482-1507.
- De Vreese, C. H. (2005). News framing: Theory and typology. *Information Design Journal*, 13(1), 51-62.
- Dohmen, A., Verbakel, C.M.C., & Kraaykamp, G. (2010). Sociaal vertrouwen in de Europese context. Een multi-niveauanalyse met 18 landen. *Mens en Maatschappij*, 85(2), 154-175.
- Dodou, D., & Winter, de, J. C. (2014). Social desirability is the same in offline, online, and paper surveys: A meta-analysis. *Computers in Human Behavior*, 36, 487-495.
- Druckman, J.N. (2001). The implications of framing effects for citizen competence. *Political behavior*, 23(3), 225-256.
- Durkheim, E. (1982). *Rules for the Explanation of Social Facts*. New York: The Free Press.
- Durkheim, E. (1893/1997) *The division of labor in society, with an introduction by Lewis Coser*. New York: The Free Press.
- Durkheim, E. (1951). *Suicide (Le Suicide, 1897)*. New York: Free Press.
- Eaker, E.D., Sullivan, L.M., Kelly-Hayes, M., D'Agostino Sr, R.B., & Benjamin, E.J. (2005). Tension and anxiety and the prediction of the 10-year incidence of coronary heart disease, atrial fibrillation, and total mortality: the Framingham Offspring Study. *Psychosomatic Medicine*, 67(5), 692-696.
- Eccles, J.S., & Barber, B. L. (1999). Student council, volunteering, basketball, or marching band: What kind of extracurricular involvement matters? *Journal of Adolescence Research*, 14(1), 10–43.

- Entman, R.M. (1991). Symposium framing US coverage of international news: Contrasts in narratives of the KAL and Iran air incidents. *Journal of communication*, 41(4), 6-27.
- Entman, R.M. (1993). Framing: Toward clarification of a fractured paradigm. *Journal of communication*, 43(4), 51-58.
- Festinger, L. (1957). *A theory of cognitive dissonance*. Evanston, IL: Row & Peterson.
- Fischer, J., & Volker, H. (2008). Determinants of Trust in the European Central Bank, Working Paper Series in Economics and Finance 695, Stockholm School of Economics.
- Fukuyama, F. (1996). *Trust: The social virtues and the creation of prosperity*. New York: Simon & Schuster.
- Gamson, W.A. (1992). *Talking politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gelderblom, A., Koning, de, J. & Lachhab, K. (2007). *Effecten van "zachte" kenmerken op de reïntegratie van de WWB, WW en AO-populatie. Een literatuurstudie*. Rotterdam: SEOR.
- Gemeente Rotterdam (2013). Factsheet Maatschappelijke Ontwikkeling. Rotterdam.
- Gemeente Rotterdam (2014a). Plan van Aanpak Tegenprestatie (2014-2018). Rotterdam.
- Gemeente Rotterdam (2014b). Inrichting Taskforce Tegenprestatie. Rotterdam.
- George, B. & Pandey, S. (2017). We Know the Yin But Where Is the Yang? Toward a Balanced Approach on Common Source Bias in Public Administration Scholarship. *Review of Public Personnel Administration*, 37(2), 245- 270.
- Gesthuizen, M., Van der Meer, T., & Scheepers, P. (2008). Education and dimensions of social capital: Do educational effects differ due to educational expansion and social security expenditure? *European Sociological Review*, 24(5), 617-632.
- Gier, de, E. (2010). Activering van langdurig werklozen in de bijstand. *Tijdschrift voor Arbeidsvraagstukken*, 26(3), 306-315.
- Gier, de, E., Grevel, S., Miedema, F. & Vrieze, G. (2008). *"Onder druk wordt alles vloeibaar". Onderzoek naar activering van de granieten kern in de bijstand op de stedelijke arbeidsmarkt*. Den Haag: Nicis Institute.
- Gitlin, T. (1980). *The whole world is watching: Mass media in the making & unmaking of the new left*. Berkeley: University of California Press.
- Goffman, E. (1974). *Frame analysis: An essay on the organization of experience*. Cambridge: Harvard University Press.
- Goldsmith, A.H., Veum, J.R. & Darity jr., W. (1997). Unemployment, joblessness, psychological well-being and self-esteem: theory and evidence. *Journal of Socio-Economics*, 26(2), 133-158.
- Gorp, van, B. (2006). *Framing asiel: Indringers en slachtoffers in de pers*. Leuven: Acco.
- Gorp, van, B. (2007). Het reconstrueren van frames via inductieve inhoudsanalyse: uitgangspunten en procedures. *KWALON* 35, 12(2), 13-18.

- Groen, M. & Zwan, van der, N. (2005). Tussen feit en interpretatie. Frames in het NOS-journaal en het RTL-nieuws. In: Brants, K. & Praag, van, P. *Politiek en media in verwarring. De verkiezingscampagnes in het lange jaar 2002* (pp. 92-110). Amsterdam: Het Spinhuis.
- Groot, I. (2009). Hoe helpen we langdurig werklozen aan een baan? *TPEdigitaal*, 3(2), 67-84.
- Grube, J. & Piliavin, J.A. (2000). Role-identity, organizational experiences, and volunteer performance. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 26(9), 1108-1119.
- Hallahan, K. (1999). Seven models of framing: Implications for public relations. *Journal of public relations research*, 11(3), 205-242.
- Hardin, R. (1999). Do we want trust in government? In Warren, M.E. (Ed.) *Democracy and Trust* (pp. 22-41). Cambridge: Cambridge University Press.
- Hart, P, 't en M. Kleiboer (1995) 'Beeldenstrijd in beleidsvorming'. *Beleid & Maatschappij*, 22(5), 314-320.
- Hetherington, M. J. (1998). The Political Relevance of Political Trust. *American Political Science Review*, 92(4), 791-808.
- Hetherington, M.J. (1999). The effect of political trust on the presidential vote. 1968-96. *American Political Science Review*, 93(2), 311-326.
- Hibbing, J.R., & Theiss-Morse, E. (1998). Too Much of a Good Thing: More Representative is Not Necessarily Better. *Political Science and Politics*, 31(1), 28-31.
- Hibbing, J.R., & Theiss-Morse, E. (2001). Process Preferences and American Politics: What the People Want Government To Be. *American Political Science Review* 95(1), 145-53.
- Hibbing, John R. and Elizabeth Theiss-Morse. (2002). *Stealth Democracy: Americans' Beliefs about How Government Should Work*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hoof, van, J. & Ruysseveldt, van, J. (2001). *Sociologie en de moderne samenleving; maatschappelijke veranderingen van de industriële revolutie tot in de 21e eeuw*. Amsterdam: Boom uitgevers.
- Hyypä, M.T., & Maki, J. (2001) Why do Swedish-speaking Finns have longer active life? An area for social capital research. *Health Promotion International*, 16(1), 55-64.
- Ingen, van, E., & Dekker, P. (2011). Changes in the determinants of volunteering: Participation and time investment between 1975 and 2005 in the Netherlands. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 40(4), 682-702.
- Inglehart, R. (1997). Postmaterialist Values and the Erosion of Institutional Authority. In. Nye, Jr., J.S., Zelikow, P.D., & King, D.C (Ed.) *Why People Don't Trust Government* (pp. 217- 236). Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Jaeger, M. M. (2006). What makes people support public responsibility for welfare provision: Self-interest or political ideology? A longitudinal approach. *Acta Sociologica*, 49(3), 321-338.
- Jakobsen, M., & Jensen, R. (2015). Common Method Bias in Public Management Studies. *International Public Management Journal*, 18(1), 3-30.

- Janssen, D., & Mulder, N. (2009). De taal van de onderbuik: De retoriek van Geert Wilders. *Onze taal*, 78(12), 344-346.
- John, O.P., & Srivatsava, S. (1999). The Big Five trait taxonomy: History, measurement, and theoretical perspectives. In Pervin, L.A., & John, O.P. *Handbook of personality: Theory and research*, (pp.102-138). New York: Guilford.
- Kahneman, D., & Tversky, A. (2000). *Choices, values, and frames*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kaltenthaler, K., Anderson, C. J., & Miller, W. J. (2010). Accountability and independent central banks: Europeans and distrust of the European Central Bank. *JCMS: Journal of Common Market Studies*, 48(5), 1261-1281.
- Kanfer, R., Wanberg, C.R., & Kantrowitz, T.M. (2001). Job search and employment: A personality-motivational analysis and meta-analytic review. *Journal of Applied Psychology*, 86(5), 837-855.
- Kasl, S.V. (1982). Strategies of research on economic instability and health. *Psychological Medicine*, 12(3), 637-649.
- King, D.C. (1997). The polarization of American parties and mistrust in government. In Nye, Jr., J.S., Zelikow, P.D., & King, D.C (Ed.) *Why People Don't Trust Government* (pp. 155-178). Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Kingdon, J.W. (1995) *Agendas, Alternatives, and Public Policies*. New York: Longman.
- Knack, S. & Keefer, P. (1997). *Does social capital have an economic payoff? A Cross-country investigation*. Quarterly Journal of Economics, 112(4), 1251-1288.
- Korsten, A.F. (2013). 'Framing' in de politiek. Geraadpleegd op 23 augustus 2017, van: <http://www.arnokorsten.nl/PDF/Democratie/Framing%20in%20de%20politiek.pdf>
- Kraaykamp, G. (1996). Ontwikkelingen in de social segmentatie van vrijetijdsbesteding: Toenemende exclusiviteit of evenredige participatie? In Ganzeboom, H.B.G. & Ultee, W. (Ed.) *De sociale segmentatie van Nederland in 2015* (pp. 171-204). Den Haag: SDU.
- Krimsky, S. (2012). Do Financial Conflicts of Interest Bias Research? *Science, Technology, & Human Values*, 38(4), 566 – 587
- Laerd Statistics (2015). *Binominal logistic regression using SPSS Statistics. Statistical tutorials and software guides*. Geraadpleegd op 23 augustus 2017, van <https://statistics.laerd.com/premium/spss/blr/binomial-logistic-regression-in-spss-15.php>
- Leon, L.C. & Matthews, L.R. (2010). Self-esteem Theories: Possible Explanations for Poor Interview Performance for People Experiencing Unemployment. *Journal of Rehabilitation*, 76(1), 41-50.
- Levi, M. (1988). *Of Rule and Revenue*. Berkeley: University of California Press.
- Levi, M. (1997). *Consent, dissent and patriotism*. New York: Cambridge University Press
- Liem, R. & Liem, J. (1988). Psychological Effects of Unemployment on Workers and Their Families. *Journal of Social Issues*, 44(4), 87-105.

- Lindstrom, M., & Mohseni, M. (2009). Social capital, political trust and self-reported psychological health: A population-based study. *Social Science & Medicine*, 68(3), 436-443.
- Lippe, van der, T. (2007). Dutch workers and time pressure: Household and workplace characteristics. *Work, Employment and Society*, 21(4), 693-711.
- Mansbridge, J. (1997). Social and Cultural Causes of Dissatisfaction with U.S. Government. In. Nye, Jr., J.S., Zelikow, P.D., & King, D.C (Ed.) *Why People Don't Trust Government* (pp. 133-153). Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Marta, E., & Pozzi, M. (2008). Young people and volunteerism: A model of sustained volunteerism during the transition to adulthood. *Journal of Adult Development*, 15(1), 35.
- McArdle, S., Waters, L., Briscoe, J.P. & Hall, D.T. (2007). Employability during unemployment: Adaptability, career identity and human and social capital. *Journal of Vocational Behavior*, 71(2), 247-264.
- McKee-Ryan, F.M., Song, Z., Wanberg, C.R., & Kinicki, A.J. (2005). Psychological and physical wellbeing during unemployment: A meta-analytic study. *Journal of Applied Psychology*, 90(1), 53-76.
- Miller, A. H., & Listhaug, O. (1990). Political parties and confidence in government: A comparison of Norway, Sweden and the United States. *British Journal of Political Science*, 20(3), 357-386.
- Miller, M.M. & Riechert, B.P. (2001). The Spiral of Opportunity and Frame Resonance: Mapping the Issue Cycle in News and Public Discourse. In Reese, S.D., Gandy, O.H. & Grant A.E. (eds.) *Framing Public Life: Perspectives on Media and our Understanding of the Social World*. (pp. 107-121). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Minsky, M. (1975). A framework for representing knowledge. In P. H. Winston (Ed.) *The psychology of computer vision*. (pp. 211-277). New York: McGraw-Hill Book.
- Moody, R.F.I. (2010). *Mapper Power: Geographical Information Systems, Agenda-Setting and Policy Design*. (Doctoral Thesis, Erasmus University Rotterdam, Rotterdam, Nederland). Geraadpleegd via <http://hdl.handle.net/1765/18346>
- Mooij, de, R. (2006). *Reinventing the Welfare State*. Den Haag: CPB.
- Naber, C. (2017, 9 maart). Waarom Rotterdam al jaren 'bijstandshoofdstad' van Nederland is. *NRC Handelsblad*. Geraadpleegd op 23 augustus 2017, van <https://www.nrc.nl/nieuws/2017/03/09/rotterdam-worstelt-met-langdurige-bijstand-7139255-a1549557>
- National public health report. (2001). Stockholm: National Board on Health and Welfare.
- National public health report. (2005). Stockholm: National Board on Health and Welfare.
- Nelson, T.E., Clawson, R.A., & Oxley, Z.M. (1997). Media framing of a civil liberties conflict and its effect on tolerance. *American Political Science Review*, 91(3), 567-583.
- Nisbet, M.C., & Huge, M. (2006). Attention cycles and frames in the plant biotechnology debate: Managing power and participation through the press/policy connection. *Harvard International Journal of Press/Politics*, 11(2), 3-40.

Norris, P. (1999). *Critical Citizens: Global Support for Democratic Governance*. Oxford: Oxford University Press.

Nye, Jr., J.S. (1997). Introduction: The Decline of Confidence in Government. In Nye, Jr., J.S., Zelikow, P.D., & King, D.C (Ed.) *Why People Don't Trust Government* (pp. 1-18). Cambridge, MA: Harvard University Press.

O'Brien, L. T., Crain, A. L., Omoto, A. M., & Snyder, M. (2000, mei). *Matching motivations to outcomes: Implications for persistence in service*. Paper gepresenteerd op de Annual meetings of the Midwestern Psychological Association, Chicago.

Omoto, A.M., & Snyder, M. (2002). Considerations of community: The context and process of volunteerism. *American Behavioral Scientist*, 45(5), 846–867.

Oorschot, van, W.J.H. (1997). Solidair en collectief of marktgericht en selectief? Nederlanders over sociale zekerheid. *Beleid en Maatschappij*, 24(4), 162-174.

Oorschot, van, W.J.H. (1998). Deservingness and conditionality of solidarity. *Sociale Wetenschappen*, 41(3), 54-78.

Orren, G. (1997). Fall from grace: the public's loss of faith in government. In Nye, J.S., Zelikow, P.D. & King, D.C. (Ed.) *Why Americans Mistrust Government* (pp. 77-108). Cambridge: Harvard University Press.

Osguthorpe, R. T., & Scruggs, T. E. (1986). Special education students as tutors: A review and analysis. *Remedial Special Education*, 7(4), 15–25.

Parker, W.C., Mueller, M., & Wendling, L. (1989). Critical reasoning on civic issues. *Theory & Research in Social Education*, 17(1), 7-32.

Penner, L. A., & Finkelstein, M. A. (1998). Dispositional and structural determinants of volunteerism. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74(2), 525–537.

Podsakoff, P. M., MacKenzie, S. B., & Podsakoff, N. P. (2012). Sources of Method Bias in Social Science Research and Recommendations on How to Control It. *Annual Review of Psychology*, 63(1), 539-569.

Post, S. G. (2007). *Altruism and health: Perspectives from empirical research*. New York: Oxford University Press.

Putnam, R.P. (1993). *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton: Princeton University Press.

Putnam, R.P. (2000). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon and Schuster.

Richardson, H. A., Simmering, M. J., & Sturman, M. C. (2009). A Tale of Three Perspectives: Examining Post Hoc Statistical Techniques for Detection and Correction of Common Method Variance. *Organizational Research Methods*, 12(4), 762-800.

Rose, L.E., & Pettersen, P.A. (2000). The legitimacy of local government. What makes a difference? Evidence from Norway. In Hoggart, K.& Clark, T.N. (Ed.) *Citizen responsive government*. Research in Urban Policy. Amsterdam: JAI Press.

Rothman, A. J., & Salovey, P. (1997). Shaping perceptions to motivate healthy behavior: the role of message framing. *Psychological bulletin*, 121(1), 3.

Salvador-Ferrer, C.M. (2010). Quality of university services: dimensional structure of SERVQUAL vs ESQS. *Service Science*, 2(3), 167-76.

Schaufeli, W.B. (1997). Youth Unemployment and Mental Health: Some Dutch Findings. *Journal of Adolescence*, 20(3), 281-292.

Scheffer, P. (2007). *Het land van aankomst*. Amsterdam: De Bezige Bij.

Schoen, H. (2007). Personality traits and foreign policy attitudes in German public opinion. *Journal of Conflict Resolution*, 51(3), 408-430.

Schön, D.A., & Rein, M. (1994). *Frame reflection: Toward the resolution of intractable policy controversies*. New York: Basic Books.

Semetko, H.A., & Valkenburg, P.M. (2000). Framing European politics: A content analysis of press and television news. *Journal of communication*, 50(2), 93-109.

Smith, P., & Polanyi, M. (2003). Social norms, social behaviours and health: an empirical examination of a model of social capital. *Australian and New Zealand Journal of Public Health*, 27(4), 456-463

Sniderman, P. M., Theriault, S.M. (1999 april). *The dynamics of political argument and the logic of issue framing*. Paper gepresenteerd op de annual meeting of the Midwest Political Science Association, Chicago.

Snow, D.A., Rochford Jr, E.B., Worden, S.K., & Benford, R.D. (1986). Frame alignment processes, micromobilization, and movement participation. *American sociological review*, 51(4), 464-481.

Snyder, M., & Cantor, N. (1998). Understanding personality and social behavior: A functionalist strategy. In Gilbert, D. T., Fiske, S. T., & Lindzey, G. (Ed.) *The handbook of social psychology*. (pp. 635–679). Boston, MA: McGraw-Hill.

Snyder, M., & Omoto, A. (2008). Volunteerism: Social issues perspectives and social policy implications. *Social Issues and Policy Review*, 2(1), 1-36.

Sommers, R. (Producent). (2015) *De harde werkelijkheid van de Tegenprestatie* [Film]. Nederland: KRO-NCRV

Strömbäck, J., & Nord, L. (2006). Do politicians lead the tango? A study of the relationship between Swedish journalists and their political sources in the context of election campaigns. *European Journal of Communication*, 21(2), 147-164.

Sundquist, K., & Yang, M. (2007). Linking social capital and self-rated health: a multilevel analysis of 11,175 men and women in Sweden. *Health & place*, 13(2), 324-334.

Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2014). *Using multivariate statistics* (6th ed.). Essex, UK: Pearson.

Tannen, D. (1993). What's in a frame? Surface evidence for underlying expectations In Tannen, D. (Ed.). *Framing in discourse* (pp. 14 – 56). Oxford: Oxford University Press.

- Thoits, P. A., & Hewitt, L. N. (2001). Volunteer work and well-being. *Journal of health and social behavior*, 42(2), 115-131.
- Tolbert, C.J., Mossberger, K., 2006. The effects of e-government on trust and confidence in government. *Public Administration Review*, 66(3), 354–369.
- Tucker, L.R. (1998). The framing of Calvin Klein: A frame analysis of media discourse about the August 1995 Calvin Klein Jeans advertising campaign. *Critical studies in Media Communication*, 15(2), 141-157.
- Veenstra, G., Luginaah, I., Wakefield, S., Birch, S., Eyles, J., & Elliott, S. (2005). Who you know, where you live: social capital, neighbourhood and health. *Social science & medicine*, 60(12), 2799-2818.
- Verordening tegenprestatie Participatiewet Rotterdam 2015. (2015, 1 januari). Geraadpleegd op 23 augustus 2017, van http://decentrale.regelgeving.overheid.nl/cvdr/xhtmloutput/historie/Rotterdam/348721/348721_1.html
- Vreese, de, C. H. (2004). The effects of frames in political television news on audience perceptions of routine political news. *Journalism and Mass Communication Quarterly*, 81(1), 36-52.
- Whiteley, P.F. (1999). The origins of social capital. In Deth, J., Maraffi, M., Newton, K. & Whiteley, P.F. (Ed.). *Social Capital and European Democracy* (pp. 25-44). London: Routledge.
- Wiener, K.K.K., Oei, T.P.S. & Creed, P.A. (1999). Predicting Job Seeking Frequency and Psychological Well-Being in the Unemployed. *Journal of Employment Counseling*, 36(2), 67-81.
- Wilson, J. (2000). Volunteering. *Annual Review of Sociology*, 26(1), 215-240.
- Wilson, J., & Musick, M. (1997). Who cares? Toward an integrated theory of volunteer work. *American Sociological Review*, 62(5), 694-713.
- Witte, de, H. (2003). Over de gevolgen van werkloosheid en jobonzekerheid voor het welzijn: empirische toets op basis van Europese Waardenstudie. *Tijdschrift klinische psychologie*, 33(1), 7-21.
- Yates, M., & Youniss, J. (1996). A developmental perspective on community service in adolescence. *Social Development*, 5(1), 85–111.
- Yogev, A., & Ronen, R. (1982). Cross-age tutoring: Effects on tutors' attributes. *Journal of Educational Research*, 75(5), 261–268.

Bijlagen

1. Uitnodiging individueel gesprek werkzoekenden
2. Topiclijst interviews werkzoekenden
3. Survey werkzoekenden
4. Online survey netwerkpartners
5. Begeleidende brief werkzoekenden

1. Uitnodiging individueel gesprek werkzoekenden

Op verzoek van de opdrachtgever is dit document achterwege gelaten.

2. Topiclijst interviews werkzoekenden

Inductieve vragenlijst werkzoekende Rotterdammers en de Rotterdamse Tegenprestatie

Naam:

Geslacht: Man/Vrouw

Leeftijd:

Afkomst:

Persoonlijk:

1. Hoe gaat het met u?
2. Hoe ziet uw gezinssituatie er momenteel uit?
3. Wat is uw hoogst genoten opleiding?
4. Hoe lang ontvangt u al een bijstandsuitkering?
 - a. Is de bijstandsuitkering voor u een aanvulling op loon?
 - b. Ontving u al een bijstandsuitkering voordat de Rotterdamse Tegenprestatie bestond?

Relatie overheid:

5. Hoe ervaart u uw relatie met de gemeente Rotterdam?
6. Hoe ervaart u uw relatie met de activeringscoach/schuldenconsulent/medewerkers wijkteam?

Beleving tegenprestatie:

7. Levert u zelf een tegenprestatie?
 - a. Zo ja, wat doet u precies?
 - b. Zo nee, bent u van plan in de toekomst een tegenprestatie te gaan leveren?
8. Waarom vraagt de gemeente Rotterdam om een tegenprestatie?
 - a. Gelooft u hierin?
9. Gelooft u in de werking van de tegenprestatie in zijn algemeenheid (Nederland)?
 - a. Waarom?
10. Gelooft u in de werking van de tegenprestatie voor de gemeente Rotterdam?
 - a. Waarom?
11. Gelooft u in de werking van de tegenprestatie voor u zelf?
 - a. Waarom?
12. Voor wie zou de tegenprestatie (wel) goed kunnen werken?
 - a. Waarom?

Handhaving:

13. Hoe denkt u over het verplichte karakter van de tegenprestatie?
 - a. Waarom?
14. Wat vindt u een passende straf voor werkzoekende die verzaken?
 - a. Waarom?

3. Survey werkzoekenden

Voor u begint met het invullen van deze vragenlijst:

- Kruis steeds één antwoord per vraag aan. Als u meer antwoorden aankruist dan gevraagd, kan uw antwoord niet worden verwerkt.
- Als u per ongeluk een verkeerd vakje hebt aangekruist, laat dan het verkeerde kruisje staan, en maak het goede vakje helemaal zwart.
- De ingevulde vragenlijst kunt u in de bijgevoegde antwoordenvelop terugsturen. U hoeft op deze enveloppe geen postzegel te plakken.
- Onder de inzenders van een ingevulde vragenlijst worden cadeaubonnen van €25 verloot.

U kunt de vragenlijst in de bijgevoegde antwoordenvelop terugsturen. Bent u de envelop kwijt, stuur de vragenlijst dan aan:

**Gemeente Rotterdam
Antwoordnummer 82
3000 VB Rotterdam**

Een postzegel is niet nodig.

Deze vragenlijst gaat over de mening van de inwoners van de gemeente Rotterdam over de Rotterdamse Tegenprestatie. Eerst zullen een aantal algemene vragen gesteld worden.

Vraag 1. Hoe ziet uw gezinssituatie eruit?

- ☐ Alleenstaand
- ☐ Alleenstaand met kinderen (zonder partner)
- ☐ Samenwonend met partner en kinderen
- ☐ Samenwonend met partner

Vraag 2. Wat is uw hoogst genoten schoolopleiding, die u met een diploma heeft afgerond?

- ☐ Geen opleiding of lager onderwijs
- ☐ Lager of middelbaar beroepsonderwijs
- ☐ Hoger beroepsonderwijs of universitair onderwijs

Vraag 3. Hoe lang ontvangt u een uitkering van de gemeente?

- ☐ 0 – 5 jaar
- ☐ 5 – 10 jaar
- ☐ 10 – 15 jaar
- ☐ 15 – 20 jaar
- ☐ Langer dan 20 jaar

Vraag 4. Levert u momenteel een tegenprestatie?

- ☐ Ja
- ☐ Nee

Vraag 5. Hebt u in het verleden een tegenprestatie geleverd?

- ☐ Ja
- ☐ Nee

Met de volgende vragen gaan we verder in de vorm van stellingen. Kruis per stelling het vakje aan dat het best past bij uw mening.

Gezondheid

Vraag 6. Ik ben lichamelijk gezond.

- ☐ Helemaal eens
- ☐ Eens
- ☐ Neutraal
- ☐ Oneens
- ☐ Helemaal oneens

Vraag 7. Ik ben psychisch en geestelijk gezond.

- ☐ Helemaal eens
- ☐ Eens
- ☐ Neutraal
- ☐ Oneens
- ☐ Helemaal oneens

Tevredenheid gemeente

Vraag 8. De website van de gemeente is duidelijk.

- ☐ Helemaal eens
- ☐ Eens
- ☐ Neutraal
- ☐ Oneens
- ☐ Helemaal oneens

Vraag 9. De gemeente komt haar beloften na.

- ☐ Helemaal eens
- ☐ Eens
- ☐ Neutraal
- ☐ Oneens
- ☐ Helemaal oneens

Vraag 10. De gemeente doet haar best mij zo goed mogelijk te helpen.

- ☐ Helemaal eens
- ☐ Eens
- ☐ Neutraal
- ☐ Oneens
- ☐ Helemaal oneens

Vraag 11. De gemeenteambtenaren geven mij het gevoel dat ik in goede handen ben.

- ☐ Helemaal eens ☐ Eens ☐ Neutraal ☐ Oneens ☐ Helemaal oneens

Vraag 12. De gemeente heeft oog voor mijn persoonlijke situatie.

- ☐ Helemaal eens ☐ Eens ☐ Neutraal ☐ Oneens ☐ Helemaal oneens

Vraag 13. Ambtenaren staan burgers eerlijk te woord.

- ☐ Helemaal eens ☐ Eens ☐ Neutraal ☐ Oneens ☐ Helemaal oneens

Vraag 14. Ambtenaren kunnen hun werk goed uitvoeren.

- ☐ Helemaal eens ☐ Eens ☐ Neutraal ☐ Oneens ☐ Helemaal oneens

Vraag 15. Ambtenaren doen hun werk eerlijk.

- ☐ Helemaal eens ☐ Eens ☐ Neutraal ☐ Oneens ☐ Helemaal oneens

Vraag 16. Ambtenaren willen hun werk graag goed doen

- ☐ Helemaal eens ☐ Eens ☐ Neutraal ☐ Oneens ☐ Helemaal oneens

Solidariteit

Vraag 17. In de samenleving moeten mensen voor elkaar zorgen.

- ☐ Helemaal eens ☐ Eens ☐ Neutraal ☐ Oneens ☐ Helemaal oneens

Vraag 18. De overheid moet regelen dat mensen voor elkaar zorgen.

- ☐ Helemaal eens ☐ Eens ☐ Neutraal ☐ Oneens ☐ Helemaal oneens

Mening Tegenprestatie

Vraag 19. Een positief effect van de tegenprestatie is dat mensen weer eens buiten komen.

- ☐ Helemaal eens ☐ Eens ☐ Neutraal ☐ Oneens ☐ Helemaal oneens

Vraag 20. Een positief effect van de tegenprestatie is dat mensen weer sociale contacten opdoen.

- ☐ Helemaal eens ☐ Eens ☐ Neutraal ☐ Oneens ☐ Helemaal oneens

Vraag 21. Een positief effect van de tegenprestatie is dat mensen weer iets terug kunnen doen.

- ☐ Helemaal eens ☐ Eens ☐ Neutraal ☐ Oneens ☐ Helemaal oneens

Vraag 22. Een positief effect van de tegenprestatie is dat mensen weer geactiveerd worden.

- ☐ Helemaal eens ☐ Eens ☐ Neutraal ☐ Oneens ☐ Helemaal oneens

Vraag 23. Een negatief effect van de tegenprestatie is dat de overheid zich te veel met mij bemoeit.

- ☐ Helemaal eens ☐ Eens ☐ Neutraal ☐ Oneens ☐ Helemaal oneens

Vraag 24. Een negatief effect van de tegenprestatie is dat ik moet werken zonder loon.

- ☐ Helemaal eens ☐ Eens ☐ Neutraal ☐ Oneens ☐ Helemaal oneens

Vraag 25. Een negatief effect van de tegenprestatie is dat ik gedwongen word iets terug te doen, terwijl ik recht heb op een uitkering.

- ☐ Helemaal eens ☐ Eens ☐ Neutraal ☐ Oneens ☐ Helemaal oneens

Vraag 26. Korten op een uitkering zal ten koste gaan van zwakke mensen.

- ☐ Helemaal eens ☐ Eens ☐ Neutraal ☐ Oneens ☐ Helemaal oneens

Vraag 27. Korten op een uitkering is onterecht, want de overheid probeert mij tegen te werken.

- ☐ Helemaal eens ☐ Eens ☐ Neutraal ☐ Oneens ☐ Helemaal oneens

Vraag 28. Korten op een uitkering lost niks op, want mensen kunnen niet zonder geld.

- ☐ Helemaal eens ☐ Eens ☐ Neutraal ☐ Oneens ☐ Helemaal oneens

Vraag 29. Korten op een uitkering zal misbruik van de uitkering tegengaan.

- ☐ Helemaal eens ☐ Eens ☐ Neutraal ☐ Oneens ☐ Helemaal oneens

Vraag 30. Korten op een uitkering is terecht, want er zijn genoeg mogelijkheden om een tegenprestatie in te vullen.

- ☐ Helemaal eens ☐ Eens ☐ Neutraal ☐ Oneens ☐ Helemaal oneens

Vraag 31. Korten op een uitkering is terecht, want je moet iets terug doen voor je uitkering.

- ☐ Helemaal eens ☐ Eens ☐ Neutraal ☐ Oneens ☐ Helemaal oneens

Vraag 32. Bent u voor op tegen het korten op een uitkering wanneer iemand niet wilt meewerken aan de tegenprestatie?

- ☐ Voor ☐ Tegen

Vraag 33. Bent u voor of tegen de tegenprestatie?

- ☐ Voor ☐ Tegen

Dank voor het invullen van de vragenlijst. U kunt de vragenlijst in de bijgevoegde antwoordenvolp terugsturen. Dan maakt u kans op een van de cadeaubonnen van €25.

4. Online survey netwerkpartners

Bent u bekend met de Rotterdamse Tegenprestatie?

- ☐ Ja
- ☐ Nee

Zijn er binnen uw organisatie vrijwilligers werkzaam (geweest) in het kader van hun tegenprestatie?

- ☐ Ja, meer dan 10
- ☐ Ja, minder dan 10
- ☐ Nee

De gemeente Rotterdam houdt er een professionele communicatie met haar netwerkpartners op na.

- ☐ Helemaal eens
- ☐ Eens
- ☐ Neutraal
- ☐ Oneens
- ☐ Helemaal oneens

De gemeente Rotterdam komt haar beloften aan netwerkpartners na.

- ☐ Helemaal eens
- ☐ Eens
- ☐ Neutraal
- ☐ Oneens
- ☐ Helemaal oneens

De gemeente Rotterdam doet haar best haar netwerkpartners zo goed mogelijk te helpen.

- ☐ Helemaal eens
- ☐ Eens
- ☐ Neutraal
- ☐ Oneens
- ☐ Helemaal oneens

De Rotterdamse gemeenteambtenaren geven netwerkpartners het gevoel van een prettige samenwerking.

- ☐ Helemaal eens
- ☐ Eens
- ☐ Neutraal
- ☐ Oneens
- ☐ Helemaal oneens

De gemeente Rotterdam heeft oog voor de individuele situaties bij netwerkpartners.

- ☐ Helemaal eens
- ☐ Eens
- ☐ Neutraal
- ☐ Oneens
- ☐ Helemaal oneens

De gemeente Rotterdam staat haar netwerkpartners openhartig te woord.

- ☐ Helemaal eens
- ☐ Eens
- ☐ Neutraal
- ☐ Oneens
- ☐ Helemaal oneens

Ambtenaren zijn voldoende competent hun werk gerelateerde taken uit te voeren.

- ☐ Helemaal eens
- ☐ Eens
- ☐ Neutraal
- ☐ Oneens
- ☐ Helemaal oneens

Ambtenaren zijn in hoge mate integer.

- ☐ Helemaal eens
- ☐ Eens
- ☐ Neutraal
- ☐ Oneens
- ☐ Helemaal oneens

Over het algemeen zijn de motieven en intenties van ambtenaren goed.

- ☐ Helemaal eens
- ☐ Eens
- ☐ Neutraal
- ☐ Oneens
- ☐ Helemaal oneens

In de samenleving moeten mensen voor elkaar zorgen.

- ☐ Helemaal eens
- ☐ Eens
- ☐ Neutraal
- ☐ Oneens
- ☐ Helemaal oneens

De overheid moet organiseren dat mensen voor elkaar zorgen.

- ☐ Helemaal eens
- ☐ Eens
- ☐ Neutraal
- ☐ Oneens
- ☐ Helemaal oneens

Een positief effect van de tegenprestatie is dat mensen weer eens buiten komen.

- ☐ Helemaal eens
- ☐ Eens
- ☐ Neutraal
- ☐ Oneens
- ☐ Helemaal oneens

Een positief effect van de tegenprestatie is dat mensen weer sociale contacten opdoen.

- ☐ Helemaal eens
- ☐ Eens
- ☐ Neutraal
- ☐ Oneens
- ☐ Helemaal oneens

Een positief effect van de tegenprestatie is dat mensen weer iets terug kunnen doen voor de samenleving.

- ☐ Helemaal eens
- ☐ Eens
- ☐ Neutraal
- ☐ Oneens
- ☐ Helemaal oneens

Een positief effect van de tegenprestatie is dat mensen weer geactiveerd worden.

- ☐ Helemaal eens
- ☐ Eens
- ☐ Neutraal
- ☐ Oneens
- ☐ Helemaal oneens

Een negatief effect van de tegenprestatie is dat de overheid zich te veel met haar burgers bemoeit.

- ☐ Helemaal eens
- ☐ Eens
- ☐ Neutraal
- ☐ Oneens
- ☐ Helemaal oneens

Een negatief effect van de tegenprestatie is dat mensen moeten werken zonder loon.

- ☐ Helemaal eens
- ☐ Eens
- ☐ Neutraal
- ☐ Oneens
- ☐ Helemaal oneens

Een negatief effect van de tegenprestatie is dat mensen iets terug moeten doen, terwijl ze recht hebben op een uitkering.

- ☐ Helemaal eens
- ☐ Eens
- ☐ Neutraal
- ☐ Oneens
- ☐ Helemaal oneens

Korten op een uitkering zal ten kosten gaan van zwakke mensen.

- ☐ Helemaal eens
- ☐ Eens
- ☐ Neutraal
- ☐ Oneens
- ☐ Helemaal oneens

Korten op een uitkering is onterecht want de overheid probeert burgers tegen te werken.

- ☐ Helemaal eens
- ☐ Eens
- ☐ Neutraal
- ☐ Oneens
- ☐ Helemaal oneens

Korten op een uitkering lost niets op want mensen kunnen niet zonder geld.

- ☐ Helemaal eens
- ☐ Eens
- ☐ Neutraal
- ☐ Oneens
- ☐ Helemaal oneens

Korten op een uitkering zal misbruik van de uitkering tegengaan.

- ☐ Helemaal eens
- ☐ Eens
- ☐ Neutraal
- ☐ Oneens
- ☐ Helemaal oneens

Korten op een uitkering is terecht want er zijn voldoende mogelijkheden om een tegenprestatie in te vullen.

- ☐ Helemaal eens
- ☐ Eens
- ☐ Neutraal
- ☐ Oneens
- ☐ Helemaal oneens

Korten op een uitkering is terecht, want mensen moeten iets terug doen voor hun uitkering

- ☐ Helemaal eens
- ☐ Eens
- ☐ Neutraal
- ☐ Oneens
- ☐ Helemaal oneens

Bent u voor of tegen handhaving van de Rotterdamse Tegenprestatie?

- ☐ Voor
- ☐ Tegen

Bent u voor of tegen de Rotterdamse Tegenprestatie?

- ☐ Voor
- ☐ Tegen

5. Begeleidende brief werkzoekenden

Op verzoek van de opdrachtgever is dit document achterwege gelaten.